

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

Удзельнікам XVII Мінскага міжнароднага кінафестывалу “Лістапад”

ТЭМА НУМАРА: С. 2, 3, 6–9, 12

Дарагія сябры!
Шчыра рад вітаць вас на гасціннай беларускай зямлі і павіншаваць з адкрыццём XVII Мінскага міжнароднага кінафестывалу “Лістапад”.
З’яўляючыся амаль равеснікам нашай маладой, незалежнай дзяржавы, гэты фестываль найлепшым чынам адлюстроўвае духоўнае аблічча сучаснай Беларусі — яе адкрытасць свету, прыхільнасць да агульначалавечых каштоўнасцей, імкненне да супрацоўніцтва з усімі людзьмі добрай волі.

У нялёгка перыяд цяжкіх часоў, калі па-жывому рваліся сувязі між народамі, мы стварылі “Лістапад”, каб захаваць адзіную кінематаграфічную прастору нашых краін, падтрымаць тых майстроў экранна, чые фільмы сцвярджаюць маральныя і эстэтычныя ідэалы, дапамагаюць маральнаму ўзвышэнню асобы і здабыванню ўнутранай свабоды.

І з тых часоў фестываль з гонарам выконвае сваю місію, дэманструе шырыню творчых поглядаў і павагу да нацыянальных традыцый як вялікіх, так і малых народаў, не адступае пад націскам глабалізацыі. Думаю, менавіта гэта стварае ўнікальную атмасферу мінскага кінафоруму, што гэтак цэніцца ў Беларусі і за мяжой.

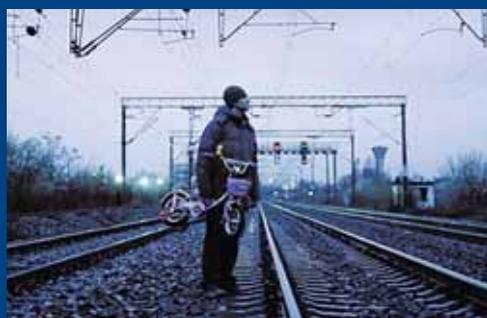
Дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы і сапраўды народнай любові наш “Лістапад” з года ў год пашырае свае межы, збірае старых і новых сяброў, прадстаўляе лепшыя ўзоры сучаснага кінематографа і дае магчымасць праявіць сябе маладым талентам.

Не сумняваюся, што сёлетні фестываль падорыць нам шмат яркіх, наватарскіх ідэй, непаўторных вобразоў і эмоцый, надаць магутны імпульс далейшаму развіццю гуманітарнага і культурнага дыялога. А Беларусь і яе сталіца раскрыюцца для сусветнай кінаіндустрыі з пункта гледжання новых магчымасцей і перспектыву плённага супрацоўніцтва.

Жадаю нашаму кінафоруму паспяховай працы, а ўсім вам — моцнага здароўя, натхнення, шчасця і добрага настрою.

Прэзідэнт
Рэспублікі Беларусь
Аляксандр ЛУКАШЭНКА

5 лістапада 2010 года

Лакаматыі “Лістапад”

Мінскі міжнародны кінафестываль на сусветнай кінакарце

Пакуль айчынныя творцы ўсё больш упэўнена прабіваюцца на сур’ёзныя кінафорумы сусветнага ўзроўню, Мінскі міжнародны кінафестываль набірае балы для беларускага кінамастацтва ў іншым накірунку. Не сакрэт, што ўзровень развіцця любой нацыянальнай экраннай індустрыі дэманструе, у тым ліку, наяўнасць у краіне якаснага форуму і маштабы адпаведнай фестывальнай аўдыторыі. За 17 гадоў свайго існавання “Лістапад” прайшоў вялікі і складаны шлях ад невялікай рэтраспектывы стужак пераважна расійскай вытворчасці да даволі маштабнага мерапрыемства з шэрагам паралельных праграм, куды прыязджаюць зоркі сусветнай велічыні. Важнай адметнасцю “Лістапада” паўстае і яго дзяржаўная падтрымка на самым высокім узроўні: любімы мінчанамі кінафорум праводзіцца пад патранатам Кіраўніка нашай дзяржавы Аляксандра Лукашэнкі. У рамках фестывалю традыцыйна ўручаюцца спецыяльныя прызы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “За захаванне і развіццё традыцый духоўнасці ў кінамастацтве” і “За гуманізм і духоўнасць у кіно”. Каго з дзеячаў кінамастацтва ўганаруюць гэтымі пачэснымі ўзнагародамі сёлета? Інтрыгу раскрыве сам фестываль!

Сёлета “Лістапад” паўстаў перад беларускімі аматарамі сапраўднага кіно ў абноўленым выглядзе чарговы раз: змена дырэктарыі, новы лагатып і фірмовы стыль, нарэшце, сапраўды рэвалюцыйныя змены ў канцэпцыі конкурсу. Што прыемна — стужак на форуме становіцца ўсё больш: сёлета — ажно 45 мастацкіх карцін у конкурсных і пазаконкурсных паказах! “Лістапад”, нарэшце, прапануе сваім наведвальнікам альтэрнатыву. Сталічным кінаманам у гэтым годзе будзе “несалодка”: ім давядзецца выбіраць паміж адразу некалькімі праграмамі. Прычым больш размаітай стала як ігравае, так і дакументальная частка кінафоруму. Па сваім узроўні конкурсная і пазаконкурсная неігравае праграмы “Лістапада-2010” увогуле знаходзяцца на ўзроўні самастойнага сур’ёзнага фестывалю.

Зрэшты, цяпер усе праграмы прыцэплены арыентаваны не на шараговага наведвальніка кінааудыторыі, а на кінамана. Такім чынам, “Лістапад” робіць спробу стаць у шэраг самых прэстыжных кінафорумаў, што прапануюць публіцы менавіта аўтарскае кіно, якое рэдка трапляе ў камерцыйны пракат. Жаданне цалкам слушнае: у час, калі Інтэрнэт і лічбавыя тэлебачанне прапануюць вялікі выбар стужак на самы патрабавальны густ, быць арыгінальным і непаўторным — гэта адзіная магчымасць вытрымаць канкурэнцыю. “Лістапад” у гэтым годзе амаль не “заігравае” з глядачамі гучнымі навінкамі, а наадварот, спрабуе прыўзняць на некалькі прыступак іх густ.

Тым не менш, сцвярджаць, што беларусы не пазнаюць сёлета свой “Лістапад”, нельга. Галоўнай задачай яго арганізатараў паранейшаму з’яўляецца выкарыстанне місія папулярнага мастацтва кіно. Як і раней, Мінскі міжнародны чакаюць сустрэчы з зоркамі айчыннага і сусветнага кіно, шэраг прэм’ер, і прагляды, прагляды, прагляды...

Ад “...Жніўня 44-га” да “Брэсцкай крэпасці”

Паказчыкам узроўню любога кінафестывалю з’яўляецца колькасць значных прэм’ер, якія адбыліся на яго экраны. Хоць “Лістапад” мае канцэпцыю “фестывалю фестывалю” — гэта значыць, збірае самае лепшае з іншых форумаў, — у яго гісторыі ёсць колькі цікавых прэзентацыйных старонак.

Сёлета спадзяецца 10 гадоў з дня прэм’еры стужкі Міхаіла Пташукі “У жніўні 44-га”, якая ўпершыню пабачыла свет менавіта на фестывалі ў Мінску. Сёлета мы разам з іншымі краінамі святкуем 65-годдзе закан-

чэння Вялікай Айчыннай вайны, і сімвалічна, што стужкай адкрыцця “Лістапада-2010” стала карціна Аляксандра Котта “Брэсцкая крэпасць”. Вялікую ролю ў вытворчасці фільма адыграла Нацыянальная кінастудыя “Беларусьфільм”. Першы прэм’ерны паказ адбыўся 22 чэрвеня ў Мемарыяльным комплексе “Брэсцкая крэпасць — герой”.

“Лістападу” таксама выпай гонар прадставіць стужку шырокай публіцы ў Палацы Рэспублікі і кінаатэатры “Перамога”.

З паказам “Брэсцкай крэпасці” на “Лістападзе” звязана пэўная інтрыга: аўтары мелі некалькі месяцаў, каб дапрацаваць свой маштабны твор, 80% якога займаюць батальныя сцэны. Некалькі перад-

Канцэпцыя-2010

выходзіў на сцэну ў якасці вядучага ўрачыстай цырымоніі адкрыцця і закрыцця фестывалю! Сёлета ж таго святочнага адчування няма, бо ўсё паплывае куды больш праявілі арганізацыйныя клопаты. Галоўная задача — быць годнымі таго высокага ўзроўню, якога “Лістапад” дасягнуў пры Расціславе Янкоўскім. Але, безумоўна, хочацца зрабіць фестываль яшчэ больш цікавым і рознабаковым, таму мы пашырылі яго конкурсную прастору.

— **Наколькі зразумела, канцэпцыя “Лістапада” ў асноўным не змянілася?**

— Мы пастараліся вярнуць “Лістапад” да яго вытокаў, зрабіць яго такім, якім ён задумваўся з самага пачатку. Паводле формы гэта павінен быць “фестываль фестывалю”, што завяршае кінематаграфічны год паказам найлепшых стужак з самых выбітных міжнародных кінафорумаў на колішняй прасторы краін былога СССР і ўсходне-ды-цэнтральнаеўрапейскага сацыялістычнага блоку. Канешне ж, вельмі хочацца, каб брэнд нашага фестывалю ведалі кінематаграфісты на ўсіх кантынентах і ахвотна прыязджалі да нас у госці!

— **Зразумела, у старшыні “Лістапада” хапае клопатаў...**

— Безумоўна. Я рады, што нам удалося павялічыць бюджэт, дзякуючы чаму праграма ў гэтым годзе ажакацца вельмі цікавай і разнастайнай, у тым ліку — па спісе гучных імён гасцей, якія наведваюць Мінск. Мы можам ганарыцца пералікам стужак, што будуць паказаны ў час фестывалю, у тым ліку, без перабольшвання, — унікальнай дакументальнай праграмай. Тым не менш, я, як і ўся наша каманда, вельмі хвалюся наконце таго, ці ўдасца выканаць задуманае. А глядачам “Лістапада-2010”, якіх сярод чытачоў “Культуры”, — я ўпэўнены, — будзе шмат, хочацца пажадаць самых прыемных эмоцый на праглядах Мінскага міжнароднага!

— **Генадзь Браніслававіч, дазвольце павіншаваць вас з пасадай старшыні “Лістапада” і спытаць пра вашы адчуванні ад новага статусу ўдзелу ў форуме.**

— Дзякуй вялікі! Адчуванні, насамерч, зусім іншыя, чым тыя, якія былі ў мяне ў сувязі з “Лістападам” да гэтага. Колькі гадоў

прэм’ерных паказаў у Беларусі і Расіі ды рэакцыя дасведчанай публікі дазваляюць сцвярджаць, што карціна Аляксандра Котта можа стаць адной з самых важных падзей у глядацкім кіно за апошні час. Цікаваць да стужкі выклікае яшчэ і тое, што, як ні дзіўна, Подзвіг абаронцаў Брэсцкай крэпасці настолькі маштабна экранізаваны ўпершыню. На фоне вялікай цікавасці да гісторыі Другой сусветнай першы сумесны кінапраект Саюзнай дзяржавы відавочна будзе мець вялі-

кую глядацкую запатрабаванасць і стане, безумоўна, яшчэ адной важнай старонкай гісторыі “Лістапада”.

Лейтматыў 65-годдзя Вялікай Перамогі прысутнічае і ў іншых падзеях фестывальнай афішы. Напрыклад, з 10 па 12 лістапада ў Беларускай дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны пройдуць пазаконкурсныя паказы дакументальных стужак, сярод якіх — беларускія карціны “Георгій Жукаў. Вайна і мір маршала Перамогі” Анатоля Алая, “Сэрца Перамогі” Мікалая Князева і “Палаючая мяжа” Таццяны Новікавай.

Нашы ў праграме

Заяўлены арганізатарамі высокі ўзровень конкурснай праграмы ў гэтым годзе дае падставы хваляцца за беларускіх удзельнікаў “Лістапада”: ці зможам прадукцыя айчынных кінавытворцаў канкураваць з фільмамі, якія пабывалі ў праграмах такіх прэстыжных кінафорумаў, як Канскі? Тым не менш, складальнікі праграмы рызыкнулі і паставілі ў асноўны конкурс “Масакру”: смелую — і вельмі ўдалую — спробу рэжысёра Андрэя Кудзіненкі і сцэнарыста Аляксандра Качана знайсці новую тэматыку для нацыянальнага кінамастацтва. Толькі ці будзе гэта дастаткова, каб скарыць міжнароднае журы на чале з вядомым літоўскім майстрам аўтарскага кіно Шарунасам Бартасам?

На жаль, “Масакра” стала адзінай беларускай мастацкай стужкай у ігравой праграме “Лістапада-2010”. Трэба сказаць, гэты факт адэкватна адлюстроўвае маштабы айчыннай кінавытворчасці. Засмуцацца тут не трэба, задумацца — варта...

Пасол добрай волі з балканскай вёскі

“Прыляціць раптам чараўнік...” Прыляціць на “Лістапад”! Гэта — пра яго, Эміра Кустурыцу, рэжысёра, музыканта, грамадскага дзеяча, аўтара шэрагу выбітных стужак, якія яшчэ ў сярэдзіне 1980-х забяспечылі яму пачэснае, хаця і негалоснае, “званне” балканскага Феліні. Непаўторны стыль работ Кустурыцы можна параўнаць толькі з магіяй і чарадзействам: будзённае жыццё югаслаўскай правінцыі ў ягоных стужках, за якія ён двойчы атрымліваў “Залатую пальмавую галіну” Канскага фестывалю і шэраг іншых прэстыжных узнагарод, ня зменна ператвараецца ў чараўніцкіх ухілам.

“Час цыганю”, “Андэрграўнд”, “Чорная котка, белы кот” — гэтыя стужкі шырока вядомыя і любімыя беларускай публікай. На жаль, самыя знакамітыя карціны Эміра Кустурыцы выхадзілі на экраны ў не самыя лепшыя для айчыннага кінапракату часіны, таму беларускімі аматарам кіно даводзілася знаёміцца з імі праз відэакасеты і нячастыя эфіры тэлебачання.

Кустурыца вядомы і як актыўны грамадскі дзеяч. Некалькі гадоў таму пасля здымак сваёй карціны “Жыццё як цуд” ён

пераезджае ў Сербію, у спецыяльна пабудаваную ім на ўласныя сродкі вёску Кюстэндорф, за праект якой ён атрымаў прэстыжную мастацкую прэмію. Там творца спрабуе жыць у суладдзі з прыродай і сваім сумленнем. А некалькі гадоў таму рэжысёр прыняў праваслаўе і сербскае праваслаўе імя Неманья. Спробы Кустурыцы арганізаваць жыццё ў адпаведнасці з хрысціянскімі каштоўнасцямі і актыўная прапаганда апошніх былі ўзнагароджаны ў пачатку гэтага года Міжнароднай прэміяй Фонду адзінства праваслаўных народаў.

Год таму адбыўся канцэрт Эміра Кустурыцы і ягонага музычнага гурта “No smoking orchestra” ў Палацы Рэспублікі ў Мінску, які прайшоў з вялікім поспехам і застаўся ў памяці жыхароў і гасцей сталіцы. А сёлета мы ўсе з нецярпліваасцю чакаем новай сустрэчы з сусветна вядомым аўтарам, гэтым разам — пад час “Лістапада-2010”.

Журналіст Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі Сяргей Кацёр, які рабіў перадачу пра гэтыя гастролі, застаўся пад вялікім уражаннем ад размовы з Эмірам Кустурыцам.

— Кустурыца — унікальны творца са сваім асабістым светапоглядам, добрым густам і прынцыпамі, ад якіх ён ніколі не адступае, — кажа Сяргей Кацёр. — Ідэя, якую ён актыўна прапагандуе, заснавана на прынцыпах сацыяльнай роўнасці, адзінства людзей перад Богам. У сваёй жа вёсцы Кустурыца паставіў і ўвогуле своеасаблівы эксперымент. Лічу, для свету мастацтва ён з’яўляецца ўнікальнай асобай, і прымаць яго ў госці — вялікі гонар для ўсіх нас!

Першым ганаровым госцем Мінскага міжнароднага ў гэтым годзе стаў усенародны любімец, артыст, добра вядомы не толькі ў краінах былога СССР, але і паўсюдна, дзе хоць аднойчы чулі грузінскую песню пра “птушачку-невялічку” ды глядзелі камедыю “Міміно”. Так, легенда савецкага кіно і эстрады, народны артыст Грузіі Вахтанг КІКАБІДЗЭ прыляцеў у Мінск за дзень перад пачаткам фестывалю і з задавальненнем адказаў на пытанні журналістаў, у тым ліку карэспандэнта “Культуры”.

Вахтанг у Мінску сустрэўся з Міміно!

— Вахтанг Канстанцінавіч, мы вельмі рады вітаць вас на Беларусі...

— Ведаеце, заўсёды з задавальненнем прыязджаў у ваш горад, любіў сустракацца тут са знакамітымі “Песнярамі”. З імі пасябраваў пад час сумесных гастролей. Я не быў у Мінску амаль сем гадоў, і калі запрашэнне ад фестывалю супала з перапынкам у графіку маіх гастролей па свеце, я з задавальненнем яго прыняў. Мне заўсёды падабалася ваша сталіца. Сёння я ўбачыў, як яна папрыгажэла. Спадабалася мне і ідэя “Лістапада” — кінафестывалю для гледачоў. Вельмі добра, што яго падтрымлівае дзяржава.

— Як вы ацэньваеце сучасны стан сусветнага кінамастацтва?

— На жаль, ён развіваецца не ў лепшы бок: дамніюць стужкі нізкіх жанраў, баевікі са сцэнамі насілля, распусці. А такія цудоўныя рэжысёры, як, скажам, Георгій

Данэлія, сядзяць без працы... Дарэчы, сёння раніцай, калі ўладкаваўся ў гатэль, уключыў тэлевізар і адрозна ўбачыў “Міміно”! Вельмі люблю гэтую стужку яшчэ і таму, што яе галоўнага героя пісалі адрозна “пад мяне”. Такаго больш ніколі не адбывалася.

Вельмі сумна, калі палітыка ўмешваецца ў падзеі культуры. Я ў такіх выпадках кажу, што ўсе людзі на Зямлі пайшлі ад Адама і Евы, таму ўсе мы — браты і сёстры. Хоць любіць сваю Айчыну, быць патрыётам сваёй зямлі — вельмі важна. Калі шмат гадоў таму мы з маленькім сынам прыехалі ў Іерусалім і пайшлі да Сцяны Плачу, я не вытрымаў і пацледзеў, што ён напісаў на паперцы, якую трэба пакідаць у старажытных мурах. Ведаеце, мой сын напісаў: “Божа, няхай у маёй краіне будзе ўсё добра!” У мяне ажно горла сціснулася... Лічу, лепшы слоў і не можа быць!

Фота Юрыя ІВАНОВА

Значна лепш выглядае становішча з беларускай дакументалістыкай: у адпаведных фестывальных праграмах можна сустрэць адрозна некалькі назваў, якія адносяцца не толькі да вытворчасці галоўнай дакументальнай студыі краіны — “Летапіс”. Гледачы змогуць ацаніць стужкі “Даўеку” Кацярыны Махавай, “Лямпа не гасне” Максіма Міхальцова, “Галоўная роля” Віталія Любецкага, “Днюка” Андрэя Куцілы і Аляксандра Налівайкі. Апошняю стужку праз два тыдні чакаюць у конкурснай праграме фестывалю ў Амстэрдаме — самага прэстыжнага форуму ў свеце дакументальнага кіно. Такім чынам, “Лістапад” можна павіншаваць з яшчэ адной сусветнай прэм’ерай.

Складальнікі дакументальнай праграмы “Лістапада” не забыліся і на іншых беларускіх рэжысёраў, паспрабаваўшы максімальна прапагандаваць іх творчасць. Так, пад час фэсту адбудзецца нацыянальная прэм’ера новай стужкі Галіны Адамовіч “Інакія”, а ў адмысловай “Беларускай панараме” можна будзе ўбачыць стужкі “Жарсьць” Валерыя Дашука, “Фатограф шчоўкае...” Аляксандра Карпава, “Праз стагоддзі. Сентыментальнае падарожжа па Браслаўшчыне” Міхаіла Ждановіча, “Застылая музыка Лангбарда” Зоі Катовіч. Гэтыя стужкі годна прадстаўляюць сучаснае аблічча беларускай дакументалістыкі, якая не часта трапляе ў поле зроку айчынай публікі. “Лістапад” тут як ніколі дарэчы: гэта добры шанец раскажаць пра сусветны ўзровень нашага неігравага кіно.

Конкурсны падыход

Абодва конкурсы — ігравы і дакументальны — гэтым разам арганізатары вырашылі падзяліць ашчэ на дзве часткі кожны. На “Лістападзе” з’явілася конкурсная катэгорыя “маладога” кіно, што адрозніваецца, у першую чаргу, па геаграфіі, бо сабрана з усяго свету. Трэба адзначыць, ігравая праграма

матаграфіі постсавецкага тыпу, па вызначэнні арганізатараў, краін. Пазіцыя “Лістапада” вельмі зручная: фармальна ён “завяршае” фестывальны год і можа прапанаваць сталічным аматарам “дзясцятай музы” азнаёміцца з асноўнымі тэндэнцыямі сусветнай кінамоды, цяперашняй і будучай (за апошняе на “Лістападзе-2010” “адказвае” конкурс маладых кінаматаграфістаў). Наколькі зручна будзе гэтае падзяленне конкурсных праграм і прызоў? Пакажа час. А пакуль мінчанам і гасцям сталіцы выпала магчымасць убачыць на вялікім экране такія цікавыя стужкі як, напрыклад, украінская “Шчасце маё” ўраджэнца Баранавічаў Сяргея Лазніцы, які цяпер жыве ў Германіі. Дарэчы, карціна, што ўсур’ез прэтэндавала на “Залатую пальмавую галіну” ў Каннах у гэтым годзе, створана з удзелам беларускіх кінаматаграфістаў. Яе можна лічыць айчынным укладам у сусветны кінаматаграфічны рух. Галоўную ролю ў стужцы выканаў беларус Віктар Немец, які зусім нядаўна быў акцёрам сталічнага ТЮГа, а гукааператарам працаваў адзін з лепшых спецыялістаў сваёй справы на постсавецкай прасторы Уладзімір Галаўніцкі.

Конкурсныя і пазаконкурсныя праграмы “Лістапада-2010” выглядаюць вельмі насычанымі арыгінальнымі творами сучаснага кінамастацтва. Дастаткова ўзгадаць уладальніка прыза за лепшую рэжысуру ў Каннах-2010 — стужку “Турнэ” французца Мацье Амальрыка, або арыгінальную дакументальную анімацыю “Вальс з Башырам” ізраільцяна Ары Фольмана ды Ёні Гудмана. Стужка карэйскага рэжысёра Лі Чан Дона “Патаемнае з’яўненне” была фаварытам “Лістапада-2007”, сёлета ж, па-за конкурсам, можна паглядзець яго не менш нашумелую “Паззію”. Славуата “румынская хваля”, на якую арыентуецца аўтарскае кіно апошніх двух гадоў, прадстаўлена новай стужкай “Аўрора” аднаго з яе самых актыўных дзеячаў — Крысці Пуйю. Краіны былога СССР у асноўным конкурсе прадстаўлены аўтарскай драмай расіяніна Андрэя Стэмпкоўскага “Адваротны рух” і трагікамедыяй кыргыстанскага рэжысёра Актана Курбата “Свет Аке”.

Агульная геаграфія карцін “Лістапада-2010” адпавядае актуальнай карце фестывальнага кіно: свае пазіцыі на ёй узмацняюць Лацінская Амерыка і Паўднёва-Усходняя Азія. Вось і ў Мінску будуць паказаны стужкі з Венесуэлы, Перу, Уругвая, адрозна некалькі карцін з Паўднёвай Карэі. Не забыты і ўжо звыклыя для аматараў фестывальнага кіно адрасы: Францыя, Грузія, Іран. У дакументальным раздзеле геаграфія яшчэ шырэйшая: тут, напрыклад, прысутнічаюць фільмы з краін Балтыі, якія не даслапі стужкі ў ігравы конкурс.

Усё сведчыць аб тым, што ўжо колькі гадоў запар “Лістапад” рухаецца ў рэчышчы таго, каб стаць па-сапраўднаму міжнародным. Спадзяёмся, у гэтым статусе ён увоўдзе ў дзейнасць члены самых уліковых фестывальных арганізацый свету. А галоўнае — стане лакаматывам развіцця айчыннага кінапрацэсу.

Антон СІДАРЭНКА

Віншаванне Прэзідэнта

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка 31 кастрычніка павіншаваў народнага мастака Беларусі Льва Гумілеўскага з 80-годдзем.

“Сваёй шматграннай дзейнасцю Вы ўнеслі значны ўклад у развіццё айчынай культуры. Дзякуючы Вашаму непаўторнаму таленту і штодзённаму творчаму пошуку нарадзіліся сапраўдныя шэдэўры манументальнага мастацтва, якія ўпрыгожваюць плошчы, паркі, музеі не толькі беларускіх, але і замежных гарадоў”, — адзначаецца, у прыватнасці, у віншаванні.

“Ваша натхнёнае служэнне выбранай прафесіі, патрыятызм і грамадзянская адказнасць выклікаюць шчырую павагу і ўдзячнасць”, — падкрэсліў Прэзідэнт.

Аляксандр Лукашэнка пажадаў юбіляру здароўя, натхнення, шчасця і дабрабыту.

Паводле паведамлення Прэс-службы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь

**Віншаванне
Кіраўніка
дзяржавы
скульптару Льву
Гумілеўскаму
агульчы міністр
культуры краіны
Павел Латушка
на сустрэчы
ў Творчых
акадэмічных
майстэрнях
Міністэрства
культуры
Рэспублікі
Беларусь.**

“Каласавіны” і стужка

Літаральна праз некалькі месяцаў беларускі кінаматаграф папоўніцца новай стужкай — тэлевізійным фільмам “Талаш” паводле апавесці “Дрыгва” класіка айчынай літаратуры Якуба Коласа. Праца над чатырохсерыйным фільмам, як ужо паведамляла “К”, распачалася ў верасні гэтага года.

Яльным музеі Якуба Коласа ў межах традыцыйнай, ужо XXV-й, канферэнцыі “Каласавіны”. Акрамя гэтага, у 9-м — 12-м тамах змешчаны такія знакамітыя творы, як паэма “Сымон-музыка” і “Рыбакова хата”, апавесць “На прасторах жыцця” і многае іншае са спадчыны Песняра. Апошні, 20-ы том плануецца выдаць да 130-годдзя народнага паэта Беларусі, якое будзе адзначацца 3 лістапада 2012 года. Як адзначыў міністр культуры нашай краіны Павел Латушка, які прыняў удзел у адкрыцці

“Каласавіны”, да гэтага юбілею ўжо зараз Міністэрствам распачалася падрыхтоўка шэрагу мерапрыемстваў. Сярод іх — адкрыццё ў Варшаве помніка Якубу Коласу і Янку Купалу.

У межах сёлета нягэ свята адбылося

З.Камароўская, Г.Чарказян, С.Сакалоў

3-га лістапада, у дзень 128-й гадавіны з дня нараджэння Якуба Коласа, карэспандэнт “К” пагутарыў з рэжысёрам і аўтарам сцэнарыя тэлекарціны Сяргеем Шульгой, які ў гэты час знаходзіўся ў дарозе на Пружаны, дзе ў старадаўнім Музеі-сядзібе “Пружанскі палацык” распачалася работа над асобнымі эпізодамі фільма. Да таго ж, у стужцы можна будзе пазнаць аб’екты Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі архітэктуры і побыту, а таксама — краявіды Ракава. А ўжо на наступным тыдні здымачная група вернецца ў Мінск і прадоўжыць працу ў павільёнах. Хуткі тэмп работы над стужкай тлумачыцца жаданнем як мага хутчэй падрыхтаваць карціну для гледачоў. Здымкі мусяць завяршыцца ў лютым, а мантаж фільма — у маі наступнага года. Тэлегледачы змогуць убачыць на экране ігру сапраўды выбітных беларускіх акцёраў: народных артыстаў Беларусі Генадзя Гарбука, які выконвае галоўную ролю Дзёда Талаша, Аўгуста Мілаванана, народнага артыста СССР, народнага артыста Беларусі Генадзя Аўсяннікава ды іншых.

Сімвалічна, што апавесць “Дрыгва” прадстаўлена ў новых тамах Поўнага збору твораў Якуба Коласа, прэзентацыя якіх адбылася 2 лістапада ў Дзяржаўным літаратурна-мемары-

новых паступленню ў фонды музея, а таксама, сумесна з Кіеўскім літаратурна-мемарыяльным музеем Максіма Рільскага, выставачнага праекта “Мой дружа Максіме!”. Кульмінацыяй святочных мерапрыемстваў стала юбілейная, XXV Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Якуб Колас і яго сучаснікі: да вывучэння творчых і асабістых узаемасувязей пісьменніка”.

У межах прадстаўнічага форуму музею былі перададзены ўнікальныя матэрыялы, у тым ліку ліст Коласа ў газету “Правда”, датаваны снежнем 1948 года, а таксама арыгінал рукапісу верша паэта. Твор “Савецкія годы” быў у свой час высланы народным паэтам Беларусі разам з кнігай рускаму паэту Сяргею Кошачкіну. А набыў яго для музея наш зямляк, прадстаўнік беларускай дыяспары ў Маскве, паэт Станіслаў Сакалоў. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі Ганад Чарказян перадаў дырэктару ўстанова Зінаідзе Камароўскай кнігу Коласа, выддадзены ў Маскве ў 1943 годзе ўсяго тысячным тыражом.

Фота Канстанціна ДРОБАВА і Аляксандра ДЗМІТРЫЕВА

Момант здымак фільма “Дрыгва”.

Аб’ява*

Дворец Рэспублікі:

— приглашает на постоянную работу

в Президентском оркестре Рэспублікі Беларусь

директора оркестра и менеджера (администратора коллектива), а также на период нахождения в отпуске по уходу за ребенком до 3-х лет основных работников: артистов эстрадно-симфонического оркестра (альт — 1 чел., скрипка — 1 чел.), библиотекаря. Для резюме: факс — 229-91-84, email — yag@palace.by;

— объявляет конкурс на замещение вакантных должностей

в Президентском оркестре Рэспублікі Беларусь:

артиста эстрадно-симфонического оркестра (контрабас — 1 чел., альт — 1 чел.). Срок подачи заявок и документов — один месяц со дня опубликования объявления по адресу: Октябрьская пл., д. 1., 220030, г. Минск. К заявлению прилагать документы, предусмотренные Инструкцией о порядке проведения конкурса, утвержденной Министерством культуры Республики Беларусь от 22.01.2009 № 3.

Дополнительная информация — по телефонам: 229-90-50, 229-90-08, 229-90-04.

У XXI стагоддзі бібліятэка па-ранейшаму застаецца самым вялікім сацыяльным інстытутам, які забяспечвае доступ грамадства да тыражнай інфармацыі. Ужо правільна зводзіць функцыю гэтай установы да “назашавання” ведаў, бо найноўшыя тэхналогіі дапамаглі істотна іх пашырыць. Інтэрнэт і лічбавыя носбіты адкрылі для бібліятэкараў вялікае поле дзейнасці, аднак адразу ўскалыхнулі айчынных творцаў: як у новых умовах будуць захаваны правы аўтараў? Сённяшня гаворка — аб тым, як можна знайсці баланс паміж правам на свабодны доступ да інфармацыі і правам аўтара на інтэлектуальную ўласнасць.

вах”, што ўлічыць тыя каласальныя змяненні, якія прынесла тэхнічная рэвалюцыя. Распрацоўшчыкі законапраекта праводзяць безліч кансультацый з рознымі дзеячамі культуры і мастацтва. Для кансультацый стала запрашаюць прадстаўнікоў бібліятэчнай сферы, што, зрэшты, і не дзіўна: сёння яны часцяком становяцца тым звяном, якое аб’ядноўвае шырокае кола аўтараў і грамадства.

Бібліятэчнае грамадства імкнецца данесці да законатворцаў яшчэ шэраг праблем, з якімі прафесіяналы сутыкаюцца на практыцы. Прынамсі, работнікі ўстаноў выступаюць за пашырэнне права аўтара распараджацца сваім творам. Аксана Варанецкая падкрэслівае, што ўсе новыя рэдакцыі еўрапейскіх законаў у дадзенай сферы носяць адкрыты камерцыялізаваны характар. Сучасныя эканамічныя рэаліі такія, што большасць аўтараў перадаюць

На яго думку, наяўнасць у Законе палажэнняў аб абавязку выплаты аўтарскага ўзнагароджанне з’яўляецца, у першую чаргу, гарантыяй аўтараў ад магчымай самаўпраўнасці недысцыплінаваных карыстальнікаў. Апошнія могуць “шантажыраваць” творцу шанцам стаць папулярным пры іх дапамозе і такім чынам прымусяць яго адмовіцца ад ганарару ў прынцыпе. “Аўтар заўсёды разглядаецца як найбольш слабы

Web-прававы на заканадаўчай вілцы

Звяно паміж аўтарамі і грамадствам

“Аўтарскае права памерла!” — гучна заявілі стваральнікі Інтэрнэта, калі стала зразумела, што Сусветнае Сеціва пачало дыктаваць грамадству новыя ўмовы існавання. Яны актыўна выступілі супраць усялякіх абмежаванняў на шляху алічбоўкі дакументаў і распаўсюджвання інфармацыі ў web-прасторы. У якасці падтрымкі выкарыстоўвалі норму Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, дзе сказана, што кожны мае права на поўны і свабодны доступ да любой інфармацыі.

Канешне, нельга пабудаваць інфармацыйнае грамадства, калі абмен ідэямі, думкамі, дакументамі з дапамогай найноўшых тэхнічных сродкаў не будзе паўсюдным. Але...

— Нікому не прыйдзе ў галаву патрабаваць бясплатны білет у тэатр з-за таго, што ў яго ёсць права на знаёмства са здабыткамі культуры. І толькі Інтэрнэт стала патрабуе неаплачываемай інфармацыі, — значыць старшыня Альянса ў вобласці аўтарскага права краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы Міхал Фічар у час рэспубліканскага семінара ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі па тэме абароны інтарэсаў аўтараў.

Каментарый з нагоды

Уладзімір КАРАЧЭУСКІ, першы намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь:

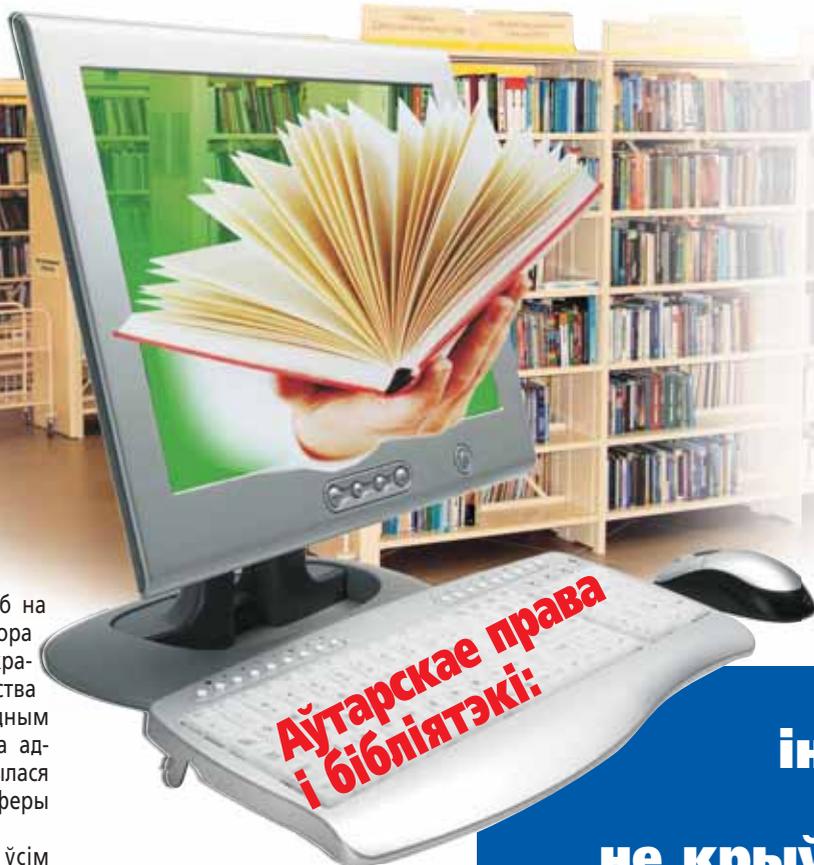
— Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь займаецца павышэннем эфектыўнасці працы па ахове аўтарскага права і сумежных праў у адпаведнасці з Дзяржаўнай праграмай па ахове інтэлектуальнай уласнасці, якая разлічана на 2008—2010 гады. Сёння ідзе напружаная работа па ўдакладненні нацыянальнага заканадаўства ў сферы аўтарскага права і сумежных правоў. Наша міністэрства сумесна з многімі зацікаўленымі дзяржаўнымі органамі, іншымі арганізацыямі, прадстаўніцамі аўтарскай грамадскасці, вучонымі і экспертамі здзяйсняе актыўныя крокі для таго, каб узважана і абгрунтавана пабудаваць неабходны баланс інтарэсаў паміж аўтарамі, творчым дзейнасць якіх фарміруе сучасную культурную рэчаіснасць Беларусі, карыстальнікамі, што вырашаюць сацыяльна значныя задачы ў сферы культуры і інфармацыі, а таксама самога беларускага грамадства, якое стала на шлях інавацыйнага развіцця і мае сёння найбольш шырокія патрэбы ў сферы ведаў.

У падрыхтоўцы новага праекта Закону “Аб аўтарскім праве і сумежных правах” прынялі актыўны ўдзел практычна ўсе, хто ў той або іншай меры зацікаўлены ва ўстойлівым і дынамічным развіцці нацыянальнага рынку аб’ектаў аўтарскага права і сумежных правоў. Да ўдзелу ў дыскусіі былі прыцягнуты прадстаўнікі самых розных творчых прафесій: літаратары, музыканты, кінематаграфісты, мастакі, дызайнеры — усе тыя, інтэрэсы якіх звязаны з творчасцю. Спадзяёмся, што вынік працы дазволіць усім аўтарам захоўваць законныя правы на сваю творчасць.

У той жа час, новы закон павінен даць адказ па актуальных праблемах грамадства і карыстальнікаў, вырашыць вострыя сацыяльныя задачы. Арганізацыі ў сферы культуры, адукацыі, масавай інфармацыі зацікаўлены ў найбольш шырокім, аднак абавязкова законным выкарыстанні ўсяго таго масіва інфармацыі, які назашаваны на сённяшні дзень і выступае фундаментам для далейшай творчай дзейнасці.

Міжнародныя арганізацыі ў дадзенай сферы распрацоўваюць шматлікія нарматыўныя акты, якія ўплывалі б на глабальную сетку. Кіберпрастора вымагае сумеснай працы ўсіх краін, а нацыянальнае заканадаўства мусіць дапамагаць міжнародным актам. Зрэшты, Беларусь была адной з першых краін, што далучылася да міжнародных дагавораў у сферы глабальнай сеткі.

Праблема, наспейшая ва ўсім свеце, не стала выключэннем для Беларусі. Цяпер у рэспубліцы ідзе плённая праца над падрыхтоўкай праекта новага Закону “Аб аўтарскім праве і сумежных пра-

Фармат — ёсць, закону — пакуль няма

Перавагі новых тэхналогій павінны быць даступныя усім: грамадству, праваўласнікам і бібліятэкарам. Апошнія маюць намер стварыць масіў карыснай для ўсіх зацікаўленых інфармацыі. Адукацыя айчыннага бібліятэкара, матэрыяльна-тэхнічная база ўстаноў дазваляюць гэта зрабіць. На сённяшні дзень у Законе “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”, які быў прыняты яшчэ ў 1996 годзе, адной з аб’ектыўных форм існавання дакумента прызнаецца электронная, але няма дакладнага вызначэння гэтага паняцця.

— На практыцы атрымліваецца заканадаўчая вілка: часцяком тое, што можна рабіць з аналагавым дакументам, нельга прымяняць да яго электроннай копіі, бо аўтарскае права не ў поўным аб’ёме распаўсюджваецца на лічбавую сферу, — растлумачыла галоўны бібліятэкар інфармацыйна-аналітычнага аддзела НББ, кіраўнік рабочай групы пры Савеце бібліятэк Беларусі па інфармацыйным узаемадзеянні Аксана Варанецкая. — Але хто, як не бібліятэкі, павінен займацца абаронай інтэлектуальнай уласнасці ад кантрафакта, ад незаконнага карыстання незалежна ад фармату?..

бок у адносінах з карыстальнікам”, — падкрэслівае Аляксей Бічурын.

У бібліятэкараў свой погляд на стасункі аўтара і карыстальніка, якія ўзнікаюць у сценах іх устаноў:

— Калі вярнуцца да сітуацыі з навукоўцамі, то трэба прыняць у разлік некалькі акалічнасцей. Па-першае, знаходжанне ў электронным каталогу надае статус і папулярнасць асобе не толькі на радзіме, але і ў міжнародным маштабе. Па-другое, у гэтым каталогу тэрэтык прасоўвае свае навуковыя вышукі абсалютна бясплатна, — тлумачыць пазіцыю калег Аксана Іванаўна. — Дык чаму не дазволіць аўтару самому вырашаць, як распарадзіцца сваім творам?..

Бібліятэкары спадзяюцца, што ў новай рэдакцыі Закону з’явіцца норма, па якой дагавор змога быць так званым выдатным і бязвыдатным.

як запоўніць інфармацыйную прастору, не крыўдзячы творцу?

свае выключныя правы іншым арганізацыям. Выдавецтва, якое ўжо аднойчы ўклала грошы, зацікаўлена і надалей атрымліваць як мага больш прыбытку. У выніку аўтар ужо не мае права на свой твор і не можа адкрыць яго для шырокага доступу.

У жыцці нярэдка здараецца так, што малады навуковец марыць аб тым, каб яго даследаванне праз фонды НББ трапіла ў Сусветную электронную бібліятэку. Але супраць аўтарскага ўстаноў даводзілася адмаўляць аўтару, бо выключныя правы на твор належаць іншым арганізацыям. Купіць работу не заўсёды ёсць магчымасць, а бясплатна аўтар аддаць не можа, бо паводле заканадаўства, любая аўтарская праца павінна быць аплачана.

— 3 пункта гледжання Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці, незалежна ад формы, у якой адбываецца выкарыстанне твора — ці гэта ўсім звыклая кніга, ці папулярны цяпер электронны файл для навамоднага “гэджэта”, — выкарыстанне твора павінна ажыццяўляцца з дазволу аўтара, а аўтарскі ганарар павінен выплачвацца, — запэўнівае начальнік Цэнтра па калектыўным упраўленні маёмаснымі правамі НЦІУ Аляксей Бічурын.

Яны падкрэсліваюць: змяненні пашыраць магчымасці не бібліятэкі, а ўласна творцаў. Тады аўтар будзе самастойна вырашаць, у якім выпадку для яго больш карысна: аддаць рукапіс за грошы або ў свабоднае карыстанне.

У дапамогу рэгіёнам

Адсутнасць выразных азначэнняў правоў бібліятэкараў і карыстальнікаў інфармацыі можа паглыбіць падзяленне на “багатых” і “абдзеленых” інфармацыйны чытачоў. Прынамсі, паўнаважнае ўвядзенне паняцця электроннай копіі ў заканадаўчае поле, пэўныя выключэнні для бібліятэчнай галіны з агульнага Закону, напэўна, дапамогуць забяспечыць жыхароў рэгіёнаў неабходнымі дакументамі для навуковай і прафесійнай дзейнасці.

Савет бібліятэк выступае за тое, каб было дазволена выкарыстоўваць электронныя дакументы для аддаленага доступу без шматлікіх дамаўленняў з аўтарамі. У гэтым выпадку зарэгістраваны чытач змога дома на асабістым камп’ютары праглядаць неабходныя, толькі правамерна надрукаваныя ў лічбавай форме, экзэмпляры твораў. Зразумела, не маючы магчымасці іх скапіраваць. Такі падыход стане лепшым выйсцем для людзей з абмежа-

ванымі магчымасцямі, а таксама выключыць верагоднасць інфармацыйнага вакууму для жыхароў аддаленых населеных пунктаў.

— Выключэнне дапаможа зрабіць больш эфектыўным міжбібліятэчны абанемент, дазволіць пашырыць фонды рэгіянальных устаноў галіны, — дадае Аксана Варанецкая. — Так, з 2000 года падпіска на часопісы ў сярэднім узрасла на 300 працэнтаў, з улікам росту інфляцыі. Зразумела, што маленькая раённая або вясковая бібліятэка не мае магчымасці падпісацца на ўсе выданні. Але і там пражываюць людзі, якім для навучання, навуковых даследаванняў, працы неабходна спецыяльная літаратура, падручнікі, перыядычны друк. Выкарыстаць электронны варыянт дакумента было б для іх за шчасце. Закон павінен стымуляваць інтэлектуальную дзейнасць, падтрымліваць творцаў, але ідэі, якія змяшчаюцца ў электроннай інфармацыі, павінны быць даступныя не толькі тым, хто можа заплаціць за яе выкарыстанне.

Зрэшты, падобныя магчымасці для міжбібліятэчнага абанемента дзейнічаюць у некаторых краінах. Тут адыгрывае ролю права першага продажу, іншымі словамі — бібліятэка плаціць аўтару за набывццё экзэмпляра, а потым перадае па сваёй сетцы электронную копію твора ў рэгіёны. Існуе ў свеце і іншая практыка: калі выплата аўтарам за карыстанне алічбаванай версіяй у нацыянальных бібліятэках бярэ на сябе дзяржава. У любым выпадку, аўтар упэўнены: яго твор не выйдзе на рынак несанкцыянавана і не акажацца супрацьзаконна размножаны.

па дазвол. Таму ў бібліятэкараў выклікае трывогу прапанова ўвесці ў новы закон магчымасць існавання некалькіх падобных арганізацый, што можа стварыць пэўныя, у тым ліку фінансавыя, складанасці.

Значная розніца ў падыходзе да працы з пэўнымі відамі твораў тлумачыцца тым, што на сённяшні дзень магчымасці Цэнтра вельмі абмежаваныя. Арганізацыя работы па калектыўным кіраванні правамі патрабуе вялікай падрыхтоўкі, і гэты працэс можа, на жаль, расцягнуцца на некалькі гадоў.

— Мы ўпэўненыя, калі да нас прыйдуць аб тым, што дастаткова добра спраўляемся са сваёй асноўнай задачай: кіраваннем правамі на музычныя і драматычныя творы, — тлумачыць начальнік Цэнтра. — Шкада, але як бы ні жадала бібліятэчная грамадскасць непасрэдна ўзяцца за пытанні кіравання правамі на літаратурныя творы (на што маецца адчувальны попыт), НЦІУ сёння не гатовы.

На шчасце, ужо намячаюцца першыя зрухі ў гэтай справе. У праект новага Закона закладзены неабходны базіс для таго, каб стварыць умовы для запатрабаванай спецыялізацыі калектыўнага ўпраўлення. У гэтым выпадку, у межах канкрэтнай сферы выкарыстання твораў, у тым ліку, магчыма, літаратурных, будзе дзейнічаць пэўная арганізацыя. “Безумоўна, вялікая роля ў гэтым працэсе павінна належыць бібліятэчнай грамадскасці. Без яе непасрэднага ўдзелу адпаведныя ініцыятывы наўрад ці будуць жыццядзейнымі”, — падкрэслівае Аляксей Бічурын.

Адна арганізацыя — мінус дзясяткі праблем

Якія б выключэнні ні былі ўнесены ў заканадаўчы акт, Закон “Аб аўтарскім праве і сумежных правах” перадусім накіраваны на абарону інтэлектуальнай уласнасці. Айчынная бібліятэчная сетка дзейнічае ў прававым полі, і кожны аўтар можа быць упэўнены, што ягоная праца будзе аплачана.

— У нас узнікае толькі адна праблема: як знайсці аўтара літаратурнага твора, — скардзіцца Аксана Варанецкая. — У фондах НББ захоўваецца каля сямі мільёнаў адзінак, штодня мы атрымліваем тысячы запытаў. У месяц патрэбна атрымаць некалькі дзясяткаў тысяч дазволу ад творцаў на права выкарыстаць іх работы. А калі ў пэўнага дакумента некалькі аўтараў... Мы фізічна не паспяваем правесці пошукавую работу — гэта значыць, што частку фондаў не пабачыць шырокае грамадства.

Нашмат працей працаваць з музычнымі творамі. НББ заключыла дагавор з НЦІУ на права выкарыстання гэтых дакументаў, у тым ліку на перавод аналагавых архіваў у электронную форму. Такім чынам, грошы выплачваюцца непасрэдна Цэнтру, які шукае аўтараў. Дзякуючы існаванню арганізацыі, бібліятэцы патрэбна толькі аднойчы звяртацца

Каментарый з нагоды

Аляксей БІЧУРЫН, начальнік Цэнтра па калектыўным кіраванні маёмаснымі правамі Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці:

— На сёння НЦІУ ажыццяўляе кіраванне правамі больш чым трох тысяч аўтараў. У асноўным — музычных твораў, а таксама тых работ, якія выкарыстоўваюцца ў тэатральнай дзейнасці. Штомесячна аўтарскае ўзнагароджанне атрымлівае звыш 900 чалавек. Пры гэтым, сярэдні памер месячнага аўтарскага ўзнагароджання ў разліку на аднаго творцу на сёння перавышае 270 тысяч рублёў. За апошнія тры гады ён павысіўся больш чым у два разы і ўшчыльную наблізіўся да памеру бюджэту пражытачнага мінімуму. Канешне, узровень рэалізацыі маёмасных правоў аўтараў у нашай краіне пакуль не супастаўны з некаторымі іншымі еўрапейскімі дзяржавамі і адрозніваецца ў некалькі разоў. Прынамсі, у Даніі гадавы памер аўтарскай аплаты ў разліку на душу насельніцтва складае 23,8 еўра, у той час як у Беларусі не перавышае 0,17 еўра. Таму нам ёсць куды расці і да чаго імкнучца. Галоўнае сёння — гэта паступова развіваць грамадскую думку аб значнасці інстытутаў аўтарскага права, прывіваць павагу да творчай працы, вынікамі якога ствараецца наша культурная цяпершчына.

Не праходзіць і тыдня, каб на адным з тэлеканалаў не паказалі стужкі “Белыя Росы”, “Амністыя”, “Бацькі і дзеці” ды іншыя фільмы беларускіх кінематаграфістаў, што сапраўды сталі народнымі. Але рэжысёры, сцэнарысты, аўтары музыкі да тых карцін сёння апынуліся ў незаахоўваным становішчы: паводле дзеючага заканадаўства, яны амаль пазбаўлены аўтарскіх ўзнагароджанняў за свае творы.

Цяпер жа ў Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь разглядаецца праект новага Закона “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”. Якія змены яго прыняцце прынясе ў прававое поле функцыянавання айчыннага мастацтва і, у прыватнасці, у сферу кінематаграфіі?

сёр карціны “Белыя Росы” Ігар Дабралюбаў і сцэнарыст гэтай стужкі Аляксей Дудараў звярнуліся ў суд. Але тут у справу ўмяшаўся —

парадокс 1964 года.

Калі справа датычыцца карцін, што з’явіліся ў пракаце яшчэ ў савецкі час, заканадаўцы спасылаюцца на Грамадзянскі кодэкс СССР 1964 года. У ім пазначана: аўтарскія маёмасныя правы на фільм належаць выключна прадпрыемству, якое ажыццявіла здымкі, — кінастудыі.

— У гэтым выпадку забываюцца на наступны пункт гэтага ж артыкула, дзе напісана: “...Аўтару сцэнарыя, кампазітару, рэжысёру-пастаноўшчыку і аўтарам іншых твораў, якія ўвайшлі састаўнай часткай у кінафільм або тэлефільм, належыць аўтарскае права кожнаму на свой твор”, — цытуе Валерый Панамароў.

— Пажаданні рэжысёраў зразумелыя, але заканадаўцы падкрэсліваюць, што закон зваротнай сілы не мае, — тлумачыць намеснік старшыні пастаяннай Камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага

ёмасныя і выключныя, не павінны належыць вытворцу або наймальніку. Валерый Дзмітрыевіч спасылаецца на прыклады з замежжа, дзе кінастудыя можа атрымаць правы толькі па дагаворы паміж наймальнікам і аўтарам твора. І абавязкова — з выплатай аўтарскага ўзнагароджання за выкарыстанне гэтага твора. Каб нават не ўзнікала пытання:

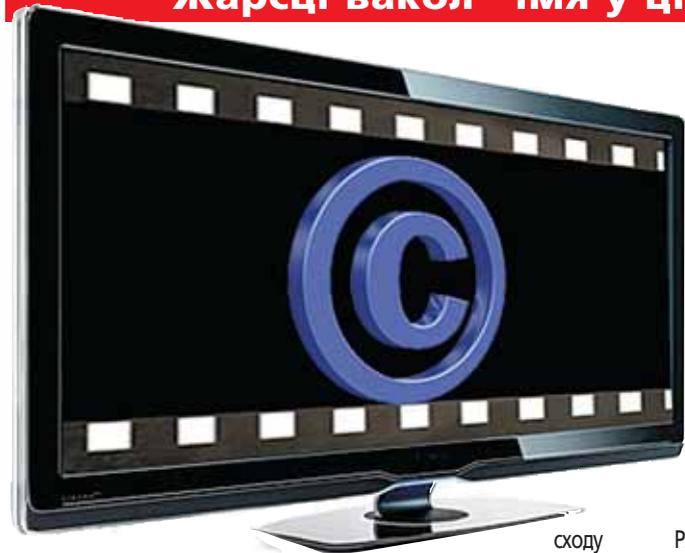
хто такі рэжысёр?

На жаль, у нашай краіне яно ўсё часцей паўстае праз розначытаныя юрыдычных норм. Прынамсі, у законапраекце прадстаўлены артыкул, у якім сказана: “...Аўтарамі аўдыявізуальнага твора з’яўляюцца рэжысёр-пастаноўшчык, аўтар сцэнарыя, аўтар спецыяльна створанага для аўдыявізуальнага твора музычнага твора з тэкстам ці без тэксту”. З логікі дадзенага пераліку вынікае, што ўсе названыя — сааўтары фільма.

— З пункта погляду рэжысёра падобны падыход не зусім справядлівы. Сцэнарыст і кампазітар з’яўляюцца аўтарамі састаўных частак стужкі (літаратурнага сцэнарыя, музыкі). І толькі рэжысёр-пастаноўшчык, яднаючы ўсё гэта, надае фільму новую якасць у

Аўтара? Аўтараў?

Жарсці вакол “імя ў цітрах”

З юрыдычным акцэнтам

У 1996 годзе адбылася падзея, якую доўга чакалі дзеячы беларускай культуры: пачаў дзейнічаць першы ў гісторыі краіны Закон “Аб аўтарскім праве і сумежных правах”. Прыняццю дакумента, які прадаставіў творцам магчымасць на законнай аснове адстойваць сваё права на інтэлектуальную маёмасць, папярэднічала вялікая работа. Сваё бачанне праблемы выказвалі многія творцы. Сярод іх былі кінематаграфісты Віктар Тураў, Ігар Дабралюбаў, Вячаслаў Нікіфараў. У выніку атрымаўся дакумент, дзе канкрэтна было акрэслена, каму належыць права на інтэлектуальную маёмасць, а таксама абгрунтавана заключэнне аўтарскіх дагавораў.

— Галоўным дасягненнем таго часу стала норма, згодна з якой аўтары займелі права атрымліваць ўзнагароджанне за кожны від выкарыстання іх твораў, — распавёў удзельнік дарадчай групы па распрацоўцы законапраектаў у 1996-м і 2010-м, кінарэжысёр, член Беларускага саюза кінематаграфістаў Валерый Панамароў. — Але менш чым праз два гады ў той закон былі ўнесены папраўкі і змяненні. З-за іх, на вялікі жаль, узнікла сітуацыя, калі маёмасныя правы на фільмы, якія з’явіліся на свет да 1996 года, пачалі лічыцца ўласнасцю наймальніка. Аўтарам жа застаюцца толькі немаёмасныя правы, іншымі словамі — імя ў цітрах.

На практыцы часта здараецца, што нормы, прапісаныя сухой юрыдычнай мовай, выклікаюць пэўныя праблемы з трактоўкай. Таму, скажам, каб вырашыць пытанні з прызнаннем аўтарства і атрымманнем адпаведнага аўтарскага ўзнагароджання, два гады назад рэжы-

сходу Рэспублікі Беларусь Мікалаі Казак. — З юрыдычнага пункта погляду няма магчымасці перагледзець дадзенае пытанне...

У новай рэдакцыі Закона заканадаўцы імкнуцца знайсці баланс паміж інтарэсамі ўсіх бакоў. Камісіяй па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе ППНС прадугледжана ўдасканаленне інстытута службовых твораў і сістэмы іх выкарыстання. Рабочая група імкнецца зрабіць больш зразумелымі і дасканалымі дагаворныя адносіны ў рамках аўтарскага і ліцэнзійнага дагавораў, дагавора ўступкі выключнага права і дагавора заказу на стварэнне і выкарыстанне аб’ектаў аўтарскага права і сумежных правоў.

Валерый Панамароў зазначае, што ў рэдакцыі Закона 1996 года існавалі пункты 4 і 5 артыкула 6 заключнага палажэння, згодна з якімі “... на творы і аб’екты сумежных правоў, якія раней не ахоўваліся аўтарскім правам, дзеянне дадзенага Закона распаўсюджваецца ў выпадку, калі яны правамерна выпушчаны ў свет, выраблены і распаўсюджаны на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь да апублікавання гэтага Закона”.

“Было б добра ўзнавіць гэтыя пункты ў новым законапраекце. Яны, па сутнасці, вырашылі б усе пытанні, звязаныя з фільмамі, што выйшлі да 1996 года”, — упэўнены суразмоўца “К”.

Рэжысёра і яго калег турбуе і той артыкул законапраекта, дзе прапісана, што маёмасныя правы належаць наймальніку. Ці не атрымлівацца ў гэтым выпадку, што стваральнік стужак, якія складаюць залаты фонд айчыннага кінематографа, практычна страціць магчымасць атрымаць адпаведны аўтарскія адлічэнні? Ён упэўнены, што аўтарскія правы, а гэта значыць — ма-

арыгінальнай форме. Гэта яго галоўная місія, — працягвае Валерый Панамароў. — Таму кінаграмадскасць выступае за прызнанне сцэнарыста аўтарам сцэнарыя, кампазітара — аўтарам музыкі, а рэжысёра-пастаноўшчыка — адзіным аўтарам фільма як цэласнага твора мастацтва, з усімі вынікаючымі з гэтага прававымі наступствамі.

У Палаце прадстаўнікоў ідзе актыўная праца, каб па магчымасці ўлічыць патрабаванні ўсіх зацікаўленых бакоў.

— Трэба зазначыць, што заканадаўцамі разглядаецца пытанне аб тым, каб пашырыць кола асоб, якім таксама будзе належыць пэўныя аўтарскія правы. Прынамсі, ідзе абмеркаванне асобы аператара-пастаноўшчыка і мастака-пастаноўшчыка, якія ўносяць свой пэўны ўклад у візуальнае рашэнне карціны — гаворыць Мікалаі Казак. — Але галоўнае, што новы законапраект гарантуе кожнаму аўтару аўтарскае ўзнагароджанне.

За вынікі абмеркаванняў заканадаўцаў хвалюцца не толькі сталае пакаленне, але і моладзь, бо

кінаглеба ствараецца законам.

У час гутаркі Валерый Панамароў неаднойчы звяртаўся да вопыту іншых краін. Прынамсі, у Расіі існуе абавязковае адлічэнне часткі прыбытку, які атрымліваюць кінапракатныя арганізацыі, тэлеканалы, іншыя асобы і ўстановы за любыя віды камерцыйнага выкарыстання кіна- і тэлефільмаў, незалежна ад года вытворчасці, на карысць рэжысёра-пастаноўшчыка, сцэнарыста і кампазітара. Гэтае права пераходзіць спадчынікам на вызначаны законам тэрмін. І тут падыход заканадаўцаў не супярэчыць пажаданням рэжысёраў: яны імкнуліся ўлічыць лепшыя напрацоўкі міжнароднага вопыту.

У тым ліку і дзякуючы гэтаму з’явіцца магчымасць стварыць спрыяльную атмасферу і для кінематографічнай моладзі. З аднаго боку, гарантаваны аўтарскія адлічэнні за камерцыйнае выкарыстанне твора прададзенага прадукту будучы дадатковым стымулам для якаснай і самаадданай працы. З іншага, існаванне ў прадуманым прававым полі надасць таленавітым пачаткоўцам упэўненасць у будучым. Дакладна прапісанае аўтарскае права дазволіць пазбегнуць той сітуацыі, калі творцы ў пошуках лепшых умоў з’язджаюць у замежжа.

Н.П.

Заняткі ў загадкава кафедры кінатэлеаператарства Настасі Суханавай.

Дацэнт кафедры рэжысуры Павел Іваноў і яго студэнты.

Пасвячэнне ў кіно:

Узнятая "Лістападам" фестывальная завіруха ўзрушыла, здавалася б, і без гэтага вірлівае жыццё самага маладога факультэта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Упершыню за доўгі час студэнты акадэміі змаглі на валанцёрскіх пачатках удзельнічаць у фестывалі: творчую моладзь ФЭМа запрасілі на "кухню" міжнароднага форуму. Падобнае "пасвячэнне ў кіно" стане сапраўды неацэнным вопытам для будучых творцаў і дапаможа ім пазнаёміцца з мэтрамі, якія ствараюць сучаснасць сусветнага экрана.

Кадры — на "кухню"!

Будучых рэжысёраў дзіцячага і юнацкага кіно рыхтуе Маргарыта Касымава.

У калідорах вучэбнага корпуса гучаць вядомыя прозвішчы рэжысёраў і акцёраў: гэта студэнты абмяркоўваюць спіс запрошаных гасцей мінскага форуму, заяўленыя на конкурс карціны. Адно з самых вострых пытанняў: як сумясціць шчыльны вучэбны расклад і свята вялікага кіно? Выкладчыкі толькі ўсміхаюцца: на гэтым тыдні яны з лёгкім сэрцам робяць моладзі паслабленні, бо менавіта "Лістапад" дае той практычны вопыт, без якога нельга сфарміраваць новае пакаленне айчынных кінематографістаў.

— Нашы студэнты павінны быць правай рукой арганізатараў "Лістапада", — такімі словамі сустракае карэспандэнтаў "К" дэкан факультэта экранных мастацтваў Уладзімір Забела. — Няхай яны на валанцёрскіх пачатках дапамагаюць дырэкцыі, займаюцца чарнавой працай — будучы, так мовіць, на падхваце. Магчымасць адчуць сябе непасрэдным удзельнікам фестывальнага віру акрыляе тых, хто робіць першыя крокі ў прафесіі, а часам і дае неабходныя творчыя сувязі.

Уладзімір Паўлавіч марыць наладзіць цесныя стасункі з арганізатарамі ўсіх кінафестываляў, што праходзяць у Беларусі. З бягучага года падобныя задумы працягваюць у васобіць у жыццё дзякуючы адкрыццю факультэта экранных мастацтваў. Зрэшты, перайшоўшы на новы ўзровень, кузня айчыннага кіна- і тэлекадраў атрымала

магчымасць вырашыць мноства пытанняў, што здавён ва ўсіх на слыху. Перш за ўсё — бесперапынна працуюць падрыхтоўкі спецыялістаў, якіх не хапае Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм".

— З тэлевізійчыкамі, якіх з 1994 года рыхтуе Акадэмія мастацтваў, такіх пытанняў не ўзнікае. Нама такой кампаніі ў краіне, дзе б не сустракаліся апэратары, рэжысёры, гукарэжысёры з дыпламам нашай установы, — распавядае дэкан.

Таму факультэт нічога ў падрыхтоўцы тэлевізійных кадраў не змяняе — толькі ўдакладняе планы. Прынамсі, намечана сустрэча з кіраўнікамі вядучых тэлеканалаў, каб абмеркаваць у канкрэтных лічбах запатрабаванасць у спецыялістах, скарэктываваць планы набору на будучыню, заключыць дагавор на праходжанне вытворчай практыкі на іх базе.

З "Беларусьфільмам" наладзіць падобныя стасункі куды складаней. Кінастудыя — вялікае прадпрыемства са сваёй эканомікай, а на студэнтаў патрэбны немалыя выдаткі. У гэтай сітуацыі важна знайсці ўзаемаразуменне. Зрушыць справу з мёртвай кропкай дапамагла вераснёўская сустрэча Прэзідэнта краіны Аляксандра Лукашэнкі з дзеячамі культуры па пытаннях развіцця кінематографа. Па выніках шматгадзіннай гутаркі распрацоўваецца дакумент з даручэннямі Кіраўніка дзяржавы аб развіцці кінема-

таграфіі, у якім шмат увагі надаецца падрыхтоўцы кадраў.

— Літаральна днямі адбылося пасяджэнне, дзе абмяркоўваўся праект гэтага дакумента. Ён павінен паспрыяць вырашэнню галоўнай праблемы факультэта — тэхнічнай базы, без якой мы не зможам падрыхтаваць годнага спецыяліста. Мяркуюцца, што "Беларусьфільм" і "Белвідэацэнтр" створаць усе ўмовы для праходжання практыкі, прадаставяць студэнтам магчымасць працаваць у прыватных, мантаж-

заваць ідэі ва ўмовах кінавытворчасці. Прычына творчага ўзрушэння — каштарыс, які выдаткавала на курсавыя работы Міністэрства культуры.

— Праўда, тут узнікае новая праблема: бухгалтэрыя навучальнай установы не прыстасавана да кінавытворчасці, таму паўстае безліч пытанняў. У часы існавання вучэбнай студыі на "Беларусьфільме" Міністэрства культуры напругу пераводзіла грошы на студыю. І ўжо мясцовыя эканамісты, якія ведалі спецыфіку вытворчасці, праводзілі неабходныя схемы. Хацелася б у будучым аднавіць і гэтыя напрацоўкі, — спадзяецца Уладзімір Забела.

Цяпер на факультэце кіпіць праца над стварэннем вучэбных планаў, удакладненнем самой метадыкі выкладання. На кафедры кінатэлеаператарства пад кіраўніцтвам Настасі Суханавай працягнуцца падрыхтоўка надзвычай запатрабаваных спецыялістаў у гэтай галіне. У верасні адкрылася новая кафедра — менеджменту, гісторыі і тэорыі экраннага мастацтваў. Пад кіраўніцтвам загадчыка Вольгі Мядзведзевай рыхтуюцца арганізатары беларускай тэле- і кінавытворчасці, кіназнаўцы, якія змогуць папоўніць каманду крытыкаў, што працуе пад час "Лістапада" і ў цэлым аналізуе айчыныя кінапрацэсы. На будучы год кафедра плануе набраць курс кінадраматургаў, каб зменшыць у гэтай галіне востры недахоп прафесійна падрыхтаваных кадраў.

Самай вялікай на факультэце экраннага мастацтваў стала кафедра рэжысуры кіно і тэлебачання. Каб задаволіць патрэбу ў кінаспецыялістах, Акадэмія мастацтваў пашырыла спіс спецыялізацый. Сёння побач з курсам Аляксандра Яфрэмава навучаюцца будучыя дакументалісты, іх вядзе Міхаіл Жданоўскі, аніматары, якіх набіраў яшчэ Алег Белавусай. Настаўніцкую працу апошняга цяпер працягваюць Міхаіл Тумеля і Алена Пяткевіч.

"Бачылі б вы вочы студэнтаў, калі я тлумачыла, як трэба запэўніць бацькоў, што менавіта іхняму дзіцяці неабходна здымацца ў кіно!" — ужо збіралася сыходзіць, калі пачула голас Маргарыты Касымавай, якая дзялілася з калегам уражаннямі пасля прачытанай лекцыі. Факультэт у першы ж год свайго існавання адважыўся на эксперымент: сёлета ўпершыню ў Акадэміі мастацтваў набралі курс рэжысёраў дзіцячага і юнацкага кіно. З гэтай прапановай да кіраўніцтва ВУН звярнулася сама Маргарыта Наімаўна. Да вопытнага рэжысёра, аўтара вядомых дзіцячых стужак, прыслухаліся і адразу запрасілі весці адпаведны курс. На ўступных экзаменах адбыўся сапраўдны ажыятаж! Спадарыня Касымава адабрала сем найбольш перспектывных і цяпер літаральна суткамі працуе з імі ў сценах факультэта.

У эксперыментальным курсе зацікаўлены і на Нацыянальнай кінастудыі. Вельмі хочацца, каб на "Беларусьфільме" поруч з Аленай Туравай, Іванам Паўлавым з'явілася маладая плеяда таленавітых рэжысёраў сучаснага дзіцячага кіно. Магчыма, праз колькі гадоў і ў конкурснай праграме "Лістападзіка" ў фаварытах акажуцца стужкі новага пакалення айчыннага кінематографістаў — выпускнікоў факультэта экраннага мастацтваў.

Настасся ПАНКРАТАВА
Фота Юрыя ІВАНОВА

Студэнты факультэта сталі на час фестывалю яго валанцёрамі.

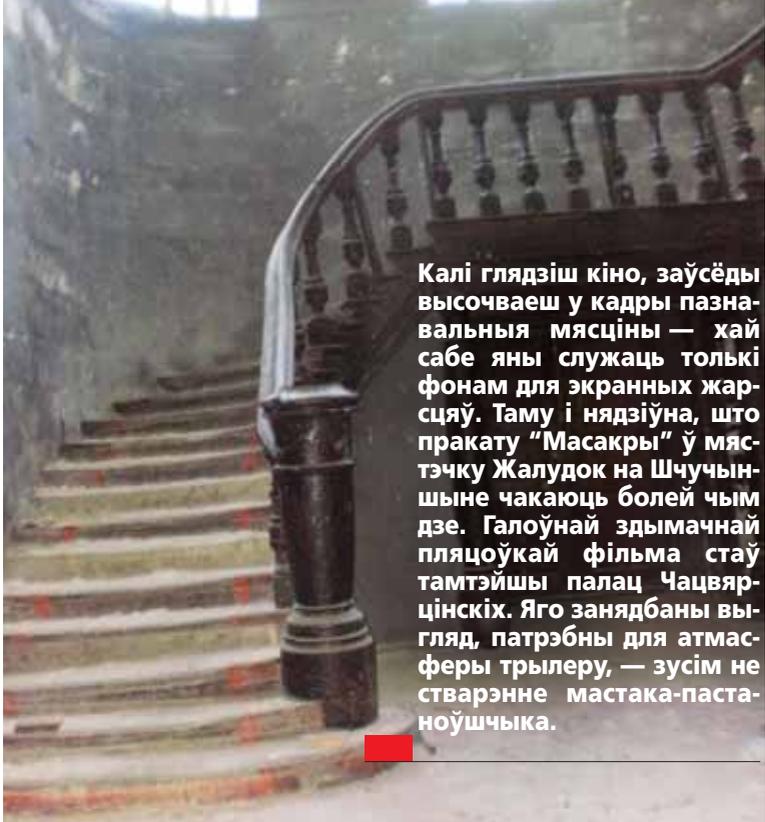

На занятках у рэжысёра Вячаслава Акімушкіна.

Пра тонкасці апэратарскага майстэрства распавядае Юрый Санжарэўскі.

Мядзведзі тут не водзяцца, але...

Калі глядзіш кіно, заўсёды высочваеш у кадры пазнавальныя мясціны — хай сабе яны служаць толькі фонам для экранных жарсцяў. Таму і нядзіўна, што пракату “Масакры” ў мястэчку Жалудок на Шчучыншыне чакаюць больш чым дзе. Галоўнай здымачнай пляцоўкай фільма стаў тамтэйшы палац Чацвярцінскіх. Яго заняўбаны выгляд, патрэбны для атмасферы трылера, — зусім не стварэнне мастака-пастапоўшчыка.

Гэтыя прыступкі фігуруюць у шэрагу сцэн “Масакры”.

Самотнае дрэўца на выспе

Зрэшты, пераўтварэнне палаца ў тураб’ект яшчэ не вырашыць усіх праблем былога маёнтка. Тым болей, ён захаваўся амаль поўнасьцю, з цэлай пloidмай разнастайных гаспадарчых пабудов.

Старшыня Жалудоцкага пасялкавага выканкама Генадзь Цывінскі трапна акрэсліў адну з гэтых праблем: раней уласнік усяго комплексу быў адзін, а цяпер іх мноства. Закінуты бровар не так даўно выкупіў прадпрымальнік, ганчарня належыць гаспадарцы, у некаторых дамах яшчэ жывуць людзі... І ўсе гэтыя пабудовы сёння не маюць статуса помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны.

Метадыст па ахове спадчыны Шчучынскага райвыканкама Таццяна Пятрова пад час нашага наведання сядзібы дамовілася з Генадзем Цывінскім аб новай сустрэчы — каб падрыхтаваць пакет дакументаў, патрэбны для ўключэння гаспадарчых пабудов у Дзяржаўны спіс. Старшыня пасялкавага выканкама на такую ініцыятыву адгукнуўся ахвотна. Праблемны стан большасці з тых пабудов і дадатковая адказнасць за іх яго не спалохалі.

кладна не на бліжэйшы час. Сёння пытанні ўнікаюць зусім іншыя: як цэласна захаваць гэты ўнікальны комплекс?

Але самае галоўнае, што перспектыва — ёсць. Жалудок, куды сёння завітаюць хіба рэдкія вандронікі на ўласных машынах, можа стаць сапраўдным турыстычным цэнтрам.

Кветкавы імідж

Выбіраючы натуру для здымак, аўтары “Масакры” відавочна парушылі прыцып часовай адпаведнасці. Палац у Жалудку паўстаў ужо ў 1908 годзе — значна пазней за падзеі, якія разгортаюцца ў фільме. У адрозненне ад большасці мясцовай шляхты, якая задавальнялася не надта вынаходлівымі камянічакімі ў стылі “правінцыйнага неакласіцызму”, ягоныя ўладальнікі вырашылі ўразіць і маштабамі, і эстэтыкай. Італьянскі архітэктар Марконі надаў свайму неабарочнаму твору рысы актуальнага на той час стылю мадэрн. Нічога падобнага на Беларусі не ўбачыш.

— У гэтым будынку можна разгледзець нават нейкае водгулле ідэй Антонія Гаўдзі, — лічыць дыпламаваны мастацтвазнаўца Таццяна Пятрова.

А вось перададзена ў фільме атмасфера горычы пасля задушэння паўстання 1863 года, без сумневу, была ўласціва і гэтым мясцінам. Адзін з бліжэйшых па-

хопіць месца і на Музей гісторыі мястэчка. Можа, у ім з’явіцца і раздзел, прысвечаны “Масакры”?

Жалудоцкі “мэр” Генадзь Цывінскі папраўдзе ўражае сваім імгэтам. Гэта зусім не той кіраўнік, што проста “выконвае абавязкі”, а — сапраўдны гаспадар, які не толькі верыць у далёкасяжныя перспектывы свайго кутка, але і бачыць рэальны шлях іх дасягнення. Ён з тых, хто “не шукае прычыны, а знаходзіць магчымасці”.

Не так даўно ў Жалудку вызваліўся адзін са старадаўніх будынкаў, дзе яшчэ з даваенных часоў была размешчана школа. Генадзь Цывінскі марыць стварыць там нешта накшталт “творчага вулея” — месца, куды мастакі маглі б прыехаць на нейкі час, каб спакойна папрацаваць удалечыні ад гарадскога тлуму. Балазе нават не даядзена будавання, у чый гонар назваць гэтую ўнікальную ўстанову: у Жалудку нарадзіўся адзін з насельнікаў “таго самага”, парыжскага, “Вулея” — блізкі сябра Хаіма Суціна Пінхус Крэмень.

Уласна, гэта мы да таго, што турыстычных цікавостак у мястэчку — не пералічыць. А калі ўзяць пад увагу яшчэ і яго ваколіцы... Паедзеш у адзін бок — праз якія дзесяць хвілін убачыш знакамную на ўвесь свет царкву-крэпасць у Мураванцы. Паедзеш у другі — праз пяць хвілін сустрэнеш адзін з пунктаў геадзіч-

Тэрыторыя Жалудка

— Вось у гэты дзвярны праём заходзіць мядзведзь, у тым пакоі гарэў ложка, а далей па калідоры была бібліятэка, — вяртаўнікі палаца ахвотна праводзяць своеасаблівую экскурсію па “тэрыторыі” фільма. Ну, а драўляную лесвіцу з выштальцонным разным дэкорам не пазнаць папросту немагчыма.

Яшчэ і сёння на падлозе колішніх панскіх пакояў дзе-нідзе можна ўбачыць копы саломы — рэшкі арыгінальнага мастацкага аздаблення, — а на сценах засталіся дэкарацыі. Глядач ніколі б не падумаў, што гэтыя шыкоўныя фрагменты інтэр’ера насамрэч выкананы з пап’е-маш. “Графіці”, пакінутыя кімсьці са здымачнай групы, падобна на тое, былі зроблены галавешкай. Пра тое, што сцэна з пажарам — гэта не камп’ютарныя спецэфекты, сведчаць сляды на фасадзе. Жарсці былі адняты, кіношнікі з’ехалі... Палац застаўся — разам са сваімі праблемамі. Але ёсць падставы спадзявацца, што гэты сюжэт будзе мець не такі сумны фінал, як гісторыя кахання графа Пазуркевіча.

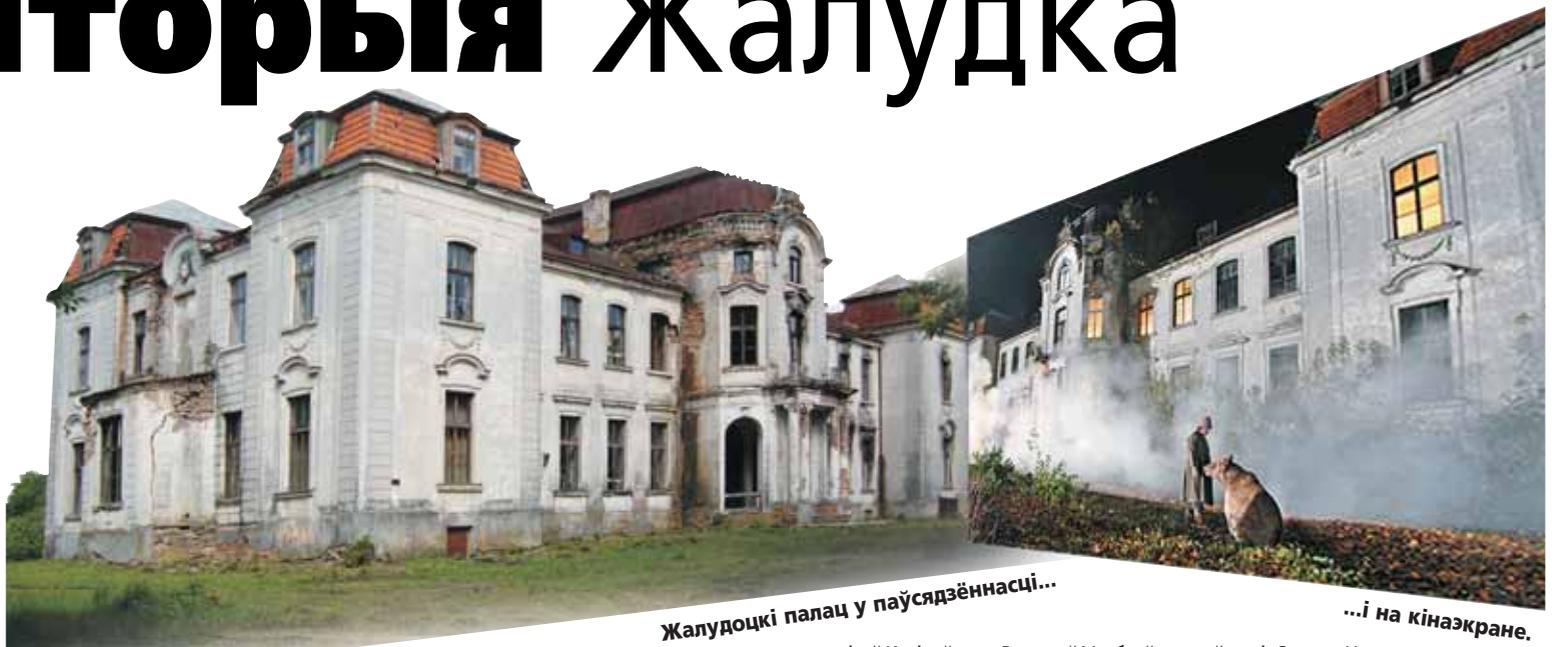
Плот як сродак псіхічнага ўздзеяння

Да распаду СССР на тэрыторыі сядзібы размяшчалася ваенная частка. Пра той перыяд яе жыцця сёння нагадваюць выявы чырвоных зорак на столі ды прагнілая сцэна актавай залы. У пачатку 1990-х палац перайшоў ва ўласнасць дзяржпрадпрыемства “Конус” з Ліды, якое займаецца вырабам абсталявання для сельскай гаспадаркі. Знайсці сядзібе годнае прымяненне прадпрыемства не здолела, але ж... яна так і “завісла” на балансе “Конуса”. І ўжо далёка не першы год не выкарыстоўваецца.

Пра тое, што бывае ў такіх выпадках з помнікамі спадчыны, вядома ўсім. Тэрыторыя сядзібы зарасла дробнымі дрэўцамі, дах манументальнай стайні прагніў і абрынуўся долу, кухня, падобная да невялічкага замка, выглядае не нашмат лепей. Але сам палац усё ж не паўтарыў лёс многіх іншых “шляхецкіх гнёздаў”. Гады сваёй закінутасці ён перажыў амаль без страт, бо з уласнікам яму пашчасціла: прадпрыемства ніколі не забывалася на гэты свой “кепскі актыв”.

— Наколькі дазваляюць магчымасці, стараемся сёе-тое рабіць, — кажа намеснік дырэктара “Конуса” Юрый Мурашка.

Сваім коштам прадпрыемства трымае там вяртаўнікоў, і таму шлях на тэрыторыю сядзібы ляжыць праз своеасаблівы КПП. Праўда, збочыўшы за вугал, можна ўбачыць вялізны прагал у бетонным паркане. Але... Не трэба быць знаўцам псіха-

Жалудоцкі палац у паўсядзённым выглядзе...
...і на кінаэкране.

логіі, каб уцяміць, што ўжо нават сам факт наяўнасці аховы здатны спыніць злымыснікаў — як ласых на “дармовыя” будматэрыялы, так і проста вандалаў.

Уратаваць ад іх помнік спадчыны можна малымі выдаткамі, бо галоўны рэсурс — не грошы, а адказнасць. Калі б кіраўніцтва “Конуса” не мела гэтай важнай якасці, шыкоўнай лесвіцы і мажных дзвярэй часоў Чацвярцінскіх мы ў фільме дакладна не ўбачылі б. Хіба што — у выглядзе тандэнтнай копіі з “часовых матэрыялаў”.

Пра тое, што сядзіба перажыла перыяд свайго заняпаду, казаць пакуль зарана. Але... Святло ў канцы тунэля ўжо праглядаецца: неўзабаве ў яе лёсе маюць адбыцца істотныя зрухі. Як толькі распачалася кампанія па перадачы закінутай шляхецкай спадчыны прыватным інвестарам, кіраўніцтва “Конуса” адразу ж праявіла ініцыятыву. І вынік такога дзелавога падыходу не прымусіў сябе чакаць: адзін лідскі прадпрымальнік ужо выказаў сур’ёзны намер стварыць у Жалудку аб’ект аграрызму.

Як сведчыць нядаўняя практыка, пераадольным для інвестараў бар’ерам нярэдка становілася стартвая цана сядзібы. Некаторыя ўласнікі імкнуцца займаць ад продажу заняўбаны маёнтакі максімальную грашовую выгаду. І ў выніку згубны для помніка “статус кво” захоўваецца.

Кіраўніцтва “Конуса” не пайшло гэтым тупіковым шляхам. Палац Чацвярцінскіх плануецца перадаць бескаштоўна. Але — з канкрэтнымі ўмовамі.

— Зацікаўлены прадпрымальнік ужо рыхтуе свой інвестыцыйны праект, — кажа Юрый Мурашка. — Там будуць пазначаны не толькі яго планы, але і тэрміны іх ажыццяўлення. Да таго ж, ён будзе ўзгоднены ў шэрагу ведамстваў — уключна, вядома, і з Міністэрствам культуры Беларусі.

Да нядаўняга часу ў Шчучынскім раёне не было спецыяліста, які займаўся б выключна справай аховы спадчыны — як, зрэшты, і ў большасці раёнаў краіны. Сёлетняя выпускніца Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Таццяна Пятрова пачала працаваць на сваёй пасадзе толькі ў жніўні. Але вынікі — ужо навідавоку: неўзабаве Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей мае папоўніцца адразу на дзесяць пазіцый. І гэтая архіважная праца на Шчучыншыне няспынна працягваецца, чаго, на вялікі жаль, не скажаш пра многія іншыя беларускія рэгіёны.

Са спецыялістам у справе аховы спадчыны Шчучынскаму раёну відавочна пашчасціла: адукаванасць тут спалучаецца з энтузіязмам. Пазіцыю “мэра” Жалудка таксама ніяк не назавеш абыякавай ды пасіўнай. І таму я не схільны падзяляць перасцярогу, якую выклікае ў многіх вестка пра перадачу чарговага помніка спадчыны ў прыватныя рукі. Бо тое, што будзе адбывацца на тэрыторыі сядзібы, у любым выпадку, не застанеца без кантролю.

...“Прыгарад” мястэчка, дзе месціцца гаспадарчыя пабудовы маёнтка, сёння не ўражае сваёй добраўпарадкаванасцю. І толькі старая сажалка з романтичнай выспай, на якой расце самотнае дрэўца, вяртае нас у былое шляхецкія часы. Нават дзіўна, што краявід так і не трапіў у фільм. Зрэшты, як адзначыў Генадзь Цывінскі, мясцовыя жыхары ўжо прагнуць пазбавіцца ад тапоніма гэтага кутка — “Заря коммунизма” — на карысць гістарычнай назвы “Двор Жалудоцкі”. Але найменне змяніць лягчэй, чым рэчаіснасць. Ці ўдасца калісьці аб’яднаць усе гэтыя пабудовы ў адзін турыстычны комплекс, які аднавіў бы жыццё старадаўняй сядзібы ва ўсіх яго аспектах? Падобная перспектыва — да-

плечнікаў Каліноўскага Валерыя Урублеўскі — родам з Жалудка. Пасля паражэння “інсургентаў” ён уцёк за мяжу. Не, не да Гарыбальдзі (у адрозненне ад герояў “Масакры”), але... “цёпла”: неўзабаве няўрымслівы рэвалюцыянер ужо змагаўся пад сцягам Парыжскай камуны!

Само мястэчка Жалудок зусім не выглядае “мядзведжым кутком”. Прычым звыклая для беларускіх селішчаў дагледжанасць тут цудоўна спалучаецца з паўсюднымі праявамі даўніны. Заходзіш на тэрыторыю мясцовай аграсядзібы — і раптам прыкмячаеш у двары цудоўна захаваны свіран мінулага стагоддзя. Абмінаеш збоку мясцовы Дом культуры — і дзівішся нязвычайным праёмам вокнаў былой синагогі. А тэрыторыя вакол ідэальна і з любоўю дагледжанага касцёла ўпрыгожана не толькі шыкоўнымі клумбамі, але і “малымі архітэктурнымі формамі” ў выглядзе... старых сельскагаспадарчых прылад. Дарэчы, у самім касцёле — фамільны склеп Тызенгаўзаў, якія доўгі час валодалі Жалудком.

І, між іншым, спіс адметнасцей гэтага мястэчка з насельніцтвам усяго ў 1300 чалавек няспынна папаўняецца. Сёлета паяскавы выканкам паспяхова правёў тут пленэр каменнай скульптуры. Адгэтуль яго вынікі круглы год можна бачыць на цэнтральнай плошчы.

А Фэст кветак стаў у Жалудку ўжо добрай завядзёнкай. Гэта — свайго кшталту “фірмовая фішка” мястэчка: не толькі густоўнае свята “для сябе”, але і папраўдзе іміджавая падзея. У перспектыве ж — і турыстычны івэнт.

Сёлета імпрэза набыла новы размах дзякуючы фінансавай дапамозе ініцыятывы ПРААН/ЕС “Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні”. Яе коштам у Жалудку неўзабаве мае адкрыцца і інфацэнтр па аграрызме. А паколькі ў прызначаным для гэтай мэты “бросавым” будынку бібліятэкі застануцца вольныя памяшканні,

най дугі Струвэ. Не нашмат даўжэйшы шлях і да бацькі-Нёмана. Яшчэ адзін патэнцыйны “магніт” для турыстаў — Старыя Васілішкі — таксама зусім блізка. Шматлікім прыхільнікам Чэслава Нёмана там ужо ёсць куды завітаць: колькі месяцаў таму ў хаце, дзе прайшлі першыя гады жыцця легенды рок-музыкі, быў адкрыты яго музей. Мемарыяльную дошку райвыканкам плануе ўстанавіць сваімі сіламі, сякі-такі піяр таксама забяспечыць: неўзабаве мае выйсці буклет, прысвечаны Нёману. А вось з насычаннем каштоўнымі экспанатамі — пакуль складаней. Але і апрача музея ў Васілішках — нямаля іншых цікавостак. Напрыклад, два касцёлы...

— Васілішкі — гэта праграма як мінімум на цэлы дзень, — кажа галоўны спецыяліст аддзела культуры Шчучынскага райвыканкама Марыя Антановіч.

Таму турысту, які вырашыць правесці свой адпачынак на колішняй здымачнай пляцоўцы “Масакры”, нудзіцца дакладна не даядзенаца. Справа толькі — за пераўвасабленнем закінутага будынка ў прэзентабельны пансіянат.

Як кажуць вяртаўнікі, чые дзяды памяталі гісторыю палаца з першых яго дзён, пярэваратняў і нават банальных прывідаў там ніколі не вадзілася. Мядзведзяў — таксама. І натрапіўшы ў Шчучыне на прыстойную кавярню-галерэю, сцены якой упрыгожваюць цікавыя работы мясцовага фотамастака, думаеш пра тое, што гэты край вусцішнай атмасферы “Масакры” некалькі адпавядае. Тут пачуваешся па-еўрапейску ўтульна.

Ілля СВІРЫН, наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Жалудок — Мінск

“Кінапланёрку” “К”, прысвечаную прэм’еры “Масакры”, чытайце на стар. 8 — 9.

Калектыўныя культпаходы ў кіно сталі ўжо добрай традыцыяй у рэдакцыі нашай газеты. Як, зрэшты, і гарачыя, часам нават “шматсерыйныя”, дыскусіі і абмеркаванні ўбачанага. Вось і гэтым разам, дзякуючы ператварэнню рэдакцыйнай планёркі ў сапраўднае “поле бітвы”, “пад абстрэл” журналістаў трапіла найноўшая прэм’ера “Беларусьфільма”, якая сёлета прадстаўляе айчыннае ігравое кіно ў конкурснай праграме Мінскага міжнароднага кінафестывалю “Лістапад”, — стужка “Масакра” рэжысёра Андрэя Кудзіненкі.

Таццяна Команова:

— Прапаную пачаць нашу размову з пытання, адказ на якое, на маю думку, павінен вылучыць спектр нашых інтарэсаў у дачыненні да новага фільма і, адначасова, крытэрыі падыходу да яго. Пра што ж мы паглядзелі кіно? Для мяне, прынамсі, гэта, на жаль, засталася да канца не акрэсленым.

Антон Сідарэнка:

— Акурат такім жа пытаннем, адрасаваным рэжысёру стужкі, адкрылася і першая прэс-канферэнцыя на Міжнародным кінафестывалі “Кінашок” у Анапе, прысвечаная “Масакры”... Прынамсі, для мяне відавочна, што мы маем справу з фільмам пра Беларусь, прычым створаным для ўнутранага ўжытку. І гэта істотны плюс новай стужкі Андрэя Кудзіненкі. Не стану казаць пра тое, што да гэтага восемдзесят пяць гадоў беларускае кіно блукала ў нейкіх пошуках сабе. Тое будзе няпраўдай. Іншая справа, што “Масакра” — спроба аўтарскага выказвання, у першую чаргу — сцэнарыста Аляксандра Качана, адносна таго, што ж, на яго погляд, беларусы думаюць і ведаюць пра сваю гісторыю. Калі чытаў сцэнарыі будучага фільма, мне было відавочна: усе нюансы стужкі будуць зразумелыя толькі ў нас, нашаму сучасніку, знаёмаму з творчасцю Уладзіміра Караткевіча і не аднаго яго, з той гісторыяй, што адбывалася на нашых землях цягам апошніх некалькіх стагоддзяў. У ідэале фільм задумваўся як постмадэрнісцкі прадукт, з уласцівым яму змяшэннем жанраў, сэнсаў. На выхадзе ж мы атрымалі кіно, даруіце, “тутэйшае” ва ўсіх сэнсах.

Надзея Бунцвіч:

— Ты — пра тое, што ў фільме наша культурная спадчына асацыіруецца з палацам, які ўжо развальваецца і ў якім нават партрэты продкаў зацягнуты павуціннем?

Антон Сідарэнка:

— Я ўсё ж настойваю на тым, што паза кантэкстам дня сённяшняга гэты твор не будзе чытацца. Давайце паглядзім на партрэты, якія вісяць у палацы. Безумоўна, аўтары фільма не мелі на ўвазе тое, што род кінематографічнага персанажа ўзыходзіць да Радзівілаў. Але гэта — прама адсылка да той сітуацыі, якая назіраецца ў нашай сучаснай культуры: мы сапраўды наноў адкрываем для сябе Радзівілаў, уласную гісторыю — здымаем тое “павуцінне”, якое доўгі час назіралася. Усім сіламі намагаючыся вярнуць сабе ўласную гісторыю і культурную спадчыну, мы ў большасці сваёй вельмі мала ведаем пра яе. А нярэдка і ўвогуле не можам акрэсліць больш-менш пэўнага ўласнага меркавання наконт тых або іншых падзей мінулага. І фільм — размова пра тое, чым на сённяшні дзень з’яўляецца для беларусаў іх спадчына. Цудоўны прыклад — палац у Жалудку, які стаў кінематографічным домам графа-пярэваратня: ён знаходзіцца ў напавуразваленым стане і увесь “абматаны” саломой. Такой, відаць, бачыцца аўтарам фільма сёння і сама наша свядомасць у адносінах да далёкай гісторыі.

Таццяна Команова:

— Раз гаворка зайшла пра Жалудок, які, як вядома, з’яўляецца гісторыка-культурным помнікам, хацелася б думаць, што, дзякуючы фільму, ён зможа прыцягнуць да сябе ўвагу, нашмат большую, чым

мае цяпер. Магчыма, “Масакра” аживіць турыстычны інтарэс да гэтай мясціны?

Настасся Панкратова:

— Прыклад з суседняй Украіны: калі турыстычная фірма рэкламуе паездку ў Львоў, яна амаль заўсёды дадае, што ёсць магчымасць завітаць у Хоцін і паглядзець палац, дзе здымалася стужка “Д’Артаньян і тры мушкетёры”. І сапраўды турыстаў там вельмі шмат. Хто ж замянае і нашым экскурсаводам казаць: давайце паедзем у Жалудок, дзе здымаўся сучасны беларускі трылер? Тым больш, што людзей, асабліва — моладзь, якая, на маю думку, будзе асноўным глядацкім кантынгентам “Масакры”, заўсёды цікавіць тое, што звязана з містыкай, легендамі...

Антон Сідарэнка:

— Дарэчы, у сусветнай гісторыі масавай культуры было шмат прыкладаў, калі канкрэтны твор у корані змяняў сітуацыю з нейкім аб’ектам, які становіўся проста-такі турыстычнай мекай. Давайце ўгадаем фігуру, блізкаю па жанры да некаторых герояў “Масакры”, — таго ж графа Дракулу, якога фактычна прыдумаў брытанскі пісьменнік Брэм Стокер. Як вядома, рэальны князь жыў нават у іншым месцы — не ў Трансільваніі, а ў Валахіі, якая на той час была ўвогуле іншай дзяржавай. Але пасля таго, як Брэм Стокер стварыў гэты брэнд, была знята велізарная колькасць фільмаў! І сёння неверагодныя натоўпы турыстаў прыязджаюць у гэтыя мясціны ў Румынію для таго, каб проста на іх паглядзець.

Што да Жалудка, то калі здымачная група туды трапіла ўпершыню, сам будынак уяўляў з сябе проста жahlіваю карціну; у ім нават не было шкла ў вокнах. Здымачная група ўставіла шыбы, умацавала лесвіцы, падрамантавала некаторыя памешканні. І цяпер, я лічу, мясцовыя ўлады проста абавязаны зрабіць з палаца цікавы турыстычны аб’ект!

Кастусь Антановіч:

— Думаю, сама ідэя фільма павінна прымусяць людзей зацікавіцца не толькі Жалудком, але і Музеем народнай архітэктуры і побыту, які таксама можна пазнаць на экране, ды і ўвогуле нашай уласнай гісторыяй. Прыкладна, пабачыўшы ў фільме тыя ж партрэты Радзівілаў, людзі, прыйшоўшы праз некаторы час у Нацыянальны мастацкі музей, іх пазнаюць.

Таццяна Команова:

— І будуць пытацца: гэта тыя самыя, што былі ў фільме пра перэваратняў?

Масакра для

Дзе "бульба", а дзе "хорар": выпрабаванне гледача "дзікім паляваннем"

Кастусь Антановіч:

— У большай ступені запомніцца сама атмасфера, стылістыка сармацкага партрэта, і для іх яны ўжо будуць асацыявацца не з канкрэтным фільмам, а з тым, што падобныя партрэты ў свой час віселі ў палацах беларускай шляхты. Мне падаецца, што “Масакра” можа стаць штуршком для гледачоў да самаадукацыі, больш блізкага знаёмства з уласнай гісторыяй, культурнай традыцыяй. Тут сапраўды вельмі шмат сімвалаў раскідана па ўсім фільме, і кожны, каму цікава думаць пра ўласную культурную спадчыну, знойдзе ў стужцы глебу для сваіх разважанняў.

Таццяна Команова:

— Заўсёды лічыла, што для таго, каб глыбей спазнаць культуру і гісторыю, варта чытаць кніжкі, а не глядзець фільмы пра перэваратняў.

Антон Сідарэнка:

— Аджуху табе прыкладна так, як у свой час Уладзімір Караткевіч — аднаму свайму сябру. Той папракаў, што пісьменнік траціць шмат часу на кінасцэнарыі, тады, калі б мог напісаць цудоўны раман. На што Уладзімір Сямёнавіч заўважыў: у нашых умовах кнігу, нават самую добрую, прачытае некалькі дзесяткаў тысяч чалавек, фільм жа гарантавана паглядзіць мільёны.

Юген Рагін:

— І — з гучнай кінапрэзентацыяй у саім Шчучынскім раёне! Каб мясцовы люд мог ганарыцца сваім. Вяртаючыся ж да фільма, мне ў ім найбольш цікавай падалася якраз не містыка, а тыя моманты, калі экранныя апавед збочваў, паказваючы удалы вясковы краевід, простых людзей... А няўжо некага не ўразілі такія арыгінальныя саламяныя фігуры і пакой?!

Таццяна Команова:

— Для мяне асабіста ўся гэтая саломка кадры сталася яшчэ адной формай “напускання туману”. А яго было вельмі шмат,

прычым не толькі да месца, але і ў сцэнах, дзе “туманам” гэтым рэжысёр спрабаваў закрыць правалы ў самім ходзе гісторыі.

Антон Сідарэнка:

— Але атрымлівалася часта наадварот: усе мы ведаем Артура Клінава як цікавую і яркую асобу сучаснай беларускай арт-культуры. І яго саламяныя фігуры — гэта арт-аб’екты, якія ён у свой час прадстаўляў у галерэях і музеях. Але ж у кіно задача мастака-пастаноўшчыка заключаецца ў тым, каб стварыць пэўнае асяроддзе. І ў ім не павінны асобна выдзяляцца яго арт-аб’екты, як тое сталася ў “Масакры”...

Юген Рагін:

— Я бадай пагаджуся з тым, што гісторыя ў пэўныя моманты проста правальвалася, і акурат з-за сцэнарных хібаў сам фільм не падаўся мне надта захапляльным.

Антон Сідарэнка:

— Яшчэ раз нагадаю, што сцэнарыі практычна цалкам складаецца з алузіяў, цытат, адсылак і намёкаў не толькі на беларускія, але і на сусветныя творы літаратуры і кінематографа. І гэта ў прынцыпе сваім — суцэльная гульня, тэкст, які неабходна счытваць. Пэўна, рэжысёру не да канца ўдалося расчытаць і перавесці гэты тэкст у візуальны шэраг.

Зноў хачу вярнуцца да той вялікай ролі, якую адыграў у гісторыі беларускай культуры Уладзімір Караткевіч. Менавіта ён стаў першаадкрывальнікам гэтай постмадэрнісцкай плыні ў айчынай літаратуры, культуры. Калі браць яго творы, то іх нельга назваць выключна гістарычнымі. Аднак там прысутнічае велізарная колькасць цікавых фактаў, адсылак да навуковых крыніц і дакументаў. Акрамя таго, ён бліскуча валодаў такімі жанрамі, як дэтэктыў і нават трылер. Што ж да “Масакры”, то ў якасці жанравага кіно да трылера яно не дацягвае: ці спалохаўся хаця б хто-небудзь з гледачоў у зале? Зрэшты, аў-

тары да гэтага не імкнуліся — таму і жахі там даволі ўмоўныя. Затое маецца шмат адсылак да камедыянага жанру і месцаў, якія на паперы выглядалі вельмі смешна. Але сказаць, што пад час прагляду ў зале стаяў рогат, мы таксама не можам.

Разглядаючы пытанне шырэй, мушу сказаць, што перад сусветным кіно сёння стаіць вялікая праблема: як мастацтва яно працягвае сваё існаванне, але як сацыяльная з’ява — сыходзіць. І, мне здаецца, важны плюс “Масакры” ў тым, што ёй удалося-такі стаць менавіта сацыяльнай з’явай. Што да мастацкага аспекту, то, безумоўна, фільм куды больш бледны за замежны аналіг. Гэта, паўтаруся, — важная для нас, унутраная з’ява. А ўжо калі казаць пра экспертны прадукт пад назвай “Масакра” — тут ёсць пытанні: за мяжой ніхто не зразумее да канца, што ж адбываецца на экране і ў чым тут справа.

Юген Рагін:

— А я думаю, што ў Расіі і ў Польшчы будуць глядзець гэтае кіно з інтарэсам.

Антон Сідарэнка:

— Справа ў тым, што маладое пакаленне, прынамсі, у гэтых краінах выхавана

на галівудскім кіно, у якога сёння зусім іншыя стандарты якасці. І калі “Масакра” трапіць у камерцыйны пракат, — у чым я вельмі сумняваюся, — яна будзе ісці побач з амерыканскімі, еўрапейскімі фільмамі. На жаль, на сённяшні дзень вытворчы ўзровень нашай кінапрадукцыі па многіх пунктах не дацягвае да сярэднесусветнага ўзроўню забаўляльнага кіно, і на такім фоне наша стужка будзе выглядаць досыць блякла.

Надзея Бунцвіч:

— Будзем шчырымі, “Масакра” прайграе нават тым нашым беларускім фільмам, якія ў свой час былі зняты па творах Караткевіча: “Дзікае паляванне караля Стаха”, “Чорны замак Альшанскі”, “Хрыстос прывязліўшы ў Гародні” — там усё перамагаў сцэнарыі, аўтарскі мікракосм.

Людміла Крушынская:

— Ды ўсё ж, гаворка пра мастацкія вартасці кіно — гэта адна справа. Але вось вам факт: “Анастасія Слуцкая”, якая “культура” практычна па ўсіх творчых параметрах, між іншым, адклалася ў свядомасці нашых кінаспажываўцоў, бадай, больш за іншыя фільмы апошніх гадоў. Пра гэта сведчаць нашы ж журналісцкія апытанні. А ўсё таму, што яна запала ім сваім пасылкам да вяртання ўласнага мінулага, штуршком да самаідэнтыфікацыі.

Дар’я Амальковіч:

— Хачу стаць на абарону Андрэя Кудзіненкі. Канешне, мушу пагадзіцца з тым, што адбылася пэўная нестыкоўка аўтарскага выказвання з самім заўяўленым жанрам фільма. Але ж мы ўбачылі цікавыя рэжысёрскія пасылкі да разважанняў! І — што яшчэ мяне асабліва парадавала — дастаткова высокі ўзровень візуальнага мыслення. Асабліва тое, як вырашаны сцэны тых жа забойстваў: без камп’ютарнай графікі, адно толькі з дапамогай камеры, святла і рэжысёрскай выдумкі.

Таццяна Команова:

— Прабач, але акурат у сцэнах забойстваў я ўбачыла не выдумку, а, наадварот, — выкарыстанне ці не самых “мажорных” трылераўскіх штампай: трупы, што вісяць на жалезных ланцугах, рукі, якія прадзіраюцца скрозь паперу і душач ахвяру... Атрымалася, што заяўленая масакра-разня і сталася самым вялікі штампам.

Антон Сідарэнка:

— А, адкажыце мне, у чым сэнс усіх гэтых забойстваў? Само па сабе забойства на экране не мае аніякага сэнсу, калі яно не матывавана чымсьці важным, пра што хоча нам сказаць рэжысёр.

раны прадукт. А мяне цягам усяго прагляду не пакідала адчуванне, што фільм ствараўся з пастаяннай аглядайкай “на эксарт”. У тым ліку і для таго, каб паказаць не толькі нам, але і ўсяму свету, што беларусы — нацыя незалежная, з багатай культурай і традыцыямі, з уласнай спадчынай і жыццёвай пазіцыяй. Задача — цудоўная і важная па сваёй сутнасці, аднак акурат паслядоўнасці ў яе фільмарэалізацыі мне і не хапіла!

Больш за ўсё мяне аздачыла і зачэпіла тое, што на галоўныя ролі былі зноў запрошаны расійскія акцёры. Я разумею камерцыйныя прычыны такога ходу: спадзяванні на тое, што гэтакім чынам фільму ўдасца асвоіць расійскую пракатную пра-

Антон Сідарэнка:

— Згодзен: нягледзячы на яго аблічча, галоўны недахоп героя ў тым, што ён унутрана — “не наш”, мы не адчуваем гэты вобраз “сваім”.

Надзея Бунцэвіч:

— Тут шмат гаварылася пра постмадэрнізм стужкі, дзе адным з важных прычынаў з’яўляецца шматспойнасць і магчымасць счытваць шматлікія аўтарскія сімвалы і метафары на самых розных узроўнях, пачынаючы ад звычайнага глядача і заканчваючы інтэлектуаламі-кінаманамі. А мне згадалася, што на прэм’еры Андрэй Кудзіненка прапаўнуваў паглядзець на “Масакру” як на “кіношку”. Дык вось акурат на гэтым узроўні —

Дар’я Амяльковіч:

— Мушу нагадаць, што Андрэю Кудзіненку давялося здзейсніць скачок вышэй галавы для таго, каб сваім фільмам “заманіць” у кінатэатры глядача: цягам доўгага часу ў нас існаваў устойлівы імідж беларускага кіно як “Партызан-фільма”. Ён нават прыдумав адмыслова для “Масакры” жанр — “бульба-хорар” — кручок, які заглынулі б патэнцыйныя глядзачы.

Таццяна Команова:

— І яшчэ адна прыгожая ідэя аказалася недарэалізаванай. Нават пасля прагляду фільма я так і не зразумела, дзе павінна была быць “бульба”, а дзе — “хорар”?

сандра Уласава, якія часцяком перайгравалі нават галоўных герояў.

Людміла Крушынская:

— З пункта гледжання мастацтва, тых межаў і творчых устаноўкаў, якія акрэслілі для сябе Андрэй Кудзіненка як рэжысёр, яму ўдалося расказаць і паказаць нам тое, што адбывалася з айчынай гісторыяй і свядомасцю не толькі ў канкрэтных гістарычных перыяд, а на працягу ўсіх гэтых стагоддзяў і да нашых дзён. І здолеў ён гэта зрабіць, не выходзячы з жалудкоўскага палаца. Грамадзянскі пасыл і імкненне да новага асэнсавання і ўвасаблення нацыянальнай гісторыі — вось тое, у чым я бачу важнасць і значнасць гэтага фільма.

“Масакры”?

“кіношкі” — “Масакра” і не чытаецца: героі ходзяць, нешта кажучы, адны прыгожыя “карцінкі” змяняюцца другімі, але агульны вобраз для мяне асабіста не складваецца. Магчыма, адчуванне цэласнасці з’явілася б, калі б я прыйшла на яе ў другі, трэці раз. Але жадання такога не ўзнікае. І думаю, што калі б я глядзела гэты фільм па тэлевізары, то не затрымалася б доўга на ім.

Юген Рагін:

— А асабіста мяне два месцы ў фільме літаральна “прабілі”! І не проста ўзрушылі, але і прымусілі адчуць нейкі ўнутраны гонар. Першы раз — у сцэне, дзе геранія выходзіць з графскага палаца на ганак, а насупраць яе сцяной стаяць... маскі. Некалькі секунд напружання — і страшныя абліччы жывёл становяцца... калядоўшчыкамі. Вось бы гэтую тэму ўзмацніць! Бо вельмі яркі, глыбокі вобраз двааблічнасці: калі маскі могуць ператварыцца ў шчодрое ваджэнне казы, а могуць — у “дзікае паляванне”. І другі момант — калі святар у фінале фільма сыходзіць ад сваёй паствы, пакідаючы на сталае крыж: часам нават для пастыра настое час узяць у рукі зброю! Для мяне гэты момант прагучаў па-сапраўднаму. Ды што і казаць, пасля тых двух паўстанняў XIX стагоддзя беларусы па ўсім свеце разбрыліся, да Чылі дабраліся, не тое што да Гарыбальдзі!

Надзея Бунцэвіч:

— Але любая закінутая ідэя мусіць быць раскручаная да канца. І фільм павінен гаварыць з глядачом не на ўзроўні інтуітыўнага адчування парастаў-ідэй, закладзеных сцэнарыстам, а на ўзроўні вобразаў, створаных рэжысёрам.

Некалькі слоў пра такую важную рэч, як тэмпарытм фільма, які, уласна кажучы, шмат у чым вызначаецца гукавым шэрагам. У “Масакры” ён спачатку вельмі павольны, нават крыху зацягнуты, потым усё хутчэй, і ў фінале ўсё настолькі пераблытваецца, што глядзач не паспявае за падзеямі! А між іншым, калі казаць пра жанр трылера, то ў ім важна нават тое, як паварочваецца ручка дзвярэй: можна зрабіць так, што мурашкі пабегуць па скуры!.. І мне шкада, што стваральнікі фільма надалі так мала ўвагі не толькі музыцы, але і ўсяму гукавому малюнку стужкі. На самым пачатку гучыць цудоўная тэма, напісаная нашым кампазітарам Алегам Хадоскам: з маленькага “амаль нічога” яна разрастаецца, ператвараючыся ў нешта ўсеабадымае і жаклівае. Але далей у фільме яна, падрабленая, не працягнута і не развіта.

Антон Сідарэнка:

— Сапраўды, для “Беларусьфільма” “Масакра” стала стужкай, з якой стартавала больш-менш сур’ёзная маркетынгавая работа: быў арганізаваны піяр, з’явіўся сайт фільма, і ён, па сутнасці, набыў сваё, так бы мовіць, дажэраннае жыццё. Толькі цяпер мы нарэшце пачынаем разумець, што для таго, каб фільм стаў прадуктам, неабходна прыкладаць да гэтага намаганні яшчэ да выхаду стужкі на экраны.

Дар’я Амяльковіч:

— І давайце не забываць пра той фон, на якім узнікла “Масакра”, — стужка, знятая за апошнія гады, чые назвы сёння глядзач нават і не ўзгадае!

Таццяна Команова:

— А я лічу, што надыйшоў час перастаць “падпіраць” рэжысёраў гэтым фонам. Няхай яны адказваюць за свае фільмы, а не за “ўсё беларускае кіно”.

Дар’я Амяльковіч:

— Я кажу пра тое, што не трэба сядзець і чакаць шэдэўраў, узвальваючы гэтую місію і свае спадзяванні на рэжысёраў. Нічога проста так, на пустым месцы, не з’яўляецца і з неба не падае!

Кастусь Антановіч:

— Дарэчы, мне як глядзачу было незразумела, чаму беларуская мова перакладалася ў цітрах на рускую, а адваротнага перакладу не было?

Антон Сідарэнка:

— Шматмоўе было заяўлена рэжысёрам яшчэ ў яго фільме “Акупацыя. Містэрыі”, але там яно працавала як асобны яркі прыём, калі жывую і сакавітую беларускую мову перакладалі на літаратурную рускую, у выніку чаго і ўзнікаў той самы вобраз беларусаў, якія не паддаюцца дакладнаму “перакладу”. У “Масакры” ж гэты прыём паўтарыць не ўдалося, і механічнае перанясенне яго ў прастору новай стужкі не спрацавала.

Таццяна Команова:

— Мы павінны адзначыць і яркую працу нашых беларускіх акцёраў. Тое, што яны рабілі на экране, пераканала мяне: уся “няёмкасць” за нашых, у параўнанні з “іхнімі”, сышла ў нябыт. І я атрымлівала сапраўднае задавальненне ад іх ігры, ад таго, які яны “траплялі” ў нашага глядача.

Антон Сідарэнка:

— Але лозунг: “Беларускім акцёрам — галоўныя ролі ў беларускім кіно!” па-ранейшаму застаецца актуальным. І ў якасці прыкладу магу вылучыць двух беларускіх акцёраў: Паліну Сыркіну і Аляк-

Кастусь Антановіч:

— Калі б вы, прысутныя, былі прадзюсерамі, ці ўклаў бы хто з вас уласныя грошы ў такое наша “іншае” кіно?

Юген Рагін:

— Памятаю, як у свой час, калі выйшла “Акупацыя. Містэрыі”, мае сыны, абсалютна не кінамані, глядзелі яе два вечары запар, а потым яшчэ было бурнае абмеркаванне ў Інтэрнэце. Тое кіно іх “зачэпіла”. Таму я, бадай што, гатовы быў бы даць грошай Андрэю Кудзіненку на новы фільм, адно толькі — не на працяг “Масакры”.

Дар’я Амяльковіч:

— Дарэчы, аб’яўлена, што Андрэй Кудзіненка збіраецца здымаць сваю новую стужку па прозе Яна Баршчэўскага, сцэнарыстам жа выступіць Артур Клінаў. Як чалавек, які кожны раз чакае ад беларускага кіно падзей, я з часам стала больш спакойна ставіцца да нашых будучых шэдэўраў. Але “Масакра” Андрэя Кудзіненкі мяне не расчаравала: стаўлю “залік”!

Настасся Панкратава:

— Для мяне гэты фільм сапраўды стаў іншым беларускім кіно, на якое, я ўпэўнена, пойдзе маладое пакаленне і зможа тут знайсці для сябе штосьці цікавае. Важна, што рэжысёр паказвае Беларусь не ў прывычных лапцях, у кажуху і з дубальтоўкай: іншая эпоха і іншыя выўлечныя сродкі. І гэта — не чарговае шаблоннае кіно, а сучасны містычны фільм, на які я з задавальненнем пайшла б яшчэ раз.

Антон Сідарэнка:

— Для “Беларусьфільма” “Масакра”, безумоўна, з’яўлялася эксперыmentам, спробай адысці ад традыцыйных тэм і намацаць новую сцяжыну. А эксперымент у любым выпадку, важны, — незалежна ад таго, наколькі нам падабаюцца яго вынікі. Аб выніках дадзенага эксперыменту можна будзе меркаваць толькі праз некалькі гадоў. Станоўчым ён акажацца тады, калі з’явіцца своеасаблівы ланцужок карцін — “прадаўжальнікаў” таго жанравага і тэматычнага шляху, які наметыў Андрэй Кудзіненка, і калі праз некалькі гадоў нам захацца паглядзець “Масакру” яшчэ раз. Безумоўна, перад намі — спроба адмовіцца ад “старога кажуха” і пашыць новы. Але адбылося так, што “кажух” вывернулі на адваротны бок, але застаўся ён тым самым...

Дар’я Амяльковіч:

— У корані не згодная з такім азначэннем! Так, магчыма, “Масакра” — гэта яшчэ не “каптан”, расшыты золатам і каштоўнымі камянямі, але ўжо і не “кажух”, — гэта дакладна. Мы, безумоўна, бачым усе недахопы стужкі, але давайце прызнаем, што гэта для беларускага кіно — крок наперад, і будзем яго вітаць.

Юген Рагін:

— Бачу, пара запуськаць вутку аб тым, што ў ваколіцах Жалудка аб’явіўся мядзведзь, і ўжо ёсць першыя сведкі!.. Жартую, канешне...

У афармленні матэрыяла выкарыстаны фота Аляксандра ДЗМІТРЫЕВА і кадры з фільма

Дар’я Амяльковіч:

— Калі параўноўваць з “Дзікім паляваннем караля Стаха”, “Масакра” відавочна яму прайграе. Але калі паставіць гэтую стужку ўпярэць з тымі айчыннымі фільмамі, якія выходзілі на нашы экраны цягам апошніх гадоў, для мяне тут крок наперад.

Юген Рагін:

— Дык давайце ж адкажам на пытанне: “гэта наша іншае кіно”, заяўленае ў рэкламе, ці не?

Таццяна Команова:

— Я сказала б, гэта — наша сучаснае кіно. Так, адрознае ад тых стужак, якія ў апошнія гады здымалі, скажам, Аляксандр Яфрэмаў і Маргарыта Касымава — ці не самыя занятыя ў кінапрацэсе рэжысёры.

Юген Рагін:

— Цудоўна, значыць, усё ж, — іншае!

Таццяна Команова:

— Я б, хутчэй, сказала — наступнае. Вось вы ўсе кажаце, што “Масакра” — унут-

стору і павысіць працэнт акупнасці стужкі. Але навошта ў каторы раз наступач на адны і тыя ж граблі, на ўсе тры галоўныя ролі запрашаючы замежнікаў? За доўгую гісторыю беларускага кіно можна вельмі мала прыгадаць выпадкаў, калі расійскім акцёрам удавалася адчуць і наблізіцца да разумення беларускага характару, прыроды нашага тэмпераменту.

Антон Сідарэнка:

— Андрэй Кудзіненка матываваў сваё рашэнне прыкладна так: ён сказаў, што не змог сярод нашых акцёраў адшукаць маладога выканаўцу з тымі высакароднымі рысамі твару, што пасавалі б вобразу графа, які здолеў бы раскрыць менавіта дух свайго персанажа.

Таццяна Команова:

— Але аказалася, што перад намі паўстаў вобраз гламурнага прыгажуну-мужчыны, з псіхалагічнага боку абсалютна не выбудаваны і, адпаведна, — не сыграны.

Адраджэнне і развіццё сяла: самадастатковасць аддзела культуры

Калі дамаўляліся з начальнікам аддзела культуры Ляхавіцкага райвыканкама Нінай Прыхач аб канкрэтнай даце маёй камандзіроўкі, яна пацікавілася: “На што ўпор будзем рабіць пад час райвыканкамаўскай “лятучкі”?” Адказаў: “Натуральна, — на праблемы”. А Ніна Барысаўна з сумам пасміхнулася: “Якраз гэтага ў нас хапае...”

Сапраўды, выкананне плана па аказанні платных паслуг — праблематычнае, бо галоўны “фінансавы” флагман — ГДК — цягам двух гадоў рэканструюецца. Няма надзейнага парку мабільных устаноў культуры. Хранічна не стае сродкаў на рамонт СДК у аграгарадку “Востраў”, таму здача аб’екта пераносіцца на наступны год, а Дзяржпраграма адраджэння і развіцця сяла застаецца нявыкананай.

Але ўсё вышэйназванае не азначае, што мясцовы аддзел культуры спіць у шапку. З вырашэння гэтых надзённых пытанняў Ніна Прыхач пачынае рабочы дзень, гэтым жа яго і заканчвае. Цудоўна ведае пра крытычнае становішча спраў і кіраўніцтва райвыканкама. Ды не толькі ведае, але і імкнецца сітуацыю выправіць. Атрымліваецца, на жаль, не ўсё з задуманага.

Народ пытаецца і прапануе

Спектр паслуг пашырыць немагчыма?

Асноўныя прэтэнзіі спажыўцоў культуры Ляхавіччыны зводзяцца да двух праблемных пытанняў. У горадзе: калі запрацуе пасля рэканструкцыі ГДК? На сяле: чаму так слаба абсталяваны ўстановы культуры? Удакладняць аўтарства гэтых пытанняў не мае сэнсу. Лепей прадставім слова самім работнікам культуры — для, так бы мовіць, канкрэтызацыі праблем.

Ала Арлоўская, бібліятэкар аграгарадка “Навасёлкі”:

— Камп’ютар у бібліятэцы ёсць, ды ксеракс адсутнічае. А без яго пашырыць спектр платных паслуг немагчыма...

Алена Равінская, дырэктар Ляхавіцкай ДШМ:

— Падлога ў класах мастацкага аддзялення — у аварыйным стане: дошкі прагінаюцца і правальваюцца... Не дай бог каму нагу зламаць...

Сяргей Чарановіч, кіраўнік Заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь — студыі выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва “Апалон”, выкладчык ДШМ:

— Студыя “Апалон” у свой час стала ініцыятарам міжнароднага дзіцячага конкурсу па выяўленчым мастацтве. У гэтым спаборніцтве пастаянна бяруць удзел прадстаўнікі больш чым дзесяці краін свету. А каталог лепшых работ выдаць не можам з-за адсутнасці грошай...

Намеснік старшыні Ляхавіцкага райвыканкама па сацыяльных пытаннях **Уладзімір КРУК** яшчэ ў савецкі час узначальваў мясцовы аддзел культуры. Сённяшні яго кіраўнік **Ніна ПРЫХАЧ** — прадстаўніца, так бы мовіць, пакалення пехт. Такі “падбор” удзельнікаў “лятучкі” падаўся нам найбольш аптымальным для грунтоўнай ды зацікаўленай гаворкі пра культурныя зрухі ў часовай прасторы “ўчора — сёння — заўтра”.

нен больш эфектыўна “дбаць” аб культуры. Але напоўніцу ажыццявіць запланаванае пераходзіць эканамічны крызіс... Праблем, паўтаруся, хапае. Трэба тэрмінова замяняць сцэнічныя касцюмы, пашытыя яшчэ ў 1980-х...

Ніна ПРЫХАЧ:

— У нас толькі народных і ўзорных — 16 калектываў...

Уладзімір КРУК:

— Не меншая праблема і з транспартам. Найпершая задача — набыццё аўтаклуба. Пад бібліобус выкарыстоўваем даўно састарэлую машыну. А каб выканаць Дзяржпраграму адраджэння і развіцця сяла ў частцы арганізацыі мабільнага парку ўстаноў культуры, мы перадалі ў аддзел “Газель” са спартыўнай школы. Але для канцэртнага выезду вялікага самадзейнага калектыву месцаў тут, натуральна, не хапае.

Яўген РАГІН:

— Грошай у раёне не стае, але гісторыка-духоўны патэнцыял — вялізны...

Уладзімір КРУК:

— Так, у іншых раёнах нават зайдросцяць: у нас — 14 старадаўніх паркаў і маэнтаў, у тым ліку і Тадэвуша Рэйтана — дзяржаўнага і палітычнага дзеяча, што змагаўся супраць распаду Рэчы Паспалітай, асобныя будынкі — у неблагім стане.

Ніна ПРЫХАЧ:

— І тут, на мой погляд, таксама патрэбны праграмны падыход да захавання гісторыка-культурнай спадчыны, неабходна дзяржаўная падтрымка нашых праектаў і ініцыятыў...

Уладзімір КРУК:

— З падачы аддзела культуры ўзноўлена капліца роду Рэйтанаў...

Ніна ПРЫХАЧ:

— Стаўка ёсць, харэограф — няма. З гэтай нагоды ў мяне — канкрэтная прапанова: адкрыць на базе Баранавіцкага або Брэсцкага ўніверсітэтаў факультэт, які рыхтаваў бы клубных работнікаў. Настаўнікаў у нас хапае, а кіраўнікоў СДК з вышэйшай адукацыяй амаль няма, і пенсіянераў сярод іх шмат... А праблем з жыллем для маладых спецыялістаў у нас ужо не існуе: і ў райцэнтры новы мікрараён з’явіўся, і на сяле кватэрнае пытанне таксама не паўстае.

У кабінет намесніка старшыні райвыканкама зайшла па справах дырэктар ГДК Людміла ЛАМАКА. Мы запыталі яе да ўдзелу ў гутарцы.

Яўген РАГІН:

— Колькі ГДК зарабіў на платных паслугах у неспрыяльных рамонтных умовах?

У СДК Ляхавіччыны чакаюць універсалаў

Пераходны "Востраў":

Такім Ляхавіцкі ГДК быў да рэканструкцыі...

Яўген РАГІН:

— Ці быў дзень учарашні, калі вы працавалі начальнікам аддзела культуры, больш спрыяльным у матэрыяльным падсілкаванні галіны ў рэгіёне?

Уладзімір КРУК:

— Так, тагачаснае жыццё бедным назваць не выпадае. Але ж усё было лімітавана, усё прыходзілася “выбіваць”... Сёння час абсалютна іншы, і для асаблівай настальгіі падстаў няма. Дзяржпраграма адраджэння і развіцця сяла карэнным чынам змяніла аблічча рэгіёнаў... Канешне, праблем хапае, але мы за гэтую пяцігодку здолелі пры падтрымцы дзяржавы зрабіць многае.

Ніна ПРЫХАЧ:

— У 2005 годзе на рамонт Конькаўскага СДК было выдаткавана 25 мільёнаў рублёў; у 2006-м 120 мільёнаў пайшло на дэкарацыю да ладу ўстаноў культуры аграгарадка “Малое Гарадзішча”; праз год рамонт Русінавіцкага СДК абышоўся ў 400 мільёнаў (аграгарадок стаў пераходным); 2008 год: 120 мільёнаў выкарыстана на абнаўленне Жарабковіцкага дома культуры, 156 — на СДК у Дар’еве, 420 мільёнаў — на Начаўскі СДК, 176 — на Ліпскі; 2009-ы: 100 мільёнаў пайшло на рамонт устаноў аграгарадка ў Падлесі, але ён таксама стаў пераходным на гэты год, і сёлета мы тут выкарысталі яшчэ 400 мільёнаў рублёў...

Уладзімір КРУК:

— Устаноў культуры змянілі аблічча, але на сучаснае іх абсталяванне грошай ужо не хапае. Сям-там няма новых крэслаў, састарэла і “адзенне” сцэны... Па-сутнасці, толькі ў Русінавічах з “начыннем” устаноў культуры ўсё як мае быць. У астатніх жа вёсках — абсталяванне з 1980-х...

Яўген РАГІН:

— Праблема сапраўды надзвычай сур’ёзная. Я нядаўна быў на Астравеччыне: раён — датуемы на 80 працэнтаў, але кіраўніцтва знаходзіць магчымасць укладваць у культуру па 500 мільёнаў рублёў штогод...

Уладзімір КРУК:

— Старшыня нашага райвыканкама Дзмітрый Бурдук, які на гэтай пасадзе — другі год, калі толькі да працы прыступіў, адразу параўнаў стан спраў у культуры на Баранавіцкай зямлі і ў нашым раёне. Параўнанне пайшло не на карысць Ляхавіччыне. Выснова была адназначнай: наш райбюджэт паві-

Яўген РАГІН:

— Словам, латанне дзірак, якое пытанню цалкам не вырашае...

Уладзімір КРУК:

— Некалькі гадоў таму быў у нас з візітам губернатар Канстанцін Сумар, даў добра на рэканструкцыю ГДК...

Ніна ПРЫХАЧ:

— Мы да гэтага чатыры гады імкнуліся. Паўтара года праект рыхтаваўся. Цяпер на аб’екце працуюць баранавіцкія будаўнікі.

Уладзімір КРУК:

— Будзе губернатар неўзабаве і на ўрачыстым адкрыцці Дома культуры ў райцэнтры. Мяркуем яшчэ раз абмеркаваць нашы набалелыя пытанні і прапанаваць такое выйсца: пры долевым удзеле Брэсцка-

Райвыканкамаўская “лятучка” з “К”

га аблвыканкама і нашага райвыканкама ўсё ж набыць для аддзела культуры прыстойны аўтапарк-спарт.

Яўген РАГІН:

— Наколькі ведаю, ГДК будзе здадзены сёлета: у лістападзе — снежні.

Уладзімір КРУК:

— Дзень работнікаў сельскай гаспадаркі мяркуюем правесці ўжо ў новым гарадскім Доме культуры.

Яўген РАГІН:

— Ніна Барысаўна, ваша бачанне сённяшняй явы? Вашы варыянты выйсця з тупіку?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Хоць і цяжкая сітуацыя з транспартам, але святло ў канцы тунэля ўсё ж бачнае: кіраўніцтва раёна цудоўна разумее сутнасць праблемы і жадае ўсяляк дапамагчы...

Яўген РАГІН:

— Арандаваць аўтобус для выезду на канцэрт — справа не надта выгадная.

Ніна ПРЫХАЧ:

— Безумоўна... Тут іншыя захады патрэбны. Да прыкладу, сфера адукацыі набывае транспарт пры долевым удзеле. А ў сферы культуры раёны вобласці папаўняюць аўтапарк мабільных устаноў хто як можа, няма адпаведнай абласной праграмы, адсутнічае цэнтралізаваная сістэма...

Уладзімір КРУК:

— А сёння аўтобусы каштуюць пад 200 мільёнаў рублёў. Тым не менш, за долевы пакупкі мы — абедзвюма рукамі.

Ніна ПРЫХАЧ:

— Можна было б аднавіць і саму Грушаўку. Маэнтак стане неабложай гасцініцай. У бюргерскім дамку да месца адкрыць музейную экспазіцыю... За справу варта брацца ўсёй грамадой: клопату хопіць і жыллёва-камунальнай гаспадарцы, і таварыству паляўнічых ды рыбалоўцаў... Ідзі ёсць, але яны патрабуюць дзяржаўнай падтрымкі.

Яўген РАГІН:

— План па аказанні платных паслуг не выконваецца, бо ГДК два гады як на рэканструкцыі. Іншых плошчаў для правядзення гарадской дыскатэкі няма?

Уладзімір КРУК:

— Калектывы ГДК выступаюць на іншых сцэнах, улётку — у парку. Глядзельная зала ёсць і ў кінатэатры (дарэчы, ён таксама даўно патрабуе рэканструкцыі)... А дыскатэчная зала адсутнічае...

Ніна ПРЫХАЧ:

— Таму і дабіваліся так доўга аднаўлення ГДК. Тут з’явіцца не толькі санвузлы, але і выставачная зала, кавярня, бильярдная, цэлы комплекс іншых паслуг. Словам, можна будзе прабавіць тут час цягам ледзь не цэлага дня... Гараджане ўжо засумавалі па сямейным адпачынку. А ў ГДК знойдзецца справа па душы і для бацькоў, і для дзяцей, бо плошчы для гурткавай работы значна пашырацца.

Яўген РАГІН:

— Няўжо і харэограф у вас ёсць?

Людміла ЛАМАКА:

— 56 мільёнаў рублёў, а гадавы план — 64 мільёны.

Яўген РАГІН:

— У выніку “кульгае” выкананне агульнараённага плана... Уладзімір Канстанцінавіч, а што б вы прапанавалі ўдасканаліць, магчыма, у заканадаўстве, каб заданне па развіцці пазабюджэтай дзейнасці не падавалася невыносным цяжарам, а стала б адной з жаданых мэт?

Уладзімір КРУК:

— Я не абкладаў бы пазабюджэтных захады падаткамі. Няхай начальнік аддзела сам вырашае, для чаго найперш спатрэбіцца гэтыя грошы: на рост заробкаў, на ўмацаванне тэхнічнай базы...

Людміла ЛАМАКА:

— А я б іх выкарыстала на захаванне кіраўнікоў клубных фарміраванняў, гурткоў і ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці... Пры ГДК працуе сем народных і ўзорных калектываў, кіраўнікамі якіх з’яўляюцца сумяшчальнікі, што атрымліваюць штомесяць па... 180 — 200 тысяч рублёў. А ў іх два разы на тыдзень — рэпетыцыі ды яшчэ платныя канцэрты...

Яўген РАГІН:

— Яшчэ адно “фінансавое” пытанне: калі б пачаў дзейнічаць прыцип “усё заробленае — сабе”, дык колькі б павялічыўся пазабюджэты “факт”?

Людміла ЛАМАКА:

— Мільёнаў на сорок — дакладна, бо стымул больш чым канкрэтны: праца на ўласны заробак.

Намеснік старшыні Ляхавіцкага райвыканкама па сацыяльных пытаннях **Уладзімір Крук** і начальнік мясцовага аддзела культуры **Ніна Прыхач**.

Яўген РАГІН:
— Выкананне Дзяржпраграмы па адраджэнні і развіцці сяла ад “А” да “Я” — рэч, як аказваецца, вельмі няпростая... Вы не спраўляецеся са здачай аб’екта культуры ў вёсцы Востраў, якая, згодна з Дзяржпраграмай, павінна была сёлета стаць аграгарадком. Аб’ект “пераходзіць” на 2011 год...

Уладзімір КРУК:
— Я лічу, што дзяржаўная ўвага да сяла не аслабне і заўтра.. Сёлета ж тыя 400 мільёнаў, што выдаткоўваліся на рамонт СДК аграгарадка “Востраў”, будуць асвоены: дах зробім, вокны пачнем мяняць...

Яўген РАГІН:
— Райвыканкам тут крэдытамі не дапамагаў?

Уладзімір КРУК:
— Крэдыты — бралі...

Ніна ПРЫХАЧ:
— Але пайшлі яны на рэканструкцыю гарадскога Дома культуры. Гэта — два мільярды семсот мі-

Ніна ПРЫХАЧ:
— Хтосьці ў большай ступені дасведчаны, хтосьці — у меншай... Чалавечы фактар...

Яўген РАГІН:
— Напэўна, і ўзрост спецыялістаў на сітуацыю ўплывае?

Ніна ПРЫХАЧ:
— Безумоўна! Маладыя бібліятэкары тут — заўжды на вышыні.

Яўген РАГІН:
— Клубнікі ці не ўсёй рэспублікі сёння ў адзін голас кажуць: “Камп’ютары і нам не пашкодзілі б”, — і не толькі ў аграгарадках, а ў звычайных вёсках... Якімі тут бачацца перспектывы на прыкладзе вашага раёна?

Уладзімір КРУК:
— Канешне, усё гэта надзвычай перспектыва і вядзе да шматлікіх выгодаў: павелічэння наведвальнасці сельскіх устаноў культуры, пашырэння спектру паслуг, узнікнення якасна новых форм дзейнасці...

культуры, надзідзе самы спрыяльны час для ажыццяўлення самых смелых творчых ідэй. Маю на ўвазе наладжванне маштабных дзіцячых святаў, дзён нараджэння, канцэртных прэзентацый нашых лепшых самадзейных ансамбляў, маладзёжных шоу...

Яўген РАГІН:
— У Слуцку Маладзёжны цэнтр карыстаецца надзвычайнай папулярнасцю. За кошт пазабюджэту там у свой час здолелі пашырыць магчымасці штатнага раскладу...

Ніна ПРЫХАЧ:
— Думаю, і ў нас неўзабаве з’явіцца для гэтага ўсе магчымасці.

Яўген РАГІН:
— Уладзімір Канстанцінавіч, ваша бачанне бліжэйшых і лёсавызначальных перспектыв у сферы рэгіянальнай культуры? Над чым аддзелу трэба працаваць найперш?

Уладзімір КРУК:
— Галоўнае — кадры. Семдзсят працэнтаў работнікаў маюць спецыяльную адукацыю, пэўная частка з

пераносіць або не?

Уладзімір КРУК:

— І работнікі культуры, і самадзейныя артысты павінны адчуць уласную сацыяльную значнасць.

Людміла ЛАМАКА:

— Тады і вынік нашай працы будзе не толькі важкім, але і гарантавана якасным.

Ніна ПРЫХАЧ:

— У калектывах са званнямі ў нас зацэпенячы больш падрыхтаваныя самадзейныя артысты, адпаведныя па прафесіяналізме і іх мастацкія кіраўнікі. А стаўкі ў такіх творцаў нашмат меншыя, чым у дырэктара сельскага Дома культуры. Мякка кажучы, несправяд-

Яўген РАГІН:

— Ваша стаўленне да таго, што Магілёўскі бібліятэчны тэхнікум выпускае бібліятэкараў, якія не менш прафесійна могуць выконваць функцыі і клубнікаў?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Такімі шматпрофільнымі кадры і павінны цяпер быць. Вузкапрофільнасць замінае. У сельскім Доме культуры чакаюць універсалаў.

Уладзімір КРУК:

— Маральна старэе тэхнічная апаратура, гэтак жа імкліва растуць і патрабаванні да работнікаў культуры. Да прыкладу, дылетант сёння

льёнаў рублёў... На ліквідацыю ўсіх нашых праблем сродкаў, безумоўна, не хопіць.

Яўген РАГІН:

— Востраўскі СДК, наколькі ведаю, пад адным дахам утрымлівае яшчэ бібліятэку і клас музычнай школы... Якія ўсё ж работы там сёння вядуцца?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Рамонт даху... Праектам прадугледжаны дзве чаргі работ: першая — абнаўленне даху, фасада, замена вокнаў, другая — унутраны рамонт, у тым ліку ацяплення, электраправодкі... З першай чаргой, думаю, справімся сёлета...

Уладзімір КРУК:

— Рашэннем выканкама “перавярдзём” аб’ект на наступны год.

Яўген РАГІН:

— Вашы меркаванні на гэты конт, Ніна Барысаўна?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Калі фінансаванне — недастатковае, такіх аб’екты, на мой погляд, і трэба рабіць пераходнымі: каб якасна выканаць усё, што трэба, і потым не вяртацца ўжо да гэтага пытання... Натуральна, можна было б за тыя 400 мільёнаў пафарбаваць СДК і здаць яго сёлета. Але ж ці ёсць сэнс у такім “рамонце”?

Яўген РАГІН:

— Давайце далей прааналізуем рэалізацыю Дзяржпраграмы. Мы згадалі кадры, мабільныя ўстановы, матэрыяльную базу... Ці ўсе бібліятэкі аграгарадкаў укамплектаваны камп’ютарамі?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Дзяржпраграма тут выконваецца ў поўным аб’ёме. Набылі камп’ютар і для Востраўскай сельскай бібліятэкі, але пакуль, натуральна, не падключалі... Адна з бібліятэк камп’ютарызавана нават звыш Дзяржпраграмы... Але гэта не значыць, што — звыш патрэбы... Па вялікім рахунку, усе бібліятэкі павінны мець камп’ютарную тэхніку.

Уладзімір КРУК:

— І асабліва — у сельскай мясцовасці. Там, дзе ёсць выхад у Інтэрнэт, — чэргі дзяцей. У школе для гэтага час абмежаваны, і тэхніка такая не ў кожным вясковым доме ёсць, таму спадзеў — толькі на ўстановы культуры.

Яўген РАГІН:

— Вы за камп’ютарную дасведчанасць сельскіх бібліятэкараў спакойныя? Паслугі — якасныя?

Ніна ПРЫХАЧ:

— Інтэрнэт — невычэрпная крыніца інфармацыі, без якой сёння не скасці цікавага і ёмістага сцэнарыя...

Уладзімір КРУК:

— Трэба рыхтаваць, я лічу, раённую праграму далейшай камп’ютарызацыі нашых устаноў культуры. Не такіх ужо вялікіх грошай каштуе цяпер ноўтбук. Думаю, раібюджэту хопіць на заўтрашнюю рэалізацыю такой праграмы.

Ніна ПРЫХАЧ:

— У новым ГДК і дзіцячай бібліятэцы камп’ютараў будзе аж шаснаццаць.

Яўген РАГІН:

— Уладзімір Канстанцінавіч, наколькі крэатыўныя вашы работнікі культуры? Наколькі ініцыятыўныя?

Уладзімір КРУК:

— Прынамсі, яны здолелі давесці сваю патрэбнасць. Да прыкладу, начальніка аддзела культуры наш старшыня райвыканкама прымае заўжды паза чаргі, імкнецца ва ўсім сферу падтрымаць і матэрыяльна дапамагчы... Кожны з нас цудоўна разумее, што адзел культуры для раёна — іміджатваральны... А галоўная ініцыятыва аддзела — рэканструкцыя ГДК. Варта параўнаць, якім ён быў і якім стаў.

Ніна ПРЫХАЧ:

— Укладзена ў гэты амаль рэалізаваны праект каля дзесяці мільярдаў рублёў. І калі адкрыецца гарадскі Дом

іх — пенсіянеры... Другое — матэрыяльная база: гэта і транспарт, і касцюміраванне, і клубна-бібліятэчнае абсталяванне. Трэцяе: кантакт з кіраўнікамі сельскагаспадарчых вытворчых кааператываў. Раней вясковыя ўстановы культуры знаходзіліся на балансе мясцовых гаспадарак, цяпер збольшага — на балансе аддзела культуры. Пэўныя кіраўнікі СВК нібы ўздзігнулі з пал’ёгай: менш клопату засталася. Між тым, у СДК і бібліятэкі ходзяць рабочыя тых СВК, іхнія дзеці. І кіраўнікі-аграрнікі павінны працаваць у звязцы з работнікамі культуры, дапамагаць не толькі транспартам, але і грашыма. А то іншым разам з гаспадарак аддзелу культуры рахунак выстаўляецца: маўляў, вярніце грошы за навагоднія падарункі!..

Яўген РАГІН:

— А што павінна прастымуляваць узнікненне такіх спонсарскіх і трывалых стасункаў?

Уладзімір КРУК:

— Выхоўваць варта, даводзіць культасветнай справай, што бібліятэка і клуб на сяле — аб’екты духоўнасці, аб’екты выхавання, калі жадаеце, — стабілізацыі сацыяльнай абстаноўкі.

Яўген РАГІН,

наш спецыяльны карэспандэнт Мінск — Ляхавіцкі раён — Мінск Фота аўтара

...такім стаў пасля яе.

ліва... Атрымліваецца, што ў калектываў і стымула асаблівага няма, каб творча развівацца ды атрымліваць званні...

Уладзімір КРУК:

— Я падтрымліваю меркаванне Ніны Барысаўны. І згадваю з гэтай нагоды, што Генадзь Цітовіч, які з 1939-га па 1952 год працаваў на Беларускай радыё, кіраваў адначасова Падлескім народным хорам. Потым эстафету кіраўніцтва прыняў Аляксей Жук, колішні акампаніатар. Працаваў да пенсіі. А пасля замену мы так і не здолелі падобраць... Так, мастацкім кіраўнікам сёння патрэбны стымулы.

Ніна ПРЫХАЧ:

— Ніхто не адмяняў планы платных паслуг. А каб паслугі гэтыя карысталіся попытам у насельніцтва, неабходна высокая якасць мерапрыемстваў, якую забяспечыць здольны толькі прафесіяналы. Таму і адносіны да іх павінны быць адпаведнымі.

не зможа напоўніцу выкарыстаць усе магчымасці камп’ютарнай тэхнікі.

Яўген РАГІН:

— Але ж асаблівай тэхнічнай узброенасцю СДК вы пахваліцца пакуль не можаце. Гэта звязана і з тым, напэўна, што якаснай айчынай апаратуры не маем, а замежнай — не маем права набыць у дастатковай колькасці?

Уладзімір КРУК:

— У пэўнай ступені — так.

Ніна ПРЫХАЧ:

— Чарговая невырашальная цяпер праблема. Нават тыя айчыныя фірмы і арганізацыі, што вырабляюць апаратуру, не маюць сертыфікатаў Беларускай гандлёвай палаты. Без сертыфікатаў набыць тэхніку не дазваляе казначэйства... А грошы для гэтага якраз ёсць: 20 мільёнаў на сельскія дамы культуры. Але мы іх асвоіць, паўтаруся, не можам.

Дэталі да агульнай карціны

“Не пашкодзіў бы і тэлевізар”

Сапраўды, бібліятэкару Навасёлкаўскай сельскай бібліятэкі Але Арлоўскай, апрача ксеракса, не пашкодзілі б у паўсядзённым творчай працы і тэлевізар з DVD-прайгравальнікам.

Справа ў тым, што тры гады таму, калі Навасёлкі сталі аграгарадком, у Алы Аркадзьеўны ўзнікла ідэя стварыць пры бібліятэцы нядзельную школу. Мясцовы айцец Сяргій пайшоў насустрач. Цяпер жа бібліятэчную нядзельную школу наведвае больш за два дзесяткі дзяцей і дарослых, прычым ініцыятыву падтрымалі прадстаўнікі розных канфесій, зрабіўшы бібліятэку сапраўдным культурна-духоўным адукацыйным цэнтрам і прыводзячы туды сваіх дзетак.

Айцец Сяргій вылісвае для бібліятэкі адпаведную перыёдыку. Кіраўніцтва СВК

“Шлях новы” забяспечыла чытальную залу дадатковымі крэсламі.

Заняткі, што вядзе Ала Арлоўская па ўласнай праграме, пачынаюцца гутаркай айца Сяргія. Гутарка гэтая заўжды суправаджаецца дакументальнымі фільмамі. Шкада, перажывае Ала Аркадзьеўна, што тэхнікі для кінапаказаў бібліятэка не мае, а таму айцец Сяргій штораз карыстаецца ўласным тэлевізарам і прайгравальнікам.

Пад час заняткаў бібліятэкар распавядае вучням аб рэлігійных святах, аб тых этнічна-рэлігійных адметнасцях, што ўласцівыя вёсцы і вавоціцам...

Турбуе бібліятэкара яшчэ адна праблема: папаўненне кніжных фондаў. Цяпер за квартал фонд павялічваецца, у лепшым выпадку, недзе на паўсотні кніг. Храніцца не стае выданню праграмаў, навуковай і галіновай літаратуры.

3 4 па 11 лістапада ў рамках Мінскага міжнароднага фестывалю “Лістапад”, па традыцыі, праходзіць Міжнародны фестываль дзіцячага і юнацкага кіно “Лістападзік”. Сёлета ў конкурснай праграме для маленькіх глядачоў — шэсць поўнаметражных стужак з розных краін свету. Падрыхтаваў кінафорум і некалькі праграм поўнаметражных і кароткаметражных анімацыйных стужак. Пра падрабязнасці праграмы “Лістападзіка” і перспектывы фестывалю карэспандэнт “К” даведаўся ў праграмнага дырэктара “Лістападзіка” Ксеніі ДАНИНАЙ.

Кадр з фільма “Прыгоды ў Трыдзятым царстве”.

Арт-хаўсны “Лістападзік”

— Ксенія, галоўнай навацыяй сёлета “Лістападзіка” стала ўзроставае абмежаванне для фільмаў конкурснай праграмы: цяпер яны прызначаны для аўдыторыі дзяцей ад 6 да 12 гадоў. Чым вы кіраваліся ў прыняцці гэтага рашэння?

— Звычайна ў конкурсе “Лістападзіка” прымалі ўдзел самыя розныя стужкі: былі і карціны для маленькіх дзяцей, і для падлеткаў. Гэта выклікала пэўныя нестыкоўкі. Узнікала складанасць аб’ектыўнай ацэнкі фільмаў, і, адпаведна, пытанне: каму ўсё ж аддаць прыз? — патрабавала дадатковых і часам зусім непатрэбных высілкаў журы. Не кажу ўжо пра тое, як успрымалі стужкі конкурснай праграмы глядачы ў зале, сярод якіх былі як самыя маленькія, так і, скажам, шаснаццацігадовыя. Таму сёлета мы прынялі рашэнне зрабіць конкурс фільмаў, мэтавая аўдыторыя якога — дзеці ад 6 да 12 гадоў. У той жа час, на будучых форумах мы прадугледжваем магчымасць стварэння конкурсу работ, прызначаных ужо менавіта для моладзі.

— 3 якіх жа карцін складаецца сёлета праграма?

— Праграма ў нас вельмі разнастайная: і казкі, і прыгоды, і фэнтазі... Мы імкнуліся зрабіць яе як мага больш цікавай. Нагадаю, што ўсе ўдзельнікі конкурсу — прызёры або лаўрэаты прэстыжных дзіцячых фестывалю, таму можна смела сказаць: спаборніцтва будзе праходзіць сярод лепшых.

Першы ўдзельнік — расійская стужка “Прыгоды ў Трыдзятым царстве” рэжысёра Валерыі Іваноўскай, лаўрэат “Кінашоку”. Гэта сучасная казка, з выкарыстаннем камп’ютарнай графікі, маляўніча распавядае пра прыгоды дзяўчыні Мані і хлопчыка Сані ў гэтым самым “3x10 царстве”. Фільм у нечым нагадвае знаёмую нам беларускую стужку “Навагоднія прыгоды ў ліпені”, ды ўсё ж уяўляе з сябе самастойны і адметны кінатвор.

Кадр з анімацыйнага фільма “Брыдкае качаня”.

Кадр з фільма “Чароўнае дрэва”.

Другі ўдзельнік конкурснай праграмы — нямецкая карціна Франсіска Буха “А вось і Лола”. Яна — пра вельмі цікаўную, забаўную дзяўчынку, што марыць аднойчы знайсці сябра.

Наступны канкурсант — польская стужка “Чароўнае дрэва” вельмі вядомага рэжысёра дзіцячага кіно Андэя Малежкі. Гэта сучасная казка пра неверагодную сілу чароўнага дуба.

Фільм “Мяне завуць Калам” Ніла Мадхаба Панды прадстаўляе сумесную вытворчасць Індыі і Вялікабрытаніі. Як заяўляюць стваральнікі стужкі, іх гісторыя — гэта своеасаблівы рымэйк знакамітага твора Марка Твена “Прынц і жабрак”.

Наступная казка “Фея дажджу” — з Чэхіі. Адзначу, што яе на фестывалі кіно будзе прадстаўляць рэжысёр — Мілан Сьеслар. Пра што стужка? Фея дажджу спускаецца на зямлю, каб адшукаць чалавека, які здольны шчыра і аддана кахаць.

І апошні ўдзельнік конкурсу — нарвежскі фільм “Чароўнае срэбра” Катарыны Лаўнінг і Рора Утхаўга. Гэта фэнтазі пра маленькіх гномаў, якія, выкарыстоўваючы чароўнае срэбра, вырашаюць, калі ж наступіць дзень і ноч.

— Мяркую, “Лістападзік” падрыхтаваў шмат цікавага для глядача і ў іншых “секцыях”?

— Так. У пазаконкурснай праграме будуць дэманстравацца стужкі для дзяцей усіх узростаў груп. У тым ліку мы пакажам і вядомы кінахіт “Тры арэшкі для Папалушкі” ў межах рэтраспектывы чэшскага кіно. Што да анімацыйнай праграмы, якая, нагадаю, ужо другі год запар не мае конкурснага спаборніцтва, гэты блок разбіты на дзве “секцыі”. У першай, так бы мовіць, кароткаметражнай, мы пакажам праграму латышскай студыі “Анімацыйная брыгада”, праграму расійскага “Майстарфільма” і званы для многіх пакаленняў глядачоў чэшскі серыял пра прыгоды маленькага крацяняці. У поўнаметражным анімацыйным блоку глядача чакае сустрэча з польскім фільмам “Зорка Каперніка”, нямецкай стужкай “Пясочны чалавечка: прыгоды ў Краіне сноў”, карцінай “Брыдкае качаня” Гары Бардзіна...

— Якой вам бачыцца будучыня Фестывалю дзіцячага і юнацкага кіно, улічваючы той факт, што “Лістападзік” усё ж такі знаходзіцца ў ценю “Вялікага” “Лістапада”?

— Вы, на маю думку, маеце рацыю, слушна выказаўшы думку пра неабходнасць набыцця фестывалем статусу самастойнага кінафоруму. Над ім тады працавала б пастаянная каманда, меўся б асобны штат і з’явіліся б падставы казаць пра пэўныя ўласныя дасягненні. Пакуль жа — што і казаць! — “Лістападзік” не мае свайго дырэктара вось ужо два гады. І гэта не ідзе ў “залік” фэсту.

— Ці дапамагае вам каманда “Лістапада”?

— Мы працуем вельмі дружна і падтрымліваем адно аднаго.

Кадр з анімацыйнага фільма “Выцінанка-выразанка”.

Але.. Другая праблема фестывалю, што наўпрост звязана з першай, — вызначэнне канцэпцыйнага форуму. Нам не хацелася б дубліраваць праграмы дзіцячых фестывалю, і ў першую чаргу — тых, якія ладзяцца ў нашай краіне. Мяркую, не памылюся, калі скажу, што ні Міжнародны фестываль анімацыйных фільмаў “Анімаёўка”, ні “Лістападзік” ніяк не зацікаўлены ў тым, каб паказваць глядачу адно і тое ж. Таму сёлета мы і паспрабавалі пайсці сваім шляхам, прапанаваўшы конкурс дзіцячага кіно для пэўнай аўдыторыі.

Ні для кога не сакрэт, што сёлета на постсавецкай прасторы назіраецца крызіс дзіцячага кіно. Стужак, аўдыторыя якіх — менавіта дзеці, становіцца вельмі мала. Даostatкова прывесці прыклад нашай кінастудыі “Беларусьфільм”: яна не ўдзельнічае ў конкурсе фестывалю з-за адсутнасці карціны. На жаль, патэнцыйнага кандыдата на ўдзел у конкурсе — стужку “Рыжык” Алены Туравай — не паспелі завяршыць.

У Еўропе існуе такі ж дэфіцыт на дзіцячае кіно, але там вырашаюць гэтую праблему праз стымуляванне фестывальнага руху.

Нават у маленькіх гарадках у Еўропе ладзяцца форуму дзіцячага кіно, дзе сустракаюцца, абменьваюцца ідэямі, інфармацыяй, дамаўляюцца паміж сабой прадзюсары, рэжысёры, фестывальшчыкі, пракатчыкі. І ў выніку гэтых сустрэч, заключэння кантрактаў нараджаецца штосьці новае. У нас, на жаль, такіх фестывалю-кірмашоў амаль і не згадаеш, а калі яны ёсць, акцэнт жа на іх робіцца ўсё ж на дарослы кінамастаграф.

Сёння склалася такая сітуацыя, што дзіцячае кіно пераходзіць амаль у статус арт-хаўснага: яно не прыносіць прыбытку (хоць так было ва ўсе часы, за рэдкім выключэннем), яго цяпер можна ўбачыць адно на фестывалю, яно часам ужо не зусім зразумелае сучаснаму глядачу, выхаванаму на галівудскіх стандартах.

— І якое ж выйсцё?

— Яно ў тым, каб не спыняцца і ствараць сваё якаснае кіно, паказваць яго на шматлікіх форумах менавіта дзіцячага кіно і запрашаць гасцей: каб усе бачылі нашы дасягненні і прапаноўвалі супрацоўніцтва.

Гутары Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ

Слова — журы

Лялька? Лістападзік!

Сёлета пачэсную пасаду старшыні журы XII Мінскага міжнароднага фестывалю дзіцячага і юнацкага кіно “Лістападзік” займае генеральны дырэктар Міжнароднага фестывалю дзіцячага анімацыйнага кіно “Залатая рыбка” і Міжнароднага дзіцячага фестывалю “Артэк” Вікторыя ЛУКІНА. На цырымоніі адкрыцця мінскага дзіцячага кінафоруму вядомы кінапрадзюсар распавяла карэспандэнту “К” пра свае ўражанні ад нашага фэсту.

прафесійнай падзей. І я пагадзілася ўзначаліць журы “Лістападзіка” таму, што была ўпэўнена: гэта кінафорум, які робяць прафесіяналы.

Я — чалавек дасведчаны ў фестывальнай справе, і, паглядзеўшы цырымонію адкрыцця, хачу зазначыць: уражанні мае — самыя станоўчыя. Цудоўная атмасфера свята, бачная рэжысура, ёсць прыдумкі. Вельмі важна, што запрашаныя ўдзельнікі і госці форуму — людзі, якія сапраўды могуць даць дзецям шмат пазітыўных эмоцый, пазнаёміць іх з Кіно. Бо фестываль — гэта заўжды радасць сустрэч, стасункі, кантакты. Я сама чакаю новых адкрыццяў! І добра, што дзеці маюць магчымасць пазнаёміцца з вядомымі кінематаграфістамі, фестывальшчыкамі...

Вы, зараз, напэўна, будзеце здзіўлены, але “Лістападзік” мне вельмі нагадаў нямецкі форум дзіцячага кіно “Шлінгел”. У перакладзе з нямецкай “шлінгел” — гэта “гарэза”, і там сімвалам фестывалю з’яўляецца гэты гарэзлівы хлопчык. У вас таксама ёсць яркавы персанаж кінафоруму, яго вядучы, герой — Лістападзік. Гэта цудоўная прыдумка! Я нават зараз гатова падзяліцца з дырэкцыяй фестывалю прапановай аб стварэнні сувенірнай лялькі з адпаведнай назвай — “Лістападзік”.

У цэлым, бачна, што над фестывалем працуе добрая каманда, з вялікім жаданнем развівацца, ствараць, і таму я хачу падтрымаць усе іх добрыя пачынанні і пажадаць “Лістападзіку” выправіцца ў самастойны шлях.

Д.А.
Фота аўтара

— Пра фестываль “Лістапад” я чула даўно, і ўсе водгукі былі самыя найлепшыя, — кажа Вікторыя Барысаўна. — А калі форум дзіцячага кіно ўключаны ў такое знаае мерапрыемства, ён, безумоўна, абавязаны выступаць заўважнай

Цягам сарака гадоў я не даваў “засохнуць” знаёмству са стваральнікамі сужкі, усяляк падтрымліваў зносіны з імі. То, было, завітае ў Мінск на гастролі Таганка — і размова з Алай Дзіямідавай (Анна Стэтан); то на “Беларусьфільм” прыедзе на агучку Барыс Іванов (Дафі) — і тут успаміны. Са Жжонавым перапісваўся, нават прапанаваў яму вялікую ролю ў сваім серыяле “Пракляты ўтульны дом”, амаль штогод сустракаліся з “дзядзькам Жорам” і на нашым кінафестывалі “Лістапад”. У апошні мінскі візіт ён зрабіў надпіс на кнізе: “Чакаю сустрэчы”, паставіў дату “2003 г.”, а падумаўшы, зірнуў на мяне, падпісаўся “Старк” — прозвішчам свайго персанажа з “...Раці” — і перадаў кнігу мне. Барыс Бланк, як і на “...Раці”, быў мастаком фільма Г.Палокі “Вока за вока”, што здымаўся на “Беларусьфільме”, дзе я іграў невялікі эпізод.

Часцей даводзілася сустракаецца з масквічамі Міхаілам Казаковым (Джэк Бёрдэн) і Львом Дуравым (Рафінад). Лева здымаўся ў мяне, а ў 2002-м прыезджаў у Мінск са спектаклем “Афінскія ночы” — бачыліся за кулісамі Палаца Рэспублікі. А Міша ўвогуле цягам апошніх гадоў ужо разы чатыры дастаўляў асалоду мінчанам слухаць у яго непаўторным выкананні рускія вершы — ад Пушкіна да Бродскага. Вядома ж, кожная сустрэча заканчваецца ў нас вячэрай — ледзь паспявае ён на апошні маскоўскі цягнік...

Ну, пра мінчан і размовы няма — час ад часу сцэжкі перакрываюваліся. Міхась Карпук, што пачынаў фільм, рэдактар Эла Мілова, асістэнт рэжысёра Валерыя Жыгалка, народныя артысты СССР Расціслаў Янкоўскі, Віктар Тарасаў, Аляксандра Клімава здымаліся ў маіх фільмах, а шафёр Гірта Сакалоў і грывёр Мікалай Ражкоў пазней працавалі на іх.

Вось да іх, да ўсіх гэтых асоб “дацягнуўся” і прапасаў расказаць перад нашай камерай пра ўдзел у “...Каралеўскай раці”.

Ідэя экранізацыі, безумоўна, належыла Аляксандру Гутковічу, у мінулым акцёру тэатра, аўтару п’ес і інсцэніровак, а ў той час — рэжысёру літаратурна-драматычнай рэдакцыі Беларускага тэлебачання. Ідэя — вар’яцкая, бо павінен быў здымацца першы савецкі фільм, які б паказваў жыццё ў сучаснай Амерыцы...

Міхаіл Казакоў:

— Раздаецца тэлефонны званок. Гаворыць Гутковіч, прадстаўляецца рэжысёрам Беларускага тэлебачання, пытаецца: “Ці чыталі раман Роберта Пэна Уорэна? Я буду яго экранізаваць, ужо гатовы сцэнарый. Прапаную Вам ролю Джэка Бёрдэна”. Адказваю, што чытаў, што мару сыграць Джэка! Але адразу пытаюся, хто будзе ўвасабляць губернатара Вілі Старка? Гэта ж роля для вялікага артыста! Вялікага-га!.. Гутковіч: “Ну, будзем думаць... А ў вас ёсць кандыдат?” Так, кажу, я ведаю такога артыста. “Хто?” Гэта Павел Луспякаеў...

За першую экранізацыю рамана самімі амерыканцамі ў 1949-м прэмію “Оскар” атрымаў усяго толькі выканаўца ролі другога плана — гэта ў той час, калі яшчэ быў свежым прэцэдэнт кар’еры папуліста, дэмагога нахабніка Х’ю Лонга, які стаў прататыпам губернатара Старка. Экранізацыя ж 2006 года з удзелам акцёраў “першага галівудскага эшалона” Джуда Лоу, Шона Пэна, Кейт Уінслет, Энтані Хопкінса ўвогуле не прайшла ў пракаце: вялы, сумны сцэнарый пазбаўлены самых вострых і драматычных калізій рамана.

Міхаіл Казакоў:

— Раман пра палітыку, пра маральнасць, пра каханне — на высачэзнейшым творчым узроўні! Такім жа атрымаўся і сцэнарый. Колькі ў жыцці ставіў фільмаў, у колькіх іграў, — такі сцэнарый мне ніколі не трапляўся...

Хто ж зрабіў такі выдатны сцэнарый?

Тыя, хто ведаў Гутковіча (зваўся ў нас ён Гіз: абрэвіятурай ініцыялаў), не маглі ўцяміць: як удалося выбудаваць такі напружаны сюжэт, стварыць вострыя дыялогі, не згубіўшы літаратурных тонкасцей рамана? Тут адчувалася моцная і ўмелая рука прафесіянала.

Цяпер, калі адкрылася, хто быў сапраўдным аўтарам сцэнарыя, я ўзгадаў, што так, было, некалькі разоў бачыў слёзы рэдактара фільма Элы Міловай. Але тады не звяртаў на тое ўвагі...

І вось чым яна падзялілася цяпер, праз сорак гадоў, перад камерай:

— Раніцай я сядала за друкарскую машынку. Гутковіч заўсёды прыстройваўся побач, злева. Сядзеў моўчкі. Я сачыла, друкавала. Кожны закончаны аркушык ён адразу адбіраў у мяне і акуратна складаў у папачку. Урэшце скон-

Як працягваў яны, гэтыя сорак гадоў? Незаўважна...

...Першым “тэлеайсбергам” беларускай вытворчасці высіцца трохсерыйны фільм на кінастужцы “Уся каралеўская раці” паводле аднайменнага рамана Роберта Пэна Уорэна.

Моцная творчая група здымала яго, найвыдатнейшыя акцёры савецкага тэатра і кіно дэманстравалі на экране свае таленты. Фільм меў небывалы рэзанс, атрымаў найвышэйшую ўзнагароду Усесаюзнага фестывалю тэлефільмаў...

Напярэдадні 40-годдзя карціны я сабраў перад камерай тых, каго і па сёння называю —

“Уся каралеўская раці”

Акцёры і пастаノウачная група на здымачнай пляцоўцы.

чылі ўсе тры серыі. Але ніякіх размоў пра маё аўтарства ці хаця б суаўтарства не адбывалася. Ужо напярэдадні ад’езду ў Маскву на здымкі Гутковіч у калідоры сунуў мне канверт з надрукаванымі кветачкамі. Я падумала, што віншуе мяне з 8-м Сакавіка. Раскрыла — там знаходзіцца яе месячны заробак рознымі купюрамі. Я прыйшла дамоў у слязах. А маці мне: “Вярні, і абавязкова — пры людзях!” Што я і зрабіла. Ён моўчкі прыняў канверт з грашыма...

Эла Мілова скончыла сцэнарны факультэт ВГИКа, у майстэрні выдатнага сцэнарыста Аляксея Каплера, была на той час ужо аўтарам некалькіх кіна- і тэлефільмаў. Вось, аказваецца, чыё майстэрства так уразіла артыстаў ды ўсіх, хто чытаў сцэнарый!

Рашуча заяўляю: аніводзін савецкі фільм не збіраў такой колькасці зорак кіно і тэатра, як беларуская “...Раці”!

Міхаіл Казакоў:

— Луспякаеў прыехаў у Маскву, каб падпісаць дагавор аб здымках — без проб! — у фільме па сцэнарый Ра-дзінскага “Спявачка” разам з Таццянай Даронінай. Калі я прымчаўся ў гатэль “Зманьваць” на “Раці”, у яго ўжо сядзела масфільмаўская асістэн-

Міхаіл Казакоў (справа) не толькі выканаў ролю Бёрдэна, але і стаў “прадзюсарам” карціны.

смерцю Луспякаева, які паспеў зняцца толькі ў некалькіх эпізодах, роля Старка была перададзена Георгію Жжонаву.

Ды той жа цудадзей сцэны і экрана Яўген Еўсцігнеў згадзіўся на амаль бясплодную ролю падрадчыка Ларсана! У самы крытычны перыяд творчага жыцця, можна сказаць, на пераломе свайго лёсу, пры пераходзе са створанага ім “Современника” ў МХАТ, яшчэ і здымаючыся ў “Выпадку з Пальніным”, даў згоду ўздзельнічаць у “...Раці” Алег Яфрэмаў (Адам Стэтан). Вялікія артысты нібыта прыцягвалі адно аднаго, ствараючы непаўторнае сусор’е. “Масфільмаўцы” прабіраліся ў восьмы павільён, каб паглядзець на сумесную ігру акцёраў. Цітры фільма ўяўлялі з сябе літаральна “парад зорак”: Расціслаў Плят, Алег Яфрэмаў, Георгій Жжонаў, Анатоль Папанаў, Леў Дураў, Таццяна Лаўрова, Ала Дзіямідава, Яўген Еўсцігнеў, Барыс Іванов, Ада Войцык, Лайманас Нарэйка; нашы Расціслаў Янкоўскі, Аляксандра Клімава, Віктар Тарасаў, Уладзімір Дзядзюшка, Міхаіл Федароўскі...

Міхаіл Казакоў:

— З першых жа кантактаў з Гутковічам, з першых проб я зразумеў, што праца будзе адчайная. Апроч выканання ролі мне наканавана было займацца рэжысурай фільма...

“Ну проста для мяне!” Я працягваў “апрацоўваць” артыста, далей чытаць сцэнарый. “Стоп! — усклікнуў ён урэшце. — Я гэта іграю!” Запратэставала асістэнтка. Луспекаеў запятаў у мяне: “А сумащцаць нельга?” Не, кажу, Паша, нельга: у цябе тры серыі амаль з кадра ў кадр...

Бясспрэчны аўтарытэт Паўла Барысавіча ў акцёрскім асяроддзі быў такі вялікі, што “пад яго” на нашы сціплыя ганарары маглі ўжо запрашаць, каго заўгодна. Канешне, ішлі і на выдатна выпісаныя ролі, і на ўгаворы ўлюбёнца маскоўскай баге-мы Міхаіла Казакова. Аднак у сувязі з раптоўнай

Сапраўды, Гутковіч фактычна не бачыў аніводнага класічнага або сучаснага, аніводнага знакавага замежнага фільма, не хадзіў у Дом кіно на праглядны — адно сядзеў у нумары гатэля, “працаваў”. Ён на нейкай правінцыйнай мове спрабаваў кантактаваць з акцёрамі, мэтрам экрана рабіў заўвагі досыць прымітыўнай лексікай... Інтэлігентны Яфрэмаў выслухваў, мякка абяцаў улічыць заўвагі, рэзкі Луспякаеў папросту адмахваўся, стрыманая Дзіямідава, не даслухаўшы, адразу прапанавала здымаць, Дураў адыходзіў убок, каб “засяродзіцца на вобразе”. Кожны выбудоваў ролю сам.

Леў Дураў:

— Я абраў сабе паводзіны “чалавека ў ценю”. Ва ўсіх з’яўленнях губернатара я, ягоны целаахоўнік і шафёр, не дзе маячыў за ім: ведаў, што камера мяне ў гэты час бачыць. А вам, рэжысёрам, я гэтага не раскрываю, каб не забаранілі. Проста “прысутнічаў” за спінай “гаспа-дара”...

Расціслаў Янкоўскі:

— Жжонаў у ролі губернатара-гаспа-дара так трапіў у вобраз! Гэкі курносы амерыканец. Але — моцны, з каласальнай энергетыкай! Адметна сыграў!.. Спачатку Георгію Сцяпанавічу, канешне ж, цяжка было ўвайсці ў ролю і спадабацца нам пасля Луспякаева... Вось стаіць, каменна-застылы, велічны і спакойны Еўсцігнеў-Ларсан. І нешта спрабуе “націснуць” на яго губернатара. Разумею, што сцэна не атрымліваецца: перад вачыма ўсіх Павел стаіць... Тут Яўген Аляксандравіч не вытрымлівае: “Жора, стань на маё месца!” Жжонаў становіцца, а Еўсціг-

Старк у выкананні бліскачага Георгія Жжонава.

неў прайграе ўвесь ягоны тэкст, усю сцэну, падступае, ды так грозна “давіць” на партнёра, што нам ажно становіцца страшнавата... Сыграўшы, Еўсцігнеў буркнуў: “Выбачай...” — і стаў на сваё месца. Жжонаў разгублена адышоў, пра-мармытаў: “Сёння здымацца не магуч”. І пайшоў прэч з павільёна. Затое назаўтра прыйшоў узбуджаны і сыграў сцэну па малюнку, які паказаў учора Яўсцігнеў. Так і знялі. Так дружна і працавалі.

Адно Міша лаяўся, спрачаўся, пераконваў...

Міхаіл Казакоў:

— Гіз быў не зусім тым чалавекам для такога роду работы. Канешне, яму дапамагалі акцёры, аператар, ты — другі рэжысёр, рэдактар — ды ўсе! Мэта была: зрабіць класны фільм. Тут не да амбіцый!..

Крызісныя сітуацыі ўзніклі штодзень. Кіраўніцтва Беларускага тэлебачання з “падачы” здымачнай групы запрасіла ў рэжысёры-супастаноўшчыкі аператара фільма Навума Ардашнікава. Па сутнасці, у цітрах побач павінна было б стаяць і прозвішча Казакова, бо ніхто столькі не ўклаў у фільм, як ён.

Міхаіл Казакоў:

— Гэта першы ў жыцці вельмі каштоўны вопыт — як у рэжысуры, так і ў арганізацыі вытворчага працэсу. Я быў, як цяпер назвалі б, “крэатыўны прадзюсар”, хаця тады слоў такіх мы не ведалі...

Ад’езджаючы з Масквы, пакінуў грошы механіку здымачнай апаратуры, які не расставіўся з фотакамерай. І той праз некаторы час прыслаў мне пакет з паўсотняй здымкаў: рабочыя моманты, кадры фільма, партрэты акцёраў... На іх усе мы — маладыя, жыццяродасныя: шмат што было наперадзе! Тыя, хто здымаўся нядаўна ў маім новым фільме “Каралеўская раці”. Трагедыі і таямніцы”, на сённяшнім экране ўжо не такія маладыя, як на тых фота, але ўсё такія ж поўныя надзей, апантаных яшчэ няздзейсненымі праектамі.

Маем час, здзейснім.

Уладзімір АРЛОЎ, кінарэжысёр

Дзевяць гадоў таму, у 2001-м, на Мінскім міжнародным кінафестывалі "Лістапад" фільм Алега Янкоўскага і Міхаіла Аграновіча "Прыходзь на мяне паглядзец" атрымаў Гран-пры, а народная артыстка СССР Кацярына Васільева была ўганаравана Прызям журы кінапрэсы за лепшую жаночую ролю...

углядзеў у студэнтцы-дыпломніцы патэнцыйную зорку савецкага экрана, запрасіўшы яе на ролю падпольшчыцы Надзі — значнай дзейнай асобы фільма "Вайна пад стрэхамі". У Васільевай гэта была другая стужка ў жыцці. Тут можна ўгадаць гісторыю, звязаную з майстэрняй Белакурава і самім майстрам, гісторыю, якую ведае далёка не кожны работнік кіно. Уладзімір Белакураў, які выканаў "зорную ролю" Валерыя Чкалава ў аднайменным фільме, якраз быў тым самым з педагогаў, хто

ваць сустрэцца з ёй на здымачнай пляцоўцы. Так было і з нашымі беларускімі майстрамі: акрамя Леаніда Нячаева, рэжысёр Уладзімір Бычкоў, сустрэўшыся з Кацяй на самым пачатку ейнай кар'еры, праз 18 гадоў запрасіў яе на свой фільм "Восеньскі падарунак фэй". А зусім нядаўна яна сыграла ў кінадраме Маргарыты Касымавай і Івана Паўлава "Глыбокая плынь" адну з галоўных, прыкметных і запамінальных роляў — абруселай немкі-акучэркі. Актрыса змерзла на пляцоўцы, і рэжысёр Маргарыта Касымава прынесла з дому вярблюджую хустку. Што грэла больш: воўна жывёлы або матчына любоў, якая захавалася ў той хустцы? Дарэчы, у гэтай стужцы партнёрам яе быў цёзка па прозвішчы, Віктар Васільеў, старшыня праўлення Беларускага саюза кінематаграфістаў, чалавек, гэтак жа апантаны "акцёрствам", як і яго калега.

Яна працавала з вялікімі рэжысёрамі, у ліку якіх Алег Яфрэмаў, Аляксей Герман, Пітэр Штайн, Кшыштаф Занусі, Сяргей Герасімаў, Станіслаў Гаварухін, Марк Захароў. І я вельмі рады, што трапіў у кола такой знакамітай кампаніі, працуючы з Васільевай. Мне, беларус-

Той факт, што сваёй радаслоўнай славутой актрыса Фаіна Ранеўская паходзіць са Смілавічаў, ужо добра вядома. А нядаўна ў Маскве ў кніжнай серыі "Жыццё знакамітых людзей" пабачыла свет біяграфія Фаіны Георгіеўны. Аўтар — даследчык гісторыі тэатра Мацвей Глэйзер.

"Думаецца, што першы пытаецца пра гэтае прозвішча?"

Збіраючы па крупінках матэрыялы пра Фаіну Ранеўскую, тэатразнаўца, публіцыста, празаіка Мацвея Глэйзера, несумненна, шукаў вытокі яго лёсу. І першы раздзел яго кнігі мае назву "Город на Таганьем рогу". Так, гэта Таганрог — горад, дзе нарадзілася будучая актрыса. Але ж у дадзеным раздзеле даследчык згадвае і бацьку прымы сцэны — Гірша Фельдмана, які нарадзіўся ў Смілавічах Ігуменскага павета.

У 2008 годзе аўтар даследавання наведаў Беларусь. Быў у Віцебску, шукаў сляды Марка Шагала. І ўжо працуючы над кнігай пра Ранеўскую, не мог не завітаць у Смілавічы. Вось што распавядае Мацвей Глэйзер: "...Успомніў, што адтуль родам бацька Ранеўскай, і, канешне ж, заехаў паглядзець на горад. Ад былога мястэчка Смілавічы амаль нічога не засталася, і ўсё ж, выпадкова сустрэўшы сталага веку мужчыну (з размовы я ведаўся, што яму ідзе ўжо дзевяноста шосты год), адважыўся загаварыць з ім на ідыш.

— Што я магу распавесці вам? — адказаў ён мне на той жа мове. — Я не толькі нічога не памятаю, але нават забыўся, як мяне завуць.

Такому гумару не ўзрадавацца я не мог.

— Дык калі сваё прозвішча не памятаеце, тады, магчыма, вам пра што-небудзь гаворыць прозвішча Фельдман?

— Пра што вы?! Вы думаеце, што першы пытаецца пра гэтае прозвішча? Кажуць, некалі ў Маскве была вядомая

артыстка, родам як быццам адсюль. Але ніводнай артысткі на маім жыцці ў гэтым горадзе не было... А Фельдманы? Палова мястэчка былі Фельдманы. Нават адзін мой дзядзька, брат маці, старэйшы за мяне на пяцьдзесят гадоў, насяў такое прозвішча. Памятаю, ён расказваў, што нехта з ягоных братоў яшчэ ў часы Аляксандра II... паехаў ці то ў Расію, ці то ў Бярэзінск, ці яшчэ куды, зарабляў грошы. А ў гэтага дзядзькі, хадзілі чуткі, была нявеста ў Лепелі..."

Такім чынам Мацвей Глэйзер падводзіць да сям'і Фельдманаў — бацькі і маці Фаіны Ранеўскай.

Гэтак нашы Смілавічы ўвайшлі яшчэ ў адну кнігу. Праўда, у гісторыі гэтай — відавочная былітаніна. Шлюб дзевятнаццацігадовай Гірш Фельдман зарэгістраваў з дзядзькай з Лепеля ў 1889 годзе. А ў вялікую дарогу "стары са Смілавічаў" выпраўляе свайго земляка ў "часы Аляксандра II", але ж цар, як вядома, загінуў наштам раней: 1 сакавіка 1881 года. Значыць, Гірш пакінуў свой дом у адзінаццаць гадоў, ужо маючы нявесту ў Лепелі?.. Мабыць, нешта наблытаў суразмоўца Мацвея Глэйзера...

Але, тым не менш, такая вольная беларуская старонка з'явілася ў нядаўна выдадзенай біяграфіі Фаіны Ранеўскай, чый бацька паходзіў са Смілавіч, а маці — з Лепеля.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

На здымку: Фаіна Ранеўская на адным з дзіцячых фотаздымкаў.

Кацярына Васільева ў "Гэтай вясёлай планеце"...

Сем роляў з беларускай прапіскай

"Няма нічога выпадковага ў жыцці"

Гэтай восенню знакамітая актрыса адзначыла 65-годдзе. І з дзесяткаў яе кінароляў ёсць сем з беларускай "прапіскай"...

Дачка паэта Сяргея Васільева і ўнучатая пляменніца вядомага педагога Антона Макаранкі, Васільева ўвайшла ў гісторыю са сваім уласным імем.

У 1962-м яна паступіла ў ВГИК, тут мы і пазнаёміліся. Педагог-экспериментатар Міхаіл Ілліч Ром аб'явіў зімовы акцёрскі набор: у модзе было арыгінальнасць пасля раптоўнай хрушчоўскай адлігі. Міхаіл Ілліч мяне, студэнта-дыпломніка аператарскага факультэта, запрасіў зняць самую сапраўдную кінапробу абітурыентаў. Не ўсіх, канешне, а толькі тых, хто ўжо прайшоў тры адборачныя туры, — гэта значыць правесці перад камерай своеасаблівы чацвёрты, кантрольны, тур. Гэта пасля Кацярыны Васільева апынецца ў майстэрні Уладзіміра Белакурава, але тады ўсімі справамі кіраваў М.Ром. На кінапробах Каці я стараўся як мог і як не мог таксама. Мы пасябрвалі на другой камандзе "Матор!", ніякіх педагогаў на кінапробах не было, і мы "скакалі пад ўласную дудку". Я, прызнаюся, закахаўся ў яе адразу і прытым — цалкам платанічна. Яшчэ тады, у ВГИКУ, я ўмешваўся ў іх неразлучна-хуліганскую тройцу: Эд Валадарскі, Сяргей Салаўеў і Каця. З адным з "цудоўнай тройцы" яна пабралася шлюбам: гэта быў малады рэжысёр Сяргей Салаўеў, хаця першым прапанову зрабіў сцэнарыст Эдуард Валадарскі. У шлюб з Салаўевым яна была нядоўга. Пасля ж Васільева стала жонкай драматурга Міхаіла Рошчына.

У 1966-м, яшчэ не скончыўшы акцёрскі факультэт, яна пачала здымацца ў яркага беларускага рэжысёра Уладзіміра Бычкова ў фільме "Жыццё і ўзнясенне Юрася Братчыка" па рамане класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча. А папулярную кінастужку "Адам і Хева", якая прынясе Кацярыне Васільевай сапраўдную славу, здымуць толькі праз чатыры гады. Увогуле, сыграўшы ў "Саламяным капляюшыку" ды "Звычайным цудзе", Каці Васільевай ужо можна было б зусім не здымацца ў кіно: такі вялікі і ўсеабдымны быў яе поспех.

Але вернемся да беларускіх фільмаў, з якіх пачалася кінакар'ера Кацярыны Васільевай: да працы класіка нашага кіно Віктара Турава. Менавіта ён

... і ў стужцы "Прыходзь на мяне паглядзец"...

забараняў сваім студэнтам адхіляцца ад заняткаў і здымацца ў "вялікім кіно". Але адмовіць былому любімаму студэнту Віктару Тураву, які пачынаў вучобу яшчэ ў знакамітага Аляксандра Даўжэнкі, не мог. Тым больш, калі той паспеў зняць стужку "Праз могілкі", што ўвайшла ў сусветны спіс ста лепшых фільмаў пра вайну, дзе адну з галоўных роляў сыграў Белакураў. Ды і ў "Вайне пад стрэхамі" ў апошняга была не самая вялікая, але яркая роля. І настаўнік закрыў на ўсё вочы. Вось так 22-гадовая Каця Васільева стала прафесійнай кінаактрысай.

Больш за ўсё Васільева здымалася ў нашага "дзіцячага карыфея" Леаніда Нячаева. У гэты час я быў дырэктарам аб'яднання мастацкіх фільмаў на "Беларусьфільме" і імкнуўся ў меру сіл ствараць усялякія дадатковыя выгоды для Каці. Канешне, галоўную дапамогу і падтрымку здзяйсняў дырэктар "Тэлефільма", таленавіты арганізатар кінапрацэсу Аляксандр Шкадарэвіч. Але пэўная частка апекі была і з майго боку. Ну, а Нячаеў пачаў працу з актрысай з фільма "Прыміце тэлеграму ў доўг", патым — "Прададзены смех" і "Руды, сумленны, закаханы". Яна выконвала ў іх, адпаведна, ролі маці галоўнага героя, мачахі героя і зноў-такі маці. Нягледзячы на відавочную ідэнтычнасць вобразаў, Васільева ні ў адной карціне не паўтарыла раней знойдзены ёю малюнак. Вось такую актрысу і разумеем, і прымаю!

Увогуле, характэрная рыса для асобы Кацярыны Васільевай: калі яе аднойчы здымаў рэжысёр, пасля ён усімі шляхамі зноў і зноў будзе спраба-

каму рэжысёру, відавочна шанцавала: я здымаў Кацю толькі ў расійскіх кінакарцінах.

Калі я запрасіў яе на "масфільмаўскую" карціну "Гэтая вясёлая планета" на ролю, напісаную спецыяльна для яе, яна адказала: "Мы не бачыліся больш за год. І ты нічога не ведаеш пра мяне. А я месяц як нарадзіла, і цяпер не ў кіно, а па жыцці іграю ролю кормячай маці. І, канешне, адмаўляюся ад усіх прапаноў здымацца ў якім-небудзь фільме". Я разгубіўся. Карціна ляцела ў пекла. Цяпер, калі глядзіш на сыграную Кацяй ролю іншапланецянікі Z, разумеш, што іншай актрысы тут быць не магло. За 37 гадоў пасля стварэння карціны не прайшло ні адзінага Новага года, калі б яе не паказвалі па тым або іншым тэлеканале. А тады Каця сказала: "Добра, добра. Ты — выключэнне, і таму я таксама зраблю выключэнне. Толькі дзіця карміць будзеш прывозіць проста на здымачную пляцоўку!"

Ёсць яшчэ іншая старонка ў біяграфіі Васільевай. У 1993-м яна пайшла паслушніцай у Толгскі манастыр. Была кашацэмам Праваслаўнага банка. У 1997-м, па просьбе і па запрашэнні калегі і таварыша Валерыя Прыёмыхава, вярнулася ў кіно. Ганарыцца малодшым сынам, Дзмітрыем Рошчыным, які закончыў ВГИК і стаў святаром. Старэйшы, Антон, у кіно не пайшоў.

Цяпер Кацярына Васільева разглядае кожны прапанаваны сцэнарый праз прызму хрысціянскай веры. І сцвярджае: "Няма нічога выпадковага ў жыцці чалавека". Я з ёй цалкам згодзен.

Юрый ЦВЯТКОЎ, кінарэжысёр

Палкоўнік з Анатоля

Адным з самых выбітных фільмаў XX стагоддзя лічыцца стужка "Чапаеў". Па прызнанні крытыкаў, фільм аказаў вялікі ўплыў на развіццё сусветнага кіно і, таксама як "Браняносец Пацёмкін", заваяваў сэрцы глядачоў ва ўсім свеце. Дарэчы, "Чапаеў" мае дачыненне і да Беларусі.

Але найперш варта расказаць пра стваральнікаў стужкі — братаў Васільевых. Гэта калектыўны псеўданім двух цёзкаў па прозвішчы, выбітных дзедзячых савецкага кіно, якія аб'ядналіся ў творчы дуэт у справе кінарэжысуры і сцэнарыяў мастацкіх фільмаў.

Георгій Васільеў нарадзіўся 25 лістапада 1899-га ў Валагдзе. У дванаццацігадовым узросце ён разам з сям'ёй пераязджае ў Маскву. Праз сем гадоў юнак уступае ў шэрагі Чырвонай Арміі, а пасля заканчэння Грамадзянскай вайны вырашае прысвяціць сябе кінамастацтву. У тэатральнай студыі ягоным настаўнікам становіцца наш зямляк Іларыён Пяўцоў, які нарадзіўся ў 1879 годзе ў мястэчку Анатоля Гродзенскай губерні (сёння — Брэсцкая вобласць). Пяўцоў здымаўся ў кіно з 1916-га. Ён выканаў запамінальныя ролі ў фільмах "Не ўбій", "Смяротны нумар", "Цуд", "Пераможцы ночы" ды іншых. Яскравыя вобразы ён стварыў на сцэнах маскоўскіх і ленінградскіх тэатраў.

Пяўцоў шмат у чым абумовіў далейшы творчы шлях Васільева. Сімпалічна, што пазней яны разам будуць працаваць над фільмам "Чапаеў", які стане для настаўніка апошняй кінаработай. Іларыён Пяўцоў выканае ролю калчакоўскага палкоўніка Барадзіна.

Георгій Васільеў спрабуе свае сілы ў журналістыцы, шмат вандруе па краіне і марыць працаваць у кіно. Па волі лёсу ён знаёміцца з такім жа апантаным кінамастацтвам чалавекам — Сяргеем Васільевым.

Яны з галавой акупаюцца ў тагачасны кінапрацэс: некалькі гадоў працуюць на пасадах рэдактараў-мантажораў і адначасова вучацца на курсах кінарэжысуры. Адной з задач, што была перад імі пастаўлена, аказалася сабраць з асобных кавалкаў плёнкі са здымкамі ў Арктыцы цэласны фільм. Ім стаў дакументальны "Подзвіг у льдах".

У 1929-м Георгій Васільеў займаецца ў рэжысёрскай майстэрні С.Эйзенштэйна. І ў гэтым жа годзе разам з цёзкам па прозвішчы атрымлівае пасаду рэжысёра на "Ленфільме". З гэтага часу ўсе іхнія фільмы здымаюцца сумесна пад агульнай маркай "Браты Васільевы".

У 1934-м яны ствараюць шэдэўр "Чапаеў" паводле аповесці Дзмітрыя Фурманова. Фільм атрымлівае шматлікія ўзнагароды, у тым ліку Першую прэмію "Срэбраны кубак" І Маскоўскага міжнароднага кінафестывалу ў 1935 годзе.

Іван АРХІПАЎ

На здымку: Іларыён Пяўцоў у ролі палкоўніка Барадзіна.

Яго радзіма — маёнтка Уборкі Ігуменскага павета Мінскай губерні (цяпер — Бярэзінскі раён). Гараўскія — гэта шляхецкі род польскага паходжання, што вядзе сваю лінію ад Івана Гракала-Гараўскага, якому польскі кароль Жыгімонт III за воінскую доблесць у баях з туркамі і шведамі падарыў некалькі вочын ды герб “Кораб”. Прыналежнасць Гараўскіх да гэтага роду была ўнесена ў чацвёртую частку радаводнай кнігі Мінскай губерні. У Апалінара было два браты — Іпаліт і Гілярый, якія таксама сталі таленавітымі мастакамі, пра што я скажу ніжэй.

У дзесяцігадовым узросце Апалінар быў адданы бацькам на навучанне ў Аляксандраўскі Брэсцкі кадэцкі корпус, дзе ён займаўся амаль сем гадоў. На жаль, аб гэтым важным перыядзе жыцця будучага мастака практычна нідзе ў яго біяграфіях не распавядаецца. Іншым разам проста канстатуецца як факт, не больш за тое. Паспрабую трошкі запойніць гэтую “белую пляму”, бо, думаю, без прабывання ў дадзенай установе Апалінар наўрад ці стаў бы мастаком. Такая ўжо воля лёсу.

Брэсцкі кадэцкі корпус, названы ў гонар цэсарэвіча Аляксандра Мікалаевіча — будучага імператара Аляксандра II — уяўляў з сябе сярэдняю ваенную навучальную ўстанову закрытага тыпу для падрыхтоўкі дваранскіх дзяцей з сем’яў вайскоўцаў ад 10 да 18 гадоў да воінскай службы. Ён быў адкрыты 20 жніўня 1842-га ў толькі што адбудаванай Брэст-Літоўскай крэпасці. Цікава, што ў першае дзесяцігоддзе корпус узначальваў генерал Гельмерсен, які патрабаваў ад кадэтаў таго, каб яны размаўлялі толькі па-руску, бо ў тыя часы гутарковай рускай мовай не валодала большасць беларусаў былой Рэчы Паспалітай. Так ці інакш, да часу выпуску кожны кадэт валодаў рускай літаратурнай мовай не горш за ўраджэнцаў вялікарускіх губерняў, што потым вельмі спатрэбілася Гараўскаму, калі ён перабраўся ў Санкт-Пецярбург.

ванне і салідарнасць між сабой — для многіх з іх у будучым стаў асноватворным. У прыватнасці, — для самога Гараўскага і ягоных сяброў па корпусе: будучага публіцыста-дэмакрата, бакунінца Мікалая Сакалова і Яраслава Дамброўскага, з цягам часу славу таго генерала, які знайшоў гераічную смерць на барыкадах Парыжскай камуны ў 1871 годзе...

Удумлівы чытач мае права спытаць: а пры чым тут мастацтва Гараўскага? Справа ў тым, што менавіта ў Брэсце Апалінар упершыню праявіў сябе як рысавальчык, што і было заўважана начальствам, у

цям, а не, скажам, палкоўнікам або генералам... Тым не менш, уражанні ад вучобы ў корпусе засталіся ў Апалінара вельмі цёплыя. Нават у 1857 годзе, ужо ў Акадэміі мастацтваў, ён настойліва хадаўнічаў аб залічэнні ў корпус свайго малодшага брата Гілярый. Праўда, у гэты час корпус ужо знаходзіўся ў Маскве ў сувязі з абвешчэннем вайны Расіі з Турцыяй, потым перавёўся ў Вільню, дзе ў 1863 годзе быў наогул скасаваны...

Вучоба ў акадэміі пачалася з заняткаў у майстэрнях прафесара жывапісу Фёдара Бруні і прафесара-пейзажыста

У 1856-м адбылося знаёмства 23-гадовага мастака з Паўлам Трацяковым, якое перайшло ў моцнае дзелавое сяброўства. Гараўскі дапамагаў Трацякову ў яго збіральніцкай дзейнасці, Павел Міхайлавіч жа сваёй прынцыповай крытыкай работ жывапісца аказваў пазітыўнае ўздзеянне на яго творчасць. У якасці пенсіянера акадэміі Гараўскі працаваў у Дзюсельдорфе ў А.Ахенбаха, у Швейцарыі — у А.Калама, а таксама — у Парыжы і Рыме. І нарэшце ў 1861 годзе быў удастоены звання акадэміка за карціну “Від ракі Арвы каля Шамуні” і кампазіцыю “Бабу-

джом”. А яшчэ — “Пінскія балоты”, “Рака Свіслач”, “Пейзаж з каровамі”, “Канюшына цвіце”, “Рака Бярэзіна”, “Вечар”... На малой радзіме ў Уборках мастак стварыў і сваё найлепшае, бадай, ідылічнае палатно “Вечар у Мінскай губерні”: дзеці-вандроўнікі сядзяць на вясковай дарозе, асветленай промнямі вечаровага сонца. Гэтая карціна сёння ўпрыгожвае адну з залаў Нацыянальнага мастацкага музея нашай краіны. Між іншым, калі параўнаць пейзажы Гараўскага “еўрапейскага” перыяду (“Італьянскі пейзаж”, “Від Жэнеўскага возера”, “Від у асяроддзі Сан-Рэма”) з “нацыянальнымі” пейзажнымі матывамі роднага кута, дык у апошніх адчуваецца значна больш сардэчнага пачуцця, душэўнага перажывання, мастакоўскай эмацыйнасці і менш акадэмічных класіцыстычных рыс, якія былі набыты ў юнацтве ў майстэрні Максіма Вараб’ёва.

У творчай спадчыне мастака таксама шмат работ партрэтнага жанру, сярод якіх — вобразы сучаснікаў: партрэт

Апалінар Гараўскі — наш выдатны жывапісец, які ўнёс значны ўклад у выяўленчую культуру Беларусі і Расіі. Але так здарылася, што імя гэтага мастака доўгі час заставалася як бы ў ценю тых яго сучаснікаў, знакавых акадэмістаў і перадзвіжнікаў, якія цягам паўтара стагоддзя былі раскручаны айчыннымі мастацтвазнаўцамі, як кажуць, “па поўнай праграме”. Тым не менш, Гараўскі ў якасці пэрта-пейзажыста мала ў чым аступае і сваім настаўнікам М.Вараб’ёву, А.Ахенбаху, А.Каламу, і знакамітым равеснікам А.Багалюбаву, М.Клодту, І.Пахітонаву, І.Астравухаву. Ды і ў жанры партрэта ён паказаў сябе цудоўным майстрам. Не выпадкова ягоны талент высока ацэньвалі П.Трацякоў, І.Рэпін, Ф.Бруні, архітэктар М.Бенуа, кампазітар М.Глінка...

Праўда бруднай лужыны

3 кадэцкага корпуса — у прастору палітры

Апалінар Гараўскі.

А.Гараўскі. “Вечар у Мінскай губерні”.

Што яшчэ тут вывучалі? Замежныя мовы, прыроднааўчэння і грамадскія навукі, стралявую падрыхтоўку, стральбу, верховую язду, фехтаванне, гімнастыку, плаванне, музыку, танцы, свецкі этыкет, малітва, асновы архітэктуры... У 1853 годзе корпус, дзе ўжо навучалася каля 400 кадэтаў, узначаліў генерал В.М.Назімаў, добры і сардэчны чалавек, каго ўсе выхаванцы потым узгадвалі толькі з удзячнасцю. Якраз пры ім, у верасні 1853-га, цар Мікалай I асабіста правёў тут страявы агляд. Кадэцкая рота, у якой быў Гараўскі, атрымала ўхваленне, і кожны курсант быў узнагароджаны імператарам сярэбраным рублём і пакункам цукерак. Больш за тое: у якасці падарунка роту нават накіравалі на дылжансах у Варшаву, каб там пабываць у тэатрах, паглядзець музеі і палаты. Хіба ж можна такое забыць? Пачынаючы з 1845 года, кадэтаў сталі вывозіць у лясныя лагеры, за дзесяць вёрст ад Брэста. І там, калі выпадала вольная гадзіна, кадэты “выхоўвалі” і гадалі змей, яшчарак, чарвякоў, разводзілі земляных пчол і нават трымалі лісіц! Але самы галоўны прынцып кадэтаў — таварыша-

прыватнасці, вялікім князем Аляксандрам Мікалаевічам, генералам Назімавым і настаўнікам хлопчыка палкоўнікам Бенуа, знаўцам жывапісу, да якога ў Брэст-Літоўск часта наведваўся яго родны брат, вядомы архітэктар Мікалай Бенуа. Ён таксама звярнуў увагу на талент юнага кадэта. Менавіта пры іх садзейнічэнні Апалінар у 1850 годзе быў пераведзены вольнаслухачом у імператарскую Акадэмію мастацтваў, да таго ж, — што вельмі важна, — з прызначэннем стыпендыі. Як узгадваў мастак, “...палкоўнік Бенуа асабіста прывёз мяне ў Пецярбург, і дзякуючы яму трапіў я ў Акадэмію пенсіянерам...”

Калі б лёс склаўся іначай, Гараўскі мог бы пачаць сваю ваенную кар’еру ці то з артылерыйскага прапаршчыка ў гвардыі, ці то з падпаручніка ў арміі, мог бы стаць ваенным інжынерам — пасля трэцяга спецкурса па першым разрадзе, альбо пайсці ва ўзорны кавалерыйскі полк. У лепшым выпадку — быць прыкамандзіраваным да Генштаба з далейшым паступленнем у ваенную акадэмію. Але ён нарадзіўся пад шчаслівым сузор’ем Вадалея, таму, відаць, і стаў выдатным жывапі-

слы, якая моліцца”, створаную ў Беларусі. Аб гэтым палатне захаваліся водгукі І.Рэпіна і П.Трацякова. Рэпін, у прыватнасці, знаходзіў дадзеныя работы моцнай па тэхніцы, адзначаў, што твар бабулі намалюваны “з порамі на скуры”, але Трацякоў падыйшоў крытычна: “У “Бабулі...” тэхнічная частка вельмі добрая (зрэшты, я супраць такой манеры), кампазіцыя — дрэнная, густы — няма...” Тут можна спрачацца, так гэта ці не: мастацтвазнаўцы часта не сыходзяцца ў адзіным меркаванні. Але затое ў жанры пейзажа Гараўскі бяспспрэчна дасягнуў высокай прастаты і жыццёвай праўды. Вось тут ён уважліва слухаў парады Трацякова: “Мне не трэба ні багатай прыроды, ні эфектнага асвятлення, ніякіх цудаў — дайце мне хаця б лужыну брудную, ды каб у ёй праўда была, паззія, а паззія ва ўсім можа быць, — гэта справа мастака...”

У архіве Рускага музея ў Пецярбургу захаваўся ліст Гараўскага да Трацякова ад 13 студзеня 1881 года, дзе ёсць такія радкі: “На самоце горача буду капіраваць натуру, адасоблю ад сябе ўсё, што бачылася з твораў за мяжой і на Бацькаўшчыне, каб адзіным прафесарам маім быў закон прыроды...” У пачатку 1870-х Гараўскі вандраваў па Расіі і Украіне, часта наведваў родную Беларусь і заставаўся тут на доўгі час — і позняй вясной, і летам, і восенню; толькі зімой вяртаўся ў Пецярбург; дзе выкладаў у Рысавальнай школе Таварыства заахвочвання мастацтваў.

Упершыню пасля акадэміі ён наведваў радзіму ў 1860 годзе. У мястэчку Бродзец намалюваў сумны пейзаж “На радзіме”: масток, прасёлкавая дарога сярод чарады саламяных дахоў. Гэтую гранічна шчырую і хвалюючую работу пазней набыў Трацякоў для сваёй галерэі. Наогул, Гараўскі ў Беларусі намалюваў свае лепшыя палотны, якім іншым разам даваў даволі доўгія назвы, што, на маю думку, не толькі падкрэслівалі дакументальнае значэнне відарысаў той або іншай мясцовасці, але выступалі і своеасаблівым сведчаннем настальгіі па канкрэтным географічным пункце, які яму падарыў натхнёны настрой пэндзля: “Від дубовага гаю паблізу Бабруйска”, “Пераход статка праз Бярэзінку ў наваколлі Бабруйска перад да-

ты М.Бенуа, Ф.Лагорыя, А.Гарадавой, А.Платонава, М.Глінкі, І.Трапезнікава, К.Салдаценкава, а таксама “Жанчына ў чорнай хустцы”, “Дама ў жоўтым”, “Жаночы партрэт ля мальберта”, “Жанчына з палітрай”. У гэтай галерэі хацу асабліва адзначыць партрэт з адлюстраваннем аўтара грандыёзнага палатна “Медны змей” і роспісаў Ісакаўскага і Казанскага сабораў Фёдара Бруні, настаўніка Гараўскага. Наколькі я ведаю, сам арыгінал-партрэт кудысьці знік, але на пачатку 60-х гадоў XX ст. я бачыў яго рэпрадукцыю ў рукапісным фондзе Ленінградскага інстытута жывапісу, архітэктуры і скульптуры імя І.Я.Рэпіна, але нават у чорнабелым выглядзе ён выклікаў моцнае ўражанне. У Трацякоўцы таксама ёсць партрэт Бруні пэндзля Гараўскага (1871 г.), але гэта, наколькі я памятаю, іншая кампазіцыя.

Апалінар Гараўскі пражыў 67 гадоў і памёр 28 сакавіка 1900-га. Пахаваны ў Пецярбургу. У 34-гадовым узросце ягоны партрэт напісаў Іван Крамской. Дадам яшчэ, што творы нашага земляка экспанаваліся ў Парыжы, Лондане, Вене, Філадэльфіі, у розных гарадах Расіі і, канешне ж, у роднай Беларусі. Што да яго братаў, дык яны таксама былі нядрэннымі мастакамі. Старэйшы, Іпаліт, — вядомы пейзажыст. Вучыўся ў Акадэміі мастацтваў у Пецярбургу. Меў два малыя сярэбраныя медалі, вялікі сярэбраны медаль і званне класнага мастака III ступені. Сярод яго работ — пейзажы “Від паблізу Бабруйска”, “На берагах Бярэзіны”, “Від Грэйдэна ў Ліфляндзі”. Але галоўнае яго палатно, вельмі трагічнае па настраі, усё ж — “Ля крыжа. Смерць паўстанца” (Нацыянальны мастацтваў музей Беларусі), якое навяяна паўстаннем 1863 года. Больш за тое: яно датавана 12 лютага 1863-га, і такім чынам з’яўляецца самым непасрэдным водгукам на нацыянальна-вызваленчы рух у Беларусі ў тыя часы. Яшчэ адзін брат Апалінара — Гілярый — быў акварэлістам, таксама вучыўся ў Акадэміі мастацтваў (да 1873 года), малюваў розныя каточкі Пецярбурга і кветкавыя нацюрморты, але звестак пра яго жыццё і творчасць амаль не захавалася. Даты смерці гэтых братаў Гараўскіх я не знайшоў...

Барыс КРЭПАК

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.

- Мастацтва Беларусі XII — XIX стст.
- Мастацтва Беларусі канца XIX — пач. XXI стст.
- Мастацтва Расіі XVIII — пачатку XX стст.
- Мастацтва краін Усходу XV — XX стст.
- Мастацтва краін Заходняй і Цэнтральнай Еўропы XVI — XX стст.
- Экспазіцыя жывапісу, скульптуры, графікі мастакоў 1940-х — 1980-х гг.

Выстаўкі:

- **Выстаўка Леаніда Дударэнка.**
- **"Барыс Забораў. Жывапіс. Малюнак. Скульптура".**

Філіялы Нацыянальнага мастацкага музея РБ:

**МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ.
КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА
ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."**

г. Мінск,
вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 227 87 96.

- Пастаянная экспазіцыя.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596) 2 30 35.

- Пастаянная экспазіцыя.

**МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА
НАРОДНАГА МАСТАЦТВА
ў в. Раўбічы**

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.

- Пастаянная экспазіцыя. "Культура І-й пал. XIX ст."

МУЗЕІ *

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

г. Мінск, вул.
К.Маркса, 12.
Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

- **"Мастацтва ў гарадской культуры XIX — пачатку XX стст."**
- **"Старажытная Беларусь"**
- **"Беларусь XVI — XVIII стст. у партрэтах і геральдыцы"**
- **"3 крыніцы адвечнай прыгажосці"**
- **"Водбліскі ваеннай славы"** (еўрапейская зброя і вайсковае абмундзіраванне XIX — 1-й пал. XX стст.).

Выстаўкі:

- **"Надзея Рыгораўна Грэжава — дзяржаўны дзеяч"**
- **"Цень Іерусаліма"**

і творчасць".

- Тэатралізаваная экскурсія паводле казак Якуба Коласа.

Выстаўкі:

- **"Маё жыццё — карціны": з калекцыі Ю.М. Пэна** (з фонду Віцебскага абласнога краязнаўчага музея).
- **"Мой дружа Максіме!"**

**ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНЫ
МУЗЕЙ ЯНКІ КУПАЛЫ**

г. Мінск,
вул. Янкі Купалы, 4.
Тэл.: 227 78 66.

- Пастаянная экспазіцыя **"Жыццё і творчасць Янкі Купалы"**.
- Цыкл музейна-педагагічных заняткаў **"Дзядзька Янка,**

- **"Васіль Быкаў. Шлях, вызначаны лёсам"**.
- **"Спадарожнікі дзяцінства"**.
- Выстаўка твораў Алеся Шатэрніка **"Сонцапрамень"**.
- **"Беларускія пісьменнікі XX стагоддзя ў творах выўленчага мастацтва"**.

**МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ
АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ**

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўкі: **"Смерць — гэта не правасуддзе"**.
- **"Как моладзі мы былі..."**

"Зямля пад белымі крыламі").

- **"Школа акварэлі Сяргея Андрэякі. Майстар і вучань"**.
- **"Нечаканая Беларусь"**.
- **"І жарсць, і захваленне, і душа..."**

Экспазіцыі:

- **"Культавыя прадметы"**. ("Дамавая царква", паўночны рызаліт палаца).
- **"Загадкавыя фантазіі мора"** (грот палаца).
- Экспазіцыя, прысвечаная дзяржаўнаму дзеячу СССР А.Грамыку.
- **"Чырвоная гасцеўня"**.
- **"Зала ўрачыстых прыёмаў"**.
- Экспазіцыя адкрытага захавання археалагічнай калекцыі музея (цокальны паверх паўднёвай галерэі). **Вежа палаца Румянцавых і Паскевічаў**

Экспазіцыя "Уладальнікі

- Ваенна-гістарычная экспазіцыя, прысвечаная гісторыі Гомельшчыны.
- **Лакальныя экспазіцыі ў санітарным вагоне;**
- **у партызанскай зямлянцы.**
- **На тэрыторыі музея працуе пневматычны цір.**

Выстаўкі:

- **"Айчынная вайна 1812 года"** (з фонду Кобрынскага ваенна-гістарычнага музея імя А.В. Суворава).
- **"Музей крміналістыкі"**.
- **Ваенная тэхніка на адкрытай пляцоўцы.**

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск,
вул. Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.

- Выстаўка **"Грунвальд"**.

**МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ
"УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"**

г. Мінск, Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

- Выстаўка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва да 35-годдзя БДУКІМ.
- **"65 гадоў ААН. Гісторыя і сучаснасць"**.

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАЎЗА

г. Гродна,
пл. Тызенгаўза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.

- Выстаўка работ беларускіх мастакоў.
- Выстаўка Алега Гіжага.

**КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ
Г. ВАШЧАНКІ**

г. Гомель, вул. Карповіча, 4.
Тэл.:
(8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыя:

- **"Гаурыла Вашчанка"**.
- Выстаўка-продаж твораў выяўленчага мастацтва, сувеніраў і тавараў для мастакоў.

Выстаўкі:

- Выстаўка жывапісу і графікі Яўгена Семенюка.
- Выстаўка **"Льняная калекцыя"**.

Выдаецца з кастрычніка 1991 года Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Рэгістрацыйнае пасведчанне № 637 Галоўны рэдактар — Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ, Уладзімір АРЛОЎ, Уладзімір ГІЛЕП, Ірына ДРЫГА, Аляксей ДУДАРАЎ, Уладзімір ЗАМЯТАЛІН, Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ, Міхаіл КАЗІНЕЦ, Віктар КУРАШ, Аляксандр РАШЧУПКІН, Барыс СВЯТЛОЎ, Рычард СМОЛЬСкі, Святлана СУХАВЕЙ, Міхаіл ФІНБЕРГ, Леанід ШЧАМЯЛЁЎ, Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФІЛАЎ (намеснік галоўнага рэдактара), Пётр ОВАД (адказны сакратар).

Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ, Надзея БУНЦЭВІЧ, Таццяна КОМАНОВА, Барыс КРЭПАК, Яўген РАГІН, Ілля СВІРЫН, Антон СІДАРЭНКА.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛ'КОВІЧ, Алена САБАЛЕўСКАЯ, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.

Загадчык аддзела фотайлюстрацый — Юрый ІВАНОЎ
Карэктар — Інга ЗЕЛЬГІС
Мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66 (прыёмная)
(017) 286-07-97,
(017) 334-57-23
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-35
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Культура і мастацтва" Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць ЛВ №02330/0494414 ад 17 красавіка 2009 г.

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35
Аўтарскія рукапісы не рэцензуюцца і не вяртаюцца. Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнае імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выданы, кім выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца работы, зваротны адрас. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыял на правах рэкламы.

© "Культура", 2010.
Індэкс 63875
Наклад 8280
Падпісана ў свет 4.11.2010 у 18.30
Замова 5352
РУП "Выдавецтва "Беларускі Дом друку".
ЛП № 02330/0494179 ад 03.04.2009.
Пр. Незалежнасці, 79, 220013, Мінск.

ISSN 1994-4780
9 771994 478007 1 0 0 4 5

УВАГА!

Паважаныя чытачы!

ІДЗЕ ПАДПІСКА

на часопіс "Мастацтва" Падпісныя індэксы: індывідуальная падпіска — 74958, ведамасная падпіска — 749582.

НА СНЕЖАНЬ 2010 ГОДА!

Дом-музей І з'езда РСДРП
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 31а.
Тэл.: 290 68 47.

- Пастаянная экспазіцыя **"Гісторыя І з'езда РСДРП"**.
- **"Аксамітны трусік"**.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛІТАРАТУРНА-МЕМАРЫЯЛЬНЫ МУЗЕЙ ЯКУБА КОЛАСА

г. Мінск,
вул. Акадэмічная, 5.
Тэл.: 294 91 96.

- Пастаянная літаратурна-мемарыяльная экспазіцыя **"Якуб Колас. Жыццё**

добры дзень!".
Выстаўкі:

- **"Курганы шмат чаго нам гавораць"** (да 100-годдзя з моманту напісання паэмы "Курган").
- **"Плянучь будучыне ў вочы..."** (да 65-годдзя з дня адкрыцця першай экспазіцыі музея).

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

г. Мінск, вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 56 21.

Выстаўкі:

- **"Святло стагоддзяў"** (выстаўка, прымеркаваная да юбілейных дат беларускіх асветнікаў).

Семейный альбом".

- **"Казахстан — Беларусь. Вялікая Перамога — адзіная памяць"**.
- **"Савецкае грамадства і вайна 1941 — 1945"**.
- **"Вітражы партызанскай мудрасці і кемлівасці"**.
- **"Пераможцы"**.

Кінапаказы ў рамках фестывалю "Лістападзік-2010".

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА-ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель, пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232) 74 19 11.

Цэнтральная частка палаца

Выстаўкі:

- **"Сучаснае мастацтва Міншчыны"** (у рамках Рэспубліканскай выстаўкі

Гомельскага маэнтка Румянцавы і Паскевічы".

Выстаўкі:

- **"Повязь часоў"**.
- **"Паэт рэпартажу. Рышард Капусцінскі"**. Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

- **"Вышыўка Наталлі Коршак"**.
- **"Свет звяроў Гомельшчыны"**.
- Куток жывых экзатычных рэптылій. **Зімовы сад.** Свет субтрапічных раслін і жывёл.

**ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ**

г. Гомель,
вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.

ТЭАТРЫ*

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай камуны, 1.
Тэл./факс: 334 11 56.

- **6 — "Чароўная флейта"** В.-А. Моцарта.
- **6, 10 — "Шчаўкунок"** П. Чайкоўскага.
- **9 — "Князь Ігар"** А. Барадзіна.
- **11 — "Вяселле Фігара"** В.-А. Моцарта.

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ

г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44.
Тэл.: 334 60 08.

- **9 — "Чорны квадрат"** М. Адамчыка, М. Клімковіча.
- **10 — "Вандроўнікі ў**

Нью-Ёрку" А. Паповай.
■ **11 — "Адрэль"** Я. Таганавай.
■ **12 — "Жан і Беатрыса"** К. Фрэнцэта.

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ АКАДЭМІЧНЫ МУЗЫЧНЫ ТЭАТР

г. Мінск, вул. Мяснікова, 44.
Тэл.: 200 81 26.

- **10 — "Мая жонка — ілгунья"** В. Ільіна, В. Лукашова.
- **11 — "Шахзада. Іспанскія мініяцюры"**.

БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯЛЬКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.

- **6 — "Хлопчык і цень"** К. Чаркаскай, А. Князькова.
- **9 — "Воук, і раз, два, тры"** М. Шувалава.
- **10 — "Асцярожна, Соня!"** А. Усачова.
- **12 — "Брэменскія музыкі"** В. Ліванава, Ю. Энцина.

